

ანგარიში

საქართველოს ხელისუფლებას
წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების
შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის
საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტის (წამების
საწინააღმდეგო კომიტეტი) საქართველოში
ვიზიტის შესახებ

2010 წლის 5-15 თებერვალი

ანგარიში ქვეყნდება საქართველოს ხელისუფლების თხოვნით

სტრასბურგი, 2010 წლის 21 სექტემბერი

სარჩევი

წერილი (ასლი), რომლის საფუძველზეც გადაიცა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში.....	5
I. შესავალი	7
ა. ვიზიტის თარიღები და დელეგაციის შემადგენლობა	7
ბ. მონახულებული დაწესებულებები	8
გ. დელეგაციის მიერ ჩატარებული კონსულტაციები და თანამშრომლობა	8
დ. დელეგაციის მიერ გამოვლენილი ფაქტები, რომლებიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებს კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად	10
ე. პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ჩამოყალიბება	11
II. ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები და შესაბამისი რეკომენდაციები	12
ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები	12
1. წინასწარი შენიშვნები	12
2. წამება და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმები	13
3. დაცვის გარანტიები თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ	20
4. დაკავების პირობები	23
ბ. სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები	26
1. წინასწარი შენიშვნები	26
2. არასათანადო მოპყრობა	29
3. პატიმრობის პირობები	31
ა. საცხოვრებელი პირობები პატიმრობისას	31
I. განმეორებითი ვიზიტი თბილისის №7 საპყრობილეში	31
II. თბილისის (გლდანის) №8 საპყრობილე	33
III. ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულება	35
IV. გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულება	37
ბ. აქტივობების პროგრამა	39
4. ჯანმრთელობის დაცვა	42
ა. ჯანდაცვის მომსახურება დათვალეირებულ საპყრობილეებში	42
I. პერსონალი, ინფრასტრუქტურა და ფარმაკოლოგიური საშუალებები	42
II. სამედიცინო შემოწმება დაწესებულებაში შესვლისას	44
III. სამედიცინო ჩანაწერები და კონფიდენციალურობა	45
IV. ინფექციური დაავადებები	45

V. ფსიქიატრიული და ფსიქოლოგიური დახმარება	47
VI. ნარკომანია	47
ბ. მსჯავრდებულთა და პატიმართა სამკურნალო დაწესებულება, თბილისი (გლდანი)	48
5. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები	50
ა. ციხის თანამშრომლები	50
ბ. კონტაქტი გარე სამყაროსთან	51
გ. დისციპლინა	54
დ. საჩივრებისა და ინსპექტირების პროცედურები	56
ე. პატიმრებისთვის ინფორმაციის მიწოდება	57
გ. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები	59
1. ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტი	59
ა. წინასწარი შენიშვნები	59
ბ. არასათანადო მოპყრობა	60
გ. პაციენტების საცხოვრებელი პირობები	60
დ. პერსონალი და პაციენტების მოვლა	61
ე. შეზღუდვის მეთოდები	64
ვ. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები	65
2. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პანსიონატი, ძვერი	67
ა. წინასწარი შენიშვნები	67
ბ. ბინადართა საცხოვრებელი პირობები	69
გ. პერსონალი და ბინადრების მოვლა	70
დ. შეზღუდვის მეთოდები	71
ე. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები	72
დანართი I. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციები, შენიშვნები და მოთხოვნები ინფორმაციის მიწოდებასთან დაკავშირებით	75
დანართი II. საქართველოს სამთავრობო ორგანოები და არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომლებთანაც წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციამ ვიზიტის განმავლობაში კონსულტაცია გაიარა	93

წერილი (ასლი), რომლის საფუძველზეც გადაიცა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში

ბ-ნ ანტონ ქელბაქიანს
სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის
თავმჯდომარის თანაშემწეს
სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და
იურიდიული დახმარების საკითხთა
სამინისტრო
საქართველო
თბილისი
გორგასლის ქ. №83ა

სტრასბურგი, 2010 წლის 29 ივლისი

ბატონო ანტონ,

წამებისა და არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობისა თუ დასჯის აღკვეთის ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად ამ წერილს ვურთავ წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტის („წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი“) ანგარიშს საქართველოს ხელისუფლებისთვის საქართველოში 2010 წლის 5-იდან 15 თებერვლამდე კომიტეტის ვიზიტის შესახებ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა ანგარიში 2010 წლის 5-9 ივლისს გამართულ თავის 72-ე სხდომაზე მიიღო.

I დანართში მოცემულია წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციები, შენიშვნები და ინფორმაციის მოთხოვნები. რაც შეეხება კონკრეტულად კომიტეტის რეკომენდაციებს კონვენციის მე-10 მუხლის გათვალისწინებით, კომიტეტი სთხოვს საქართველოს ხელისუფლებას, **ექვსი თვის განმავლობაში** წარუდგინოს პასუხი, რომელშიც სრულად ჩამოაყალიბებს კომიტეტის რეკომენდაციების განსახორციელებლად გატარებულ ზომებს.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იმედოვნებს რომ საქართველოს ხელისუფლება თავის პასუხში ასევე წარმოადგენს რეაგირებას წინამდებარე ანგარიშში ჩამოყალიბებული შენიშვნების მიმართ და მოგვაწოდებს მოთხოვნილ ინფორმაციას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი გთხოვთ, რომ ქართულ ენაზე მიწოდებულ პასუხებს, თან ახლდეს თარგმანი ინგლისურ ან ფრანგულ ენებზე. კარგი იქნება, თუ საქართველოს ხელისუფლება პასუხის ასლს ელექტრონული ფორმით მოგვაწვდის.

თუ რაიმე კითხვები გაგიჩნდებათ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ვიზიტის შესახებ ანგარიშთან ან სამომავლო პროცედურასთან დაკავშირებით, თქვენს სამსახურში მიგულებთ.

პატივისცემით,

მაურო პალმა,
წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების
შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საწინააღმდეგო
ევროპული კომიტეტის თავმჯდომარე

I. შესავალი

ა. ვიზიტის თარიღები და დელეგაციის შემადგენლობა

1. წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის თავიდან აცილების შესახებ ევროპული კონვენციის (შემდგომში მოიხსენიება, როგორც „კონვენცია“) მე-7 მუხლის შესაბამისად წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაცია საქართველოში 2010 წლის 5-იდან 15 თებერვლამდე იმყოფებოდა. რაც კომიტეტის 2010 წლის პერიოდული ვიზიტების პროგრამის ნაწილი და საქართველოში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის უკვე მეოთხე ვიზიტი იყო¹.

2. ვიზიტში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის შემდეგ წევრები მონაწილეობდნენ:

- ტიმ დალტონი, დელეგაციის ხელმძღვანელი
- ჰარიტინი დიპლა
- ლატიფ ჰუსეინოვი
- მარზენა ქსელი
- მარკ ნევე
- ჟან-პიერ რესტელინი

მათ ეხმარებოდნენ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სამდივნოს შემდეგი წევრები:

- პეტია ნესტოროვა, განყოფილების უფროსი
- იზაბელ სერვოზ-გალუჩი

ასევე:

- კატრინ პოლეთი, ფსიქიატრი, რეგიონული სამედიცინო და ფსიქოლოგიური ცენტრი, ბაუმეტის ციხე, მარსელი (საფრანგეთი) (ექსპერტი)
- ლალი დუგლას-ჰამილტონი (თარჯიმანი)
- ნინო ღუდუშაური (თარჯიმანი)

¹ პირველი პერიოდული ვიზიტი ჩატარდა 2001 წელს, მეორე – 2003 წლის ნოემბერში / 2004 წლის მაისში, ხოლო მესამე – 2007 წლის მარტში / აპრილში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიშები ამ ვიზიტებთან დაკავშირებით გამოქვეყნდა საქართველოს ხელისუფლების თხოვნით (იხ. CPT/Inf (2002) 14, CPT/Inf (2005) 12 და CPT/Inf (2007) 42). ასევე, გამოქვეყნდა საქართველოს ხელისუფლების პასუხები 2001 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშზე (იხ. CPT/Inf (2004) 1).

- თინა გელეჟვა (თარჯიმანი)
- თინათინ ხარჩილავა (თარჯიმანი)
- თამარ მიქაძე (თარჯიმანი)
- მარიამ წაქაძე (თარჯიმანი)

ბ. მონახულებული დაწესებულებები

3. დელეგაციამ მოინახულა შემდეგი დაწესებულებები:

შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები:

- დროებითი მოთავსების იზოლატორი, ქუთაისი;
- დროებითი მოთავსების იზოლატორი, მცხეთა;
- დროებითი მოთავსების იზოლატორი №1, თბილისი;
- დროებითი მოთავსების იზოლატორი №2, თბილისი;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ძველი თბილისის №1 განყოფილება, თბილისი;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ძველი თბილისის №2 განყოფილება, თბილისი;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს ისანი-სამგორის რაიონული განყოფილება, თბილისი;
- შინაგან საქმეთა სამინისტროს დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონული განყოფილების მე-4 დეპარტამენტი, თბილისი;
- თბილისის აეროპორტის სასაზღვრო პოლიციის განყოფილება;
- დროებითი მოთავსების იზოლატორი, ზესტაფონი.

სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები:

- სასჯელაღსრულების დაწესებულება №7, ქსანი;
- სასჯელაღსრულების დაწესებულება №8, გეგუთი;
- საპრობილე №7, თბილისი;
- საპრობილე №8, თბილისი (გლდანი);
- სამედიცინო დაწესებულება პატიმრებისათვის, თბილისი (გლდანი).

შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები:

- ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტი, თბილისი;
- შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა პანსიონატი, ძველი.

გ. დელეგაციის მიერ ჩატარებული კონსულტაციები და თანამშრომლობა

4. ვიზიტის მსვლელობისას წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციამ კონსულტაციები გამართა სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრთან, ხათუნა კალმახელიძესთან, იუსტიციის

მინისტრის პირველ მოადგილესთან, თინათინ ბურჯალიანთან, შინაგან საქმეთა მინისტრის პირველ მოადგილესთან, ეკატერინე ზღულაძესთან და შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა მინისტრის პირველ მოადგილესთან, ირაკლი გიორგობიანთან, ასევე, აღნიშნული სამინისტროების სხვა მაღალი რანგის თანამდებობის პირებთან. გარდა ამისა, დელეგაცია შეხვდა საქართველოს სახალხო დამცველის მოადგილეს, ტატა ხუნწარიას, და პრევენციისა და მონიტორინგის დეპარტამენტის² უფროსს, ნათია იმნაძეს.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი დახმარებისათვის მადლობას უხდის სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარის თანაშემწეს, ბ-ნ ანტონ ქელბაქიანს, რომელიც საქართველოს ხელისუფლებამ დელეგაციის საკონტაქტო პირად დანიშნა.

ამას გარდა, გაიმართა შეხვედრები იმ არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციების თანამშრომლებთან, რომლებიც წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქმიანობის სფეროში მუშაობენ.

წინამდებარე ანგარიშის II დანართში მოცემულია სია საქართველოს ხელისუფლების იმ ორგანოებისა და ორგანიზაციებისა, რომლებსაც დელეგაცია ვიზიტის განმავლობაში შეხვდა.

5. ზოგადად ძალზე მაღალი დონის თანამშრომლობა აღინიშნა როგორც ქვეყნის ხელისუფლების, ისე იმ დაწესებულებების თანამშრომელთა მხრიდან, რომლებსაც დელეგაცია ეწვია. დელეგაციას ჰქონდა შესაძლებლობა ვიზიტის დროს, დაყოვნების გარეშე შესულიყო დაწესებულებებში, (მათ შორის იმ დაწესებულებებშიც, რომლებიც წინასწარ არ იყვნენ გაფრთხილებული), და განცალკევებით გასაუბრებოდა თავისუფლებაადკვეთილ პირებს კონვენციის (რომლის საფუძველზეც დაარსდა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი) დებულებების შესაბამისად. გარდა ამისა, მის განკარგულებაში იყო ყველა საჭირო დოკუმენტაცია; სწრაფად კმაყოფილდებოდა მისი მოთხოვნები დამატებით ინფორმაციასთან დაკავშირებით. დელეგაცია განსაკუთრებულ მადლიერებას გამოხატავს იმის გამო, რომ მას მიეწოდა დეტალური ინფორმაცია საქართველოს ხელისუფლების მიერ სისხლის სამართლის რეფორმის ფარგლებში განახორციელებული ღონისძიებების შესახებ.

მიუხედავად თანამშრომლობის ზოგადად პოზიტიური შეფასებისა, უნდა აღინიშნოს, რომ თბილისის №7 საპრობილემში დელეგაციამ ძნელად მოიპოვა ინფორმაცია, ამ დაწესებულებაში კრიტიკულ მდგომარეობაში მიღებული პატიმრის შესახებ, რომელიც საავადმყოფოში გადაყვანის შემდეგ გარდაიცვალა (იხ. მე-19 და მე-20 პუნქტები). დაწესებულების დირექტორსა და ექიმს არ მოუწოდებიათ არავითარი ინფორმაცია ამ საქმესთან დაკავშირებით, მიუხედავად იმისა, რომ იცოდნენ აღნიშნული ფაქტის შესახებ და დაიკითხნენ ამ საქმესთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის გამოძიების პროცესში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ხაზს უსვამს, რომ თანამშრომლობის პრინციპი გულისხმობს ვიზიტით მყოფი დელეგაციისთვის ამომწურავი და ზუსტი ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულებას.

² ასრულებს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ფუნქციებს გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციის ფაკულტატიური ოქმის (OPCAT) შესაბამისად.

6. როგორც წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს ადრეც აღუნიშნავს, კონვენციის მე-3 მუხლში ჩამოყალიბებული თანამშრომლობის პრინციპი არ შემოიფარგლება მხოლოდ იმ ზომებით, რომლებიც ტარდება ვიზიტით ჩამოსული დელეგაციის ამოცანის შესრულების ხელშეწყობის მიზნით. ის ასევე მოითხოვს, რომ განხორციელდეს აქტიური ქმედებები კომიტეტის რეკომენდაციების გათვალისწინებისათვის. 2010 წლის ვიზიტის დროს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მიერ შენიშნულია პოზიტიური ძვრებიც, როგორებიცაა: პოლიციის დაწესებულებებში დაკავების პირობების თანდათანობით გაუმჯობესება, პოლიციის მიერ დაკავებულ პირთათვის იურიდიული დახმარების უზრუნველყოფა და ახლად აშენებულ დაწესებულებებში არსებული პირობები. კომიტეტი იმედოვნებს, რომ საქართველოს ხელისუფლება გააგრძელებს ამ კურსით სვლას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი შემფოთებულია იმ ფაქტით, რომ წინსვლა არ შეინიშნება სხვა სფეროებში. ეს ძირითადად ეხება ციხეების სისტემაში გადატვირთულობის, პატიმართა აქტივობის ნაკლებობის ზოგად პრობლემებსა და ფსიქიატრიულ პაციენტთა მდგომარეობას თბილისის ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, სიტუაციის გასაუმჯობესებლად გაატაროს ქმედითი ზომები კომიტეტის რეკომენდაციების გათვალისწინებით, კონვენციის ერთ-ერთი მთავარი - თანამშრომლობის - პრინციპის შესაბამისად.

დ. დელეგაციის მიერ გამოვლენილი ფაქტები, რომლებიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებს კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად

7. ვიზიტის დასასრულს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაცია შეხვდა მთავრობის მაღალჩინოსნებს, რათა გაეცნო მათთვის ვიზიტის განმავლობაში გამოვლენილი ძირითადი ფაქტები. ამ შეხვედრისას დელეგაციამ წარადგინა ორი გამოვლენილი ფაქტი, რომლებიც კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებდა.

პირველი ფაქტი ეხებოდა ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებას, სადაც პატიმართა უმრავლესობის პირობები არაადაამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობის ტოლფასად შეიძლება შეფასდეს. დელეგაციამ სთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, სამი თვის ვადაში ეცნობებინა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის, თუ რა კონკრეტულ ზომებს გაატარებდა ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების არსებული შენობების მაქსიმალურად მოკლე ხანში გასაუქმებლად და პატიმრების სხვა, მისაღებ პირობებში გადასაყვანად და ითხოვა ამ ზომების განხორციელების განრიგის შეტყობინება და ქსანში მშენებარე ციხის ახალი შენობის სავარაუდო გამოყენების დეტალური აღწერა.

მეორე გამოვლენილი ფაქტი ეხებოდა თბილისის ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტს, სადაც ვიზიტის დროს ტემპერატურა პაციენტების ოთახებში და სანიტარიულ კვანძებში დაახლოებით 11⁰C იყო. დელეგაციამ სთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, სასწრაფოდ მიეღო ზომები ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში პაციენტებისთვის

სათანადო გათბობის უზრუნველსაყოფად და ერთი თვის ვადაში ეცნობებინა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის გატარებული ზომების შესახებ.

8. ზემოაღნიშნულ ფაქტებს, რომლებიც გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებდა, შემდგომში კიდევ ერთხელ გაესვა ხაზი 2010 წლის 2 მარტის წერილში. 2010 წლის 21 მარტის, 2 აპრილისა და 11 მაისის წერილებში საქართველოს ხელისუფლებამ კომიტეტს მიაწოდა ინფორმაცია იმ ზომების შესახებ, რომლებიც გატარდა დელეგაციის მიერ მითითებული საკითხების სასწრაფოდ მოსაგვარებლად და დელეგაციის ვიზიტის დასრულებისას გაკეთებულ განცხადებაში მოცემულ სხვა შენიშვნებთან დაკავშირებით. ეს ზომები ანგარიშში ქვემოთ იქნება განხილული.

ე. პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ჩამოყალიბება

9. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა აღნიშნა, რომ 2007 წელთან შედარებით მიღწეულია წინსვლა პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებით წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური თუ ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საწინააღმდეგო გაერო-ს კონვენციის ფაკულტატიური ოქმით ნაკისრი ვალდებულებების შესაბამისად. 2009 წლის ივლისიდან ეს ფუნქცია დაეკისრა საქართველოს სახალხო დამცველს, რომელსაც დაექვემდებარა მის მიერვე შექმნილი სპეციალური უწყება, პრევენციისა და მონიტორინგის დეპარტამენტი. ამ უწყებამ დაიწყო რეგულარული ვიზიტების ჩატარება თავისუფლების აღკვეთის ყველა ტიპის დაწესებულებაში და უკვე გამოაქვეყნა ანგარიშები. ეს პოზიტიური მოვლენაა.

II. ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები და შესაბამისი რეკომენდაციები

ა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

10. 2009 წლის ოქტომბერში ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიღების მიუხედავად, 2010 წლის ვიზიტის დროს პოლიციის მიერ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილების თავისუფლების აღკვეთის მარეგულირებელი წესები ძირითადად ისეთივე იყო, როგორც 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში აღწერილი. ხელახლა უნდა გავამახვილოთ ყურადღება იმ ფაქტზე, რომ სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილი პირი პოლიციამ შეიძლება მაქსიმუმ 72 საათი დააკავოს. ეჭვმიტანილს 48 საათის განმავლობაში უნდა წაუყენონ ბრალდება ან გაათავისუფლონ. ამ ეტაპზე ეჭვმიტანილი ბრალდებული ხდება. მომდევნო 24 საათის განმავლობაში სასამართლომ გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს წინასწარი დაკავების პროცედურული პრევენციული ან სხვა იძულებითი ზომის გამოყენების თაობაზე. წინასწარ დაკავებაში მყოფი ადამიანები გადაჰყავთ სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებულ ციხეებში.

ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომელიც 2010 წლის 1 ოქტომბერს შედის ძალაში, ინარჩუნებს პოლიციის მიერ დაკავების 72-საათიან ლიმიტს, მაგრამ აუქმებს „ეჭვმიტანილისა“ და „განსასჯელის“ სტატუსს და ამკვიდრებს „ბრალდებულის“ საერთო სტატუსს.

სათანადო ჩანაწერების შემოწმებამ არ გამოავლინა პოლიციის მიერ დაკავების რაიმე სამართლებრივი ნორმების დარღვევა, არც დაკავებული პირების საჩივრები შემოსულა ამ თვალსაზრისით. 2007 წლის ვიზიტთან შედარებით აღნიშნული მნიშვნელოვანი წინსვლაა, რომ პოლიციის განყოფილებებში აღარ არის საკნები და, როგორც წესი, დაკავებული პირები ახლა სწრაფად გადაჰყავთ დროებითი მოთავსების იზოლატორებში.

11. 2010 წლის ივლისიდან კანონში შესული ცვლილებების საფუძველზე ადმინისტრაციული წესით პატიმრობაში მყოფი პირები შეიძლება იმყოფებოდნენ დროებით მოთავსების იზოლატორებში 3 თვემდე პერიოდის განმავლობაში. ამასთან, ისეთსავე პირობებში, როგორშიც სისხლის სამართლის დანაშაულში ეჭვმიტანილები არიან.

12. მცხეთის დროებითი მოთავსების იზოლატორში ვიზიტის დროს დელეგაციამ მიაკვლია ადმინისტრაციული წესით დაკავებული ერთი პირის საქმეს (დაკავების ოქმის მიხედვით 9 თებერვალს, საღამოს 11 საათზე). იგი იზოლატორში მიიყვანეს 10 თებერვალს, დილის 3 საათზე. მეორე დღეს იგი გამოძიებელმა დაკითხა და გადაწყვიტა, სისხლის სამართლის დანაშაულის ბრალდება წაეყენებინა მისთვის. შედგა დაკავების ახალი ოქმი, რომელშიც მითითებული იყო, რომ აღნიშნული პირი დააპატიმრეს 10 თებერვალს, დღის 2.55 საათზე. იზოლატორის პერსონალმა დანამდვილებით ვერ გვითხრა, რა მომენტიდან დაიწყო პოლიციის მიერ დაკავების 72-საათიანი ლიმიტი. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს განმარტების მიღება ამ საკითხთან დაკავშირებით.

2. წამება და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმები

13. იმ ადამიანების უმრავლესობამ, რომელსაც დელეგაცია გაესაუბრა და რომელიც პოლიციის მიერ იყო დაკავებული ან ცოტა ხნის წინ იმყოფებოდა პატიმრობაში, განაცხადა, რომ მათ კორექტულად ექცეოდნენ. დელეგაციამ მიიღო მხოლოდ რამდენიმე საჩივარი პოლიციის მხრიდან არასათანადო ფიზიკური მოპყრობის შესახებ. მათგან უმრავლესობა ეხებოდა ძალის გამოყენებას დაკავების დროს (დარტყმები და მუჯღუგუნები). თუმცა რამდენიმე საჩივარი ეხებოდა არასათანადო მოპყრობას დაკითხვის დროს. მაგალითად, ერთმა ადამიანმა განაცხადა, რომ თებერვლის დასაწყისში დააკავეს და ერთი დამე თბილისის ერთ-ერთი რაიონული პოლიციის განყოფილებაში გაატარა, სადაც პოლიციელები ურტყამდნენ და მუჯღუგუნებს სთავაზობდნენ მისგან დანაშაულის აღიარების მისაღებად. მეორე ადამიანი კი ამბობდა, რომ დაკავების შემდეგ კონსტიტუციური უსაფრთხოების დეპარტამენტში წაიყვანეს, სადაც ხელჯოხები ურტყეს და სცემეს.

14. 2010 წლის ვიზიტის შედეგად გამოვლენილი ფაქტები ადასტურებს იმ დადებით შთაბეჭდილებას, რომელიც წინა პერიოდული ვიზიტის შემდეგ დაგერჩა, კერძოდ, რომ მდგომარეობა პოლიციის მიერ დაკავებული პირების მიმართ მოპყრობის თვალსაზრისით საქართველოში საგრძნობლად გაუმჯობესდა. იგივე დაადასტურა სხვადასხვა პირმა, ვისთანაც დელეგაციამ შეხვედრები გამართა ვიზიტის განმავლობაში (მათ შორის სახალხო დამცველის სამსახურის თანამშრომლებმა და არასამთავრობო ორგანიზაციებმა).

ცხადია, რომ ადრე დამკვიდრებული არასათანადო მოპყრობის ფენომენის აღსაკვეთად, საქართველოს ხელისუფლების მიერ ბოლო წლებში გატარებულმა ზომებმა ნაყოფი გამოიღო. ზოგიერთი მათგანი გაშუქებულია 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში³, სხვა მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა 2008 და 2009 წლებში წამების საწინააღმდეგო სამოქმედო გეგმის კონტექსტში⁴, როგორც არის, მაგალითად, პრევენციის ეროვნული მექანიზმის შექმნა გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციის ფაკულტატიური ოქმის შესაბამისად, პოლიციის გამჭვირვალობისა და საჯაროობის გაზრდა და საზოგადოების ინფორმირება წამების აბსოლუტურ აკრძალვასთან დაკავშირებით.

15. 2010 წლის ვიზიტის დასაწყისში შინაგან საქმეთა მინისტრის მოადგილემ ინფორმაცია მიაწოდა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციას პოლიციის თანამშრომლების პროფესიონალიზმის ასამაღლებლად გატარებული ზომების შესახებ. პირველ რიგში, გაუმჯობესდა ახალი კადრების შერჩევა სამსახურში მიღების საკონკურსო პროცედურისა და ფსიქოლოგიური ტესტირების შემოღებით. ამასთან, მნიშვნელოვანი ინვესტიცია ჩაიღო როგორც საწყის, ასევე მიმდინარე ტრენინგებში, რომლებსაც შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის აკადემია ატარებს. ტრენინგის ძირითადი კურსის დროს

³ იხ. CPT/Inf (2007) 42-ის მე-12 პუნქტი, რომელიც, *ინტერ ალია*, ეხება სისხლის სამართლის კოდექსში წამების ახალი განმარტების შემოტანას, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შესწორებების შეტანას სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პროცესში აღიარებაზე დაყრდნობის შემცირების თვალსაზრისით, პოლიციის ეთიკის კოდექსის მიღებასა და დროებითი მთავარების იზოლაციის დაქვემდებარებას შინაგან საქმეთა სამინისტროში შექმნილი ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მონიტორინგის მთავარი სამმართველოსთვის.

⁴ იხ. ანგარიში 2008-2009 წლების წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საწინააღმდეგო სამოქმედო გეგმის განხორციელების შესახებ (2008 წლის 1 იანვრიდან 2009 წლის 31 ივლისამდე).

განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ძალის გამოყენების საკითხს, სპეცსაშუალებებს და ცეცხლსასროლ იარაღს. გარდა ამისა, 2009 წლიდან მოყოლებული პოლიციის ყველა თანამშრომელს პერიოდულად უნდა ჩაუტარდეს ხელახალი ტრენინგი ადამიანის უფლებებისა და ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებით. ამასთან ერთად, 2009 წლის ბოლოს შემოვიდა „სპეციალური საშუალებების გამოყენების, შენახვისა და ტარების სახელმძღვანელო.“ რაც შეეხება დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მომუშავე პერსონალს, მათთვის სპეციალიზებულ ტრენინგს უზრუნველყოფს სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მონიტორინგის მთავარი სამმართველო. დაინერგა ახალი სისტემა, რომლის თანახმად დაწინაურების ერთ-ერთი პირობა, პოლიციის თანამშრომელის მიერ გადამზადების კურსის გავლაა. მკაფიოდ ჩამოყალიბებული წესების შემოღება და სამსახურებრივი ზრდის პერსპექტივის გაჩენა, თანამშრომლების ხელფასის მნიშვნელოვან მომატებასთან ერთად, ხელს უწყობს პოლიციის თანამშრომელთა პროფესიონალიზმის ამაღლებას და, შესაბამისად, პოლიციის მიმართ საზოგადოების ნდობის ზრდას.

16. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება საქართველოს ხელისუფლების მიერ გატარებულ გადამჭრელ ზომებს პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობის აღსაკვეთად. მნიშვნელოვანი პროგრესია მიღწეული პოლიციის თანამშრომელთა მხრიდან არასათანადო მოპყრობის რისკის შესამცირებლად; მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი საჩივრის განმეორება ნათლად მეტყველებს იმაზე, რომ ხელისუფლება ფხიზლად უნდა იყოს. შესაბამისად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გააგრძელოს პოლიციის მთელი პერსონალისთვის მკაცრი გზავნილის - „ნულოვანი ტოლერანტობა“ არასათანადო მოპყრობის მიმართ - მიწოდება, მათ შორის მიმდინარე ტრენინგების საშუალებით. ამ გზავნილში მკაფიოდ უნდა გამოიკვეთოს ის, რომ არასათანადო მოპყრობაში შემჩნეული აგრეთვე, მსგავსი ქმედებების მიმართ გულგრილი და მათი წამახალისებელი პირები, უმკაცრეს სანქციებს დაექვემდებარებიან. გარდა ამისა, პოლიციის თანამშრომლები ტრენინგებს უნდა გადიოდნენ დაკავების დროს ძალადობის აღკვეთისა და მინიმუმამდე დაყვანის თვალსაზრისით. ძალის გამოყენების აუცილებლობის შემთხვევაში მათ უნდა შეეძლოთ ისეთი პროფესიული ტექნიკის გამოყენება, რომელიც შეძლებისდაგვარად ამცირებს პირთა დაკავებისას ზიანის მიყენების რისკს.

17. შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მიწოდებული მონაცემების მიხედვით 2009 წლის განმავლობაში დროებითი მოთავსების იზოლატორში მოთავსებული 20,619 პირიდან 5,901-ს სხეულის დაზიანება⁵ ჰქონდა, ხოლო 77-მა საჩივარი შეიტანა პოლიციის თანამშრომლების წინააღმდეგ. დელეგაციას მიაწოდეს, აგრეთვე, შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალური ინსპექციის სამსახურის სტატისტიკური მონაცემები. 2009 წელს დისციპლინარული დევნა აღიძრა 13

⁵ დროებითი მოთავსების იზოლატორებში მოთავსებისას დაკავებული პირები მოწმებიან სხეულზე ნებისმიერი ხილული დაზიანების, მათ შორის ოპერაციის შემდეგ დარჩენილი ძველი ნიარეგების, ნაფხაჭნების, ალერგიის ნაკვალევისა და ა.შ. არსებობაზე. ამის შედეგია „სხეულის დაზიანების“ აღრიცხულ შემთხვევათა დიდი რაოდენობა.

⁶ 2007 წელს პოლიციის მიერ 24,680 პირი იყო დაკავებული, რომელთაგან 4,328-მ გვანყენა სხეულის დაზიანება, ხოლო 186-მა საჩივარი შეიტანა. 2008 წლის შესაბამისი მონაცემებით, 23,196 პირი იყო დაკავებული, რომელთაგან 5,436-ს ჰქონდა სხეულის დაზიანება, ხოლო 50-მა საჩივარი შეიტანა.

საქმეზე⁷ და შედეგად ყველა მათგანს დისციპლინარული სანქციები მოჰყვა (მათ შორის 6 სამსახურიდან გათავისუფლება), თუმცა არც ერთი მათგანი არ გადაეცა პროკურატურას სისხლის სამართლის დანაშაულის ელემენტების არარსებობის გამო.

მთავარი პროკურატურის ინფორმაციის თანახმად, 2009 წელს 16 გამოძიება დაიწყო პოლიციის თანამშრომლების წინააღმდეგ სისხლის სამართლის კოდექსის 144¹ მუხლით (წამება); აქედან 5 გამოძიება დასრულდა და არც ერთი მათგანი არ გადასცემია სასამართლოს. იმავე წელს 1 გამოძიება დაიწყო სისხლის სამართლის კოდექსის 144³ მუხლით (არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობა). გარდა ამისა, პოლიციის თანამშრომლების მიმართ სისხლის სამართლის კოდექსის 333-ე მუხლით (ოფიციალური უფლებამოსილების გადამეტება) 62 გამოძიება დაიწყო, რომელთაგან არც ერთს არ მოჰყოლია მსჯავრდება. რაც შეეხება 2008 წელს, 17 გამოძიება ჩატარდა პოლიციის თანამშრომლების წინააღმდეგ 144¹ და 144³ მუხლებით, რომელთაგან არც ერთს არ მოჰყოლია მსჯავრდება.

ამ კონტექსტში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს საგანგებოდ სურს აღნიშნოს, რომ წამებისა და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმების აკრძალვის სარწმუნოებას ძირს უთხრის ის შემთხვევები, როდესაც ამგვარი დანაშაულის ჩამდენ ოფიციალურ პირებს საკუთარი ქმედებებისთვის პასუხი არ მოეთხოვებათ. დელეგაციასთან შეხვედრისას ზოგიერთი პირი აღნიშნავდა, რომ არასათანადო მოპყრობის მიმანიშნებელ ინფორმაციას იშვიათად მოჰყვებოდა სწრაფი და ეფექტიანი რეაგირება, რაც ნიადაგს უქმნიდა დაუსჯელობის კლიმატს. მათი თქმით, არასათანადო მოპყრობის შესახებ საჩივრების უმეტესი ნაწილი უარყოფილია ან უკეთეს შემთხვევაში, შესაბამის თანამშრომლებს დისციპლინარული ზომები შეეფარდათ. აღინიშნა, რომ არასათანადო მოპყრობის საჩივრებზე პროკურატურა იშვიათად აღძრავდა სისხლის სამართლის საქმეებს, ხოლო თუ ასეთი საქმეები მაინც აღიძვრებოდა, უმეტესად ეს ხდებოდა არა სისხლის სამართლის კოდექსის 144-ე მუხლით, არამედ 333-ე მუხლით. გარდა ამისა, აღინიშნა, რომ პროცესები ჭიანჭურვებოდა და ძალზე იშვიათად ხდებოდა მსჯავრდება, რაც საჩივრების გამოძიების სისტემის მიმართ ნდობას ამცირებდა.

ზემოსხენებული სტატისტიკური ინფორმაცია ართულებს სიტუაციის ზუსტი სურათის შექმნას. სტატისტიკური ინფორმაციის შეგროვება თვითმიზანი არ არის. სწორი შეგროვებისა და ანალიზის შემთხვევაში მას შეუძლია მიგვანიშნოს ტენდენციების შესახებ და დაგვეხმაროს სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღებაში. შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და მთავარ პროკურატურას შორის აშკარად საჭიროა უფრო მეტი კოორდინაციის არსებობა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას ურჩევს, შემოიღოს ერთიანი ეროვნული სისტემა პოლიციის თანამშრომლების მიმართ საჩივრების, დისციპლინარული და სისხლის სამართლის სამართალწარმოებისა და სანქციების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის შეგროვებისთვის. საზოგადოების ინფორმირება პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებული საქმეების გამოძიებაზე, ხელს შეუწყობს მოსახლეობაში დაუსჯელობის განცდის შემცირებას.

⁷ 2007 და 2008 წლების მონაცემები იყო 19 დისციპლინარული სანქცია (მათ შორის 8 განთავისუფლება სამსახურიდან) და 34 დისციპლინარული სანქცია (მათ შორის 14 განთავისუფლება სამსახურიდან).

18. დაუსჯელობის განცდის თავიდან ასაცილებლად ძალზე მნიშვნელოვანია შესაძლო არასათანადო მოპყრობის შესახებ ინფორმაციის გავრცელებისას გამოძიებისა და პროკურატურის ორგანოებმა ეფექტიანი ღონისძიებები გაატარონ.

“ეფექტიანად” კვალიფიცირებული კრიტერიუმები განისაზღვრა ადამინის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მდიდარი პრეცედენტული სამართლის საფუძველზე და ჩამოყალიბდა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მე-14 ზოგად ანგარიშში. კერძოდ, გამოძიება უნდა იყოს ძალზე დეტალური და ვრცელი, სწრაფად უნდა ჩატარდეს და მის ჩატარებაზე პასუხისმგებელი პირები არ უნდა იყვნენ დაკავშირებულნი აღნიშნულ მოვლენებში ჩართულ პირებთან. გარდა ამისა, გამოძიება და მისი შედეგები საზოგადოებრივ კონტროლს უნდა დაექვემდებაროს, რაც მოიცავს სავარაუდო დაზარალებულთა მონაწილეობას პროცესში და საზოგადოებისთვის ინფორმაციის მიწოდებას გამოძიების მიმდინარეობის შესახებ, რათა ანგარიშგაღებულება პრაქტიკულადაც და თეორიულადაც უზრუნველყოფილი იყოს.

ამ თვალსაზრისით ადამინის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში ნათლადაა ჩამოყალიბებული, რომ საჯარო მოხელეების ხელში მყოფი პირის დაზიანების მიღებისას ჩნდება ძლიერი ვარაუდი მის მიმართ არასათანადო მოპყრობისა. სათანადო თანამდებობის პირების მოვალეობაა, დამაკმაყოფილებელი და დამაჯერებელი ახსნა-განმარტების წარმოდგენა დაზიანების გაჩენასთან დაკავშირებით.

19. თბილისის №7 საპყრობილეში ვიზიტის დროს დელეგაციამ შეიტყო პატიმარ ”ა“-ს საქმის შესახებ, რომელიც 2009 წლის სექტემბერში დაწესებულებაში მოხვედრიდან მოკლე ხანში გარდაიცვალა თავის ქალისა და ტვინის ტრავმით. როგორც უკვე აღინიშნა მე-5 პუნქტში, ძნელი იყო იმის გარკვევა, თუ რეალურად რა მოხდა ”ა“-ს შემთხვევაში, რადგან №7 საპყრობილის ხელმძღვანელობა და ექიმი არ იძლეოდნენ ინფორმაციას (იხ. პუნქტი 5). საქმის შესახებ მეტი ინფორმაციის მისაღებად, დელეგაცია ეწვია ციხის საავადმყოფოს თბილისში (გლდანში) და ღუდუშაურის ეროვნულ სამედიცინო ცენტრს და შეხვდა პროკურატურის წარმომადგენელს.

იმ ინფორმაციის მიხედვით, რომელიც დელეგაციამ ბოლოს და ბოლოს მოიპოვა, ”ა“* თბილისის №7 საპყრობილეში შეიყვანეს 2009 წლის 19 სექტემბერს, დილის 2.20 საათზე, მას შემდეგ, რაც ბათუმის სასამართლომ აჭარაში წინასწარი პატიმრობა მიუსაჯა 18 სექტემბერს. ამას წინ უძღვოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს აჭარის მთავარი სამმართველოს მიერ ”ა“-ს დაპატიმრება 15 სექტემბერს. №7 საპყრობილეში მისი შეყვანისას შედგენილ სამედიცინო დასკვნაში⁸ აღნიშნულია „სისხლჩაქცევები მუცლის წინა და მარცხენა მხარეს, მარცხენა მაჯის ზევით და იდაყვზე, დიდი და მრავალრიცხოვანი სისხლჩაქცევები ორივე მუხლზე და წვივებზე; მოყავისფრო ნაკაწრი მარცხენა მუხლზე; სისხლჩაქცევები ორივე ბეჭზე; ნაოპერაციოვი ნაკერი აპენდიციტის არეში; ორი პარალელური ნაოპერაციოვი ნაკერი მარცხენა ბეჭზე.“ ციხის ექიმის თქმით, ”ა“-ს არ დაუზუსტებია ამ დაზიანებების

* კონვენციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად, ზოგიერთი გვარი ამოღებული იქნა.
⁸ სამედიცინო ანგარიში არასწორად იყო დათარიღებული 2009 წლის 20 სექტემბრით, რამაც თავიდან გაუგებრობა გამოიწვია.
* კონვენციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად ზოგიერთი გვარი ამოღებულია.

წარმომავლობა. მას ტკივილგამაყუჩებელი და სპაზმის საწინააღმდეგო საშუალებები გაუკეთეს და საკანში მოათავსეს.

ცოტა ხნის შემდეგ, 19 სექტემბერს, დღის განმავლობაში, "ა", როგორც ჩანს, უგრძობლად იპოვეს საკანში და დღის 3 საათსა და 20 წუთზე თბილისის ციხის საავადმყოფოში გადაიყვანეს. მის სამედიცინო ისტორიაში, *ინტერ ალია*, მითითებული იყო „ტვინისა და თავის ქალის ტრავმა, შინაგანი სისხლდენა, კომა (სამი ქულა კომის განსაზღვრის გლაზგოს სტანდარტით), ორმხრივი ენდობრონქიტი. "ა" მოათავსეს ინტენსიური თერაპიის პალატაში და სადამოს ცხრა საათზე გადაიყვანეს ლუდუშაურის ეროვნულ სამედიცინო ცენტრში, სადაც თავის ტვინის წარუმატებელი ქირურგიული ოპერაცია ჩაუტარდა. საავადმყოფოს მთავარი ექიმის მიერ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ხელმძღვანელისთვის გაგზავნილი წერილის მიხედვით ირკვევა, რომ "ა" 2009 წლის 21 სექტემბერს გარდაიცვალა სადამოს 9 საათზე. სასამართლო ექსპერტიზის დასკვნით, სიკვდილის მიზეზი გახდა ტვინში ფართო სისხლჩაქცევა ბლავი საგნით მიყენებული ტრავმის შედეგად.

20. 2010 წლის 15 თებერვალს პროკურატურის წარმომადგენელთან შეხვედრისას, დელეგაციას აცნობეს, რომ 2009 წლის 21 სექტემბერს თბილისის დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონის პოლიციის სამმართველომ წინასწარი გამოძიება დაიწყო. ვიზიტის დროისათვის გამოძიებას დაკითხული ჰყავდა "ა"-ს დედა და და, აგრეთვე, მისი მეგობარი ქალი, რომელიც, როგორც ჩანს, მის დაპატიმრებას შეესწრო 15 სექტემბერს ქობულეთში (ქალაქი აჭარაში, ბათუმის ახლოს). ამ მეგობრის განცხადებით, ის "ა"-ს და მეორე მამაკაცის, "ბ"-ს*, თანხლებით რესტორანში იყო 15 სექტემბერს. ეს ორი მამაკაცი რესტორნიდან გავიდა და გარკვეული დროის შემდეგ რომ აღარ დაბრუნდა, ქალი გარეთ გამოვიდა მათ მოსაძებნად და დაინახა ნიღბიანი მამაკაცები, რომლებიც თეთრ მიკროავტობუსში სხდებოდნენ. მოგვიანებით მას აცნობეს, რომ "ა" და "ბ" პოლიციამ დააპატიმრა.

გამოძიებისას ასევე დაიკითხა ექიმი, რომელმაც გასინჯა "ა" 2009 წლის 19 სექტემბერს თბილისის №7 საპრობილეში შეყვანისას. ვიზიტის დროს წინასწარი გამოძიება კვლავაც მიმდინარეობდა.

ვიზიტის ბოლოს დელეგაციამ მოითხოვა "ა"-ს საქმის მიმდინარეობისა და შედეგების შესახებ დეტალური ინფორმაცია. 2010 წლის 11 მაისს საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს, რომ დაკითხული იყო ლუდუშაურის სამედიცინო ცენტრის ნეიროქირურგიული დეპარტამენტის დირექტორიც, რომელმაც "ა"-ს ოპერაცია გაუკეთა 2009 წლის 19-იდან 20 სექტემბრის ღამეს. მისი თქმით, პაციენტს თავზე დაზიანებები სულ მცირე, 24 საათის წინ მიაყენეს. ამასთან, სასამართლო მოსმენის ოფიციალური ოქმის თანახმად, რომელიც ეხებოდა 2009 წლის 18 სექტემბერს "ა"-ს წინასწარ დაკავებას, დაზიანებებთან დაკავშირებით საკითხი არ წამოჭრილა არც თავად დაკავებულის და არც მისი ადვოკატის მხრიდან და არც მოსამართლეს შეუმჩნევია დაზიანებები აღნიშნული პირისთვის.

21. "ა"-ს საქმის გამოძიებამ გამოავლინა გარკვეული ნაკლოვანებები წინასწარი გამოძიების ჩატარებაში. 2010 წლის თებერვლის შუა რიცხვებამდე (ანუ წინასწარი გამოძიების დაწყებიდან ხუთი თვის შემდეგ) განხორციელებულ სხვადასხვა საგამოძიებო საქმიანობის პროცესში არ დაკითხულან პოლიციის ის თანამშრომლები, რომლებმაც "ა" დააპატიმრეს, არც აჭარაში დროებითი

მოთავსების იზოლატორში მომუშავე პერსონალი, სადაც ”ა” იყო მოთავსებული, და არც ის პერსონალი, რომელმაც ტრანსპორტით გადაიყვანა აჭარიდან თბილისის №7 საპრობილის იზოლატორში. გარდა ამისა, არ დაკითხულა ის პირი, რომელიც, როგორც ჩანს, ”ა“-სთან ერთად დააკავეს, ანუ მე-18 პუნქტის შესაბამისი „ეფექტიანი“ გამოძიების ძირითადი მოთხოვნები არ დაკმაყოფილებულა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იმედოვნებს, რომ საქმის ასეთი მდგომარეობა გამოსწორდება; მას სურს დეტალური ინფორმაცია მიიღოს ა“-ს სიკვდილის მიზეზების გამოძიების მსვლელობასთან და შემდგომ კი - მის შედეგთან დაკავშირებით.

უფრო ზოგადად კი, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ არასათანადო მოპყრობის ნიშნების მქონე ყველა საქმის გამოძიება, სრულად აკმაყოფილებდეს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ დაწესებულ „ეფექტიანი“ გამოძიების კრიტერიუმებს.

22. 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშის მე-15 პუნქტში გამოთქმული რეკომენდაციის საპასუხოდ საქართველოს ხელისუფლებამ განაცხადა, რომ ნებისმიერი პირის მოსამართლის წინაშე წარდგომისას, ეკითხებიან, ხომ არ მიმართეს მის წინააღმდეგ რაიმე უკანონო ქმედებას. დაკავებული პირის ყველა განცხადებას იწერენ სასამართლოს ოქმში. თუ რომელიმე პირი განაცხადებს არასათანადო მოპყრობის შესახებ ან აღინიშნება არასათანადო მოპყრობის რაიმე ნიშნები, მოსამართლე მოითხოვს საქმის გამოძიებას პროკურატურის მიერ. გამოძიების პროცესში ტარდება სასამართლო ექსპერტიზა.

მიუხედავად ამისა, 2010 წლის ვიზიტის დროს დელეგაციის მიერ გამოკითხულმა გარკვეულმა პირებმა განაცხადეს, რომ მოსამართლეებმა ანგარიში არ გაუწიეს მათ საჩივრებს პოლიციის მხრიდან არამართლზომიერი ქმედებების შესახებ. შესაბამისად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, სათანადო არხების საშუალებით მოსამართლეებს შეახსენონ, რომ მათ უნდა დაიცვან ზემოხსენებული პროცედურა.

23. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს წარსულში არაერთხელ აღუნიშნავს ექიმების როლი არასათანადო მოპყრობის პრევენციაში. დროებითი მოთავსების იზოლატორებში ახლად შემოსული პირების სამედიცინო შემოწმების პროცედურა ისეთივე დარჩა, როგორც აღწერილია წინა, 2007⁹ წლის, ვიზიტის შესახებ ანგარიშში. თბილისის ორ იზოლატორში ასეთ პირებს სინჯავდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ დაქირავებული ექიმი. დანარჩენ იზოლატორებში სხეულის თავდაპირველი გარეგანი დათვალიერების ფუნქციას მორიგე ოფიცერი ასრულებდა. დაკავებული პირის მოთხოვნით ან თუ პერსონალი საჭიროდ ჩათვლიდა, იძახებდნენ სასწრაფო დახმარების სამსახურის ექიმს (რომელიც დამოუკიდებელია შინაგან საქმეთა სამინისტროსგან). შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მოწოდებული სტატისტიკური ინფორმაციის მიხედვით, 2009 წელს სასწრაფო სამედიცინო სამსახური გამოიძახეს 1,929 შემთხვევაში (სულ წლის განმავლობაში 20,619 პირი დააკავეს) და 168 პირი საავადმყოფოში გადაიყვანეს.

თბილისის ორ იზოლატორში ექიმის მიერ გასინჯვას პოლიციის თანამშრომლები ესწრებოდნენ. ასეთმა პრაქტიკამ შეიძლება ხელი შეუშალოს

⁹ იხ. CPT/Inf (2007) 42-ის მე-16 პუნქტი.

ადამიანს სიმართლის აღიარებაში, კერძოდ, აღწეროს პოლიციის მხრიდან მის მიმართ არასათანადო მოპყრობა. ეს პრაქტიკა აგრეთვე არღვევს დროებითი მოთავსების იზოლატორების შესახებ ახალ წესს, რომლის თანახმად დაკავებულებმა სამედიცინო შემოწმება ცალკე ოთახში უნდა გაიარონ სხვა დამსწრე პირების გარეშე. გარდა ამისა, დელეგაციამ აღნიშნა, რომ სამედიცინო შემოწმების შედეგები (მათ შორის შესაბამისი პირების ნებისმიერი განცხადებები) ხელმისაწვდომი იყო პოლიციის თანამშრომლებისთვის.

დაკავებული პირების სხეულზე გამოვლენილი ნებისმიერი დაზიანება ან მათ მიერ გამოთქმული ნებისმიერი საჩივარი იწერება სპეციალურ ჟურნალში და, არასათანადო მოპყრობაზე ეჭვის გაჩენისას, დაკავებულის გარეგანი დათვალიერების ოქმი, რომელიც გადაეცემა შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და მთავარ პროკურატურას. დაკავებულ პირებსა და მათ ადვოკატებს აქვთ აღნიშნული ოქმის ასლის მიღების უფლება. რაც შეეხება ექიმის დასკვნას, თუ რამდენად შეესაბამება ერთმანეთს დაკავებული პირების განცხადებები და ობიექტური სამედიცინო დასკვნები, საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლები აცხადებენ, რომ ის არ არის მითითებული, რადგან „ეს სამედიცინო ექსპერტიზის საქმეა, რომელიც დანიშნისთანავე ტარდება ექპერტების მიერ.“

იმისათვის, რომ დროებითი მოთავსების იზოლატორში შეყვანილი პირების სამედიცინო შემოწმების პროცედურამ ნამდვილად შეიტანოს წვლილი არასათანადო მოპყრობის აღკვეთაში, ნაბიჯები უნდა გადაიდგას ამგვარ დაწესებულებებში შეყვანილი პირების სამედიცინო შემოწმების უზრუნველსაყოფად კვალიფიციური სამედიცინო პერსონალის მიერ სისტემატურად და სრულფასოვნად. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი განმეორებით იძლევა რეკომენდაციას, რომ გადაიდგას შემდგომი ნაბიჯები დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დაზიანებების შემოწმების გაუმჯობესებისთვის, კერძოდ, ამისათვის უნდა უზრუნველყონ:

- სამედიცინო შემოწმების ჩატარება არასამედიცინო პერსონალის დასწრებისა და მიყურადების გარეშე, თუ ამას ექიმი არ მოითხოვს რომელიმე კონკრეტულ შემთხვევაში;
- სამედიცინო დოკუმენტაციის კონფიდენციალურობის მკაცრი დაცვა.

ამასთან, როდესაც დაკავებული პირი დაზიანებებს წარმოადგენს და განაცხადებს არასათანადო მოპყრობის შესახებ ან საფიქრებელია არასათანადო მოპყრობის სხვა საფუძველი, შესაბამისი პირი დაუყოვნებლივ უნდა გასინჯოს კვალიფიციურმა დამოუკიდებელმა სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტმა. მანვე უნდა მოამზადოს დასკვნები, მათ შორის იმაზე, თუ რამდენად შეესაბამება საჩივრები ობიექტურ სამედიცინო ჩვენებებს. ექიმის ჩანაწერები დაზიანებების შესახებ, რომლებიც შეესაბამება პირის მიერ გამოთქმულ საჩივრებს არასათანადო მოპყრობის შესახებ (ან რომლებიც საჩივრების არარსებობის შემთხვევაშიც მიანიშნებს არასათანადო მოპყრობაზე), დაუყოვნებლივ უნდა გააცნონ ხელისუფლების კომპეტენტურ ორგანოებს - პროკურატურასა ან სასამართლო ორგანოებს.

24. ამასთან დაკავშირებული საკითხია ვადების განსაზღვრა და სასამართლო სამედიცინო შემოწმების ხელმისაწვდომობა. 2008 წლის 31 ოქტომბერს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი, რომელიც ძალაში შევიდა 2009 წლის 1 იანვარს. ამ კანონის საფუძველზე შეიქმნა სასამართლო ექსპერტიზის

ეროვნული ბიურო, როგორც დამოუკიდებელი იურიდიული ერთეული, რომელიც განახორციელებს სხვადასხვა ანაზღაურებად საქმიანობას. გარდა ამისა, საქართველოს კანონმდებლობა¹⁰ ითვალისწინებს, რომ არასათანადო მოპყრობის სავარაუდო მსხვერპლს ან მის ადვოკატს უფლება აქვთ, მოითხოვონ სამედიცინო შემოწმება სასამართლო ექიმის დასკვნის/ცნობის მისაღებად. შემოწმება ტარდება პირის ინიციატივით და მისსავე ხარჯზე. ამ თვალსაზრისით, აღნიშნულ პირს არ სჭირდება პროკურატურის ან მოსამართლის წინასწარი ნებართვა. სასამართლო ექსპერტიზის ეროვნული ბიუროს გარდა, არის სასამართლო ექსპერტიზის რამდენიმე კერძო ბიურო. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება ამგვარ ინიციატივას.

3. დაცვის გარანტიები თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ

25. 2007 წლის ვიზიტის დროს სამათლებრივი კანონის დებულებები, რომლებიც ეხებოდა პოლიციის მიერ თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ დაცვის გარანტიებს (კერძოდ, დაკავებული პირების უფლებას, შეატყობინონ თავიანთი მდგომარეობის შესახებ ახლო ნათესავს ან სხვა მესამე მხარეს, ისარგებლონ ადვოკატის მომსახურებით და მიმართონ ექიმს), ძირითადად დამაკმაყოფილებლად იქნა მიჩნეული. სისხლის სამართლის მოქმედი საპროცესო კოდექსი იძლევა „ექვმიტანილის“ უფლებების ამომწურავ ჩამონათვალს (თავი 73), ზემოაღნიშნული სამი უფლების ჩათვლით. ამის მსგავსად, სისხლის სამართლის ახალი საპროცესო კოდექსის (რომელიც 2010 წლის 1 ოქტომბერს შედის ძალაში) 38-ე თავში მოცემულია „ბრალდებულის“ იმ უფლებათა ჩამონათვალი, რომლებიც მოქმედებს თავისუფლების აღკვეთის მომენტიდან. ამასთან, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის წინა, 2007 წლის, ვიზიტის შემდეგ საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც განსაზღვრავს პოლიციის მიერ დაკავებული პირების უფლებებს, შეავსო ძალაში შესულმა კანონმა იურიდიული დახმარების შესახებ.

მიუხედავად ამისა, 2010 წლის ვიზიტის დროს გამოვლენილი ფაქტები მიუთითებს, რომ პრაქტიკაში ხანდახან ვერ აისახება კანონის დებულებები.

26. რაც შეეხება დაკავების შეტყობინებას, დელეგაციის მიერ გამოკითხული დაკავებული პირების უმრავლესობამ აღნიშნა, რომ მათ შესაძლებლობა ჰქონდათ, ოჯახებისთვის სწრაფად ეცნობებინათ თავიანთი მდგომარეობის შესახებ. თუმცა დელეგაციასთან შეხვედრისას რამდენიმე პირმა განაცხადა, რომ მათმა ოჯახის წევრებმა გარკვეული დაგვიანებით (მაგ. დაკავებიდან მეორე დღეს) მიიღეს შეტყობინება, ან ინფორმირებულნი არ იყვნენ შეტყობინების მიღების შესახებ. ის ფაქტი, რომ დაკავების შესახებ ახლო ნათესავებს შეატყობინეს პოლიციის თანამშრომლებმა და არა თავად დაკავებულებმა, იმის უშუალო მიზეზი გახდა, რომ ზოგიერთ დაკავებულს ეჭვი გაუჩნდა, შეტყობინების მიღების თაობაზე.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გაატაროს ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ

¹⁰ იხ. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 364-ე მუხლის პირველი პუნქტი (აღტერნატიული სამედიცინო-სასამართლო შემოწმება).

დაკავებულ პირებს აცნობონ, მიეწოდა თუ არა მათი დაკავების შესახებ ინფორმაცია ახლო ნათესავს ან სხვა პირს.

27. დაცვის უფლება მოქმედებს პოლიციის მიერ დაკავების მომენტიდან და მოიცავს ადვოკატთან განცალკევებით საუბრის უფლებას და ადვოკატის დასწრებას დაკითხვისას. დაკავებულ პირებს, რომლებსაც უჭირთ და არ შეუძლიათ ადვოკატის დაქირავება, აქვთ პოლიციის მიერ მათი დაკავების შემდეგ *სახაზინო* ადვოკატისგან კონსულტაციის დაუყოვნებლივ მიღების უფლება¹¹. 2007 წლის ვიზიტის შემდეგ გარკვეული ნაბიჯები გადაიდგა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ უფასო იურიდიული დახმარების სისტემა ეფექტიანად ფუნქციონირებდეს პრაქტიკაში. იურიდიული დახმარების შესახებ კანონის ძალაში შესვლის შემდეგ შეიქმნა იურიდიული დახმარების სამსახურის 11 რეგიონული ბიურო, რომლებშიც 90-მდე ადვოკატი მუშაობს. დელეგაციას აცნობეს, რომ 2009 წელს უფასო იურიდიული დახმარება 10,000 საქმეს გაეწია.

მიუხედავად ასეთი სასიკეთო ძვრებისა, დელეგაცია შეხვდა რამდენიმე პირს, რომლებმაც აღნიშნეს, რომ პირველად ადვოკატს მხოლოდ სასამართლოში შეხვდნენ; ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, რომ ადამიანები პოლიციის მიერ დაკავების პირველივე საათებიდან ადვოკატის მომსახურებით კვლავ შედარებით იშვიათად სარგებლობენ. გარდა ამისა, კვლავაც პრობლემაა ადვოკატის დახმარება ადმინისტრაციული წესით დაკავებული პირებისათვის, რომელთა ნაწილისთვის, როგორც გვითხრეს, არ უცნობებიათ ამ უფლების შესახებ ან არ შეუქმნიათ პირობები მის გამოსაყენებლად (განსაკუთრებით ქუთაისში).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, გატარდეს სათანადო ზომები, რათა ადვოკატის ნახვის უფლება სრულად უზრუნველყონ ყველა დაკავებულისათვის თავისუფლების აღკვეთის მომენტიდან.

28. პოლიციაში პატიმრობის დროს ექიმის მიერ მონახულების უფლება ძირითადად კარგად მოქმედებს; თუმცა იხილეთ შენიშვნები და რეკომენდაციები 23-ე პუნქტში.

ფსიქიკური აშლილობის მქონე ან ნარკოტიკებისა და ალკოჰოლის დიდი ხნის მომხმარებელი დაკავებული პირები განსაკუთრებით დაუცველი არიან დაკავების პირობებში. ასეთი პირების დაკავება 72 საათამდე დროის განმავლობაში სრულიად საკმარისია მნიშვნელოვანი კლინიკური პრობლემების ჩამოსაყალიბებლად (მაგ. აბსტინენციის სინდრომი). თუმცა, როგორც ჩანს, იმ პერსონალს, რომელსაც დელეგაცია შეხვდა, არ ჰქონდა საკმარისი ცოდნა ამის შესახებ. მაგალითად, თბილისის №1 დროებითი მოთავსების იზოლატორში დელეგაცია შეხვდა დაკავებულ პირს, რომელსაც აშკარად ესაჭიროებოდა ფსიქიატრიული დახმარება, მაგრამ ის ფსიქიატრს არ გაუსინჯავს. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, რომ გადაიდგას სათანადო ნაბიჯები, რათა მსგავს ვითარებაში უზრუნველყონ საჭირო სამედიცინო ჩარევა, მათ შორის სპეციალისტის მიერ მკურნალობა.**

29. რაც შეეხება ინფორმაციას უფლებების შესახებ, დელეგაციის მიერ გამოკითხული პირების უმრავლესობამ დაადასტურა, რომ ასეთი ინფორმაცია მათ დაკავების მომენტში სიტყვიერად მიაწოდეს. თუმცა ირკვევა, რომ

¹¹ იხ. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-80 მუხლი.

დაკავებულ პირებს სისტემატურად არ აძლევდნენ „დაკავების ოქმს“ (რომელშიც მოცემულია შესაბამისი უფლებების ჩამონათვალი). გარდა ამისა, უცხოელ მოქალაქეებს არ უზრუნველყოფდნენ ინფორმაციით მათთვის გასაგებ ენაზე. დელეგაცია შეხვდა რამდენიმე უცხოელ პატიმარს, რომლებმაც აღნიშნეს, რომ არ იცოდნენ თავიანთი უფლებების შესახებ და არ ესმოდათ ის დოკუმენტები, რომლებზეც ხელის მოწერა მოსთხოვეს (თუმცა დაკითხვის დროს ჩვეულებრივ თარჯიმნებიც ესწრებოდნენ). ჩვენ მიერ ნანახი დროებითი მოთავსების იზოლაციონების დერეფნებში გაკრული პლაკატები, რომლებშიც დაკავებული პირების უფლებები მითითებულია ხუთ ენაზე: სომხურად, აზერბაიჯანულად, ინგლისურად, ქართულად და რუსულად, პოზიტიური მოვლენაა, თუმცა ვერ შეცვლის თითოეული პირისათვის დაკითხვის ჩატარებამდე წერილობითი ინფორმაციის მიწოდებას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ შემდგომი ნაბიჯები გადადგას პოლიციის მიერ დაკავებული ყველა პირისათვის თავისი უფლებების შესახებ ინფორმირების უზრუნველსაყოფად. ეს გულისხმობს თავისუფლების აღკვეთის მომენტში (ანუ როდესაც ეს პირები ვალდებული ხდებიან, პოლიციასთან დარჩენენ) გასაგები სიტყვიერი ინფორმაციის მიწოდებას, რომელსაც პირველი შესაძლებლობისთანავე (პოლიციის შენობაში პირველად შესვლისთანავე) უნდა დაემატოს წერილობითი ინფორმაცია უფლებების შესახებ, იგი ხელმისაწვდომი უნდა იყოს რამდენიმე გავრცელებულ ენაზე.

30. 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა არასრულწლოვნებთან¹² დაკავშირებით ჩამოაყალიბა სამართლებრივი პროცედურების გასაუმჯობესებელი ზომები. ვიზიტის შემდეგ შემუშავდა ახალი კონცეფცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებით. მისი ნაწილი იყო 2009 წელს ორგანიზებული არასრულწლოვანთა დაკითხვის საკითხებისადმი მიძღვნილი სპეციალური ტრენინგების სერია, რომელშიც 430 გამომძიებელი იყო ჩართული. ასევე, შემუშავდა არასრულწლოვანთა დაკითხვის სახელმძღვანელო. რაც შეეხება არასრულწლოვანთა დაკითხვას, სავალდებულოა მასზე ადვოკატის დასწრება¹³, ხოლო სისხლის სამართლის ახალი საპროცესო კოდექსის 116-ე მუხლის თანახმად, არასრულწლოვანის დაკითხვის დროს სავალდებულოა კანონიერი წარმომადგენლის (ანუ ახლო ნათესავის ან მეურვის) ან ფსიქოლოგის დასწრებაც.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება საქართველოს ხელისუფლების მიერ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში გატარებულ ზომებს. იგი მოუწოდებს ხელისუფლებას, შემოიღოს არასრულწლოვანთა უფლებების შესახებ სპეციალური, გასაგები ენით ჩამოყალიბებული საინფორმაციო ფორმა, რომელშიც მითითებული იქნება დაკითხვის დროს ადვოკატისა და კანონიერი წარმომადგენლის სავალდებულო დასწრების შესახებ. საგანგებო ყურადღება უნდა დაეთმოს ინფორმაციის დეტალურ განმარტებას მისი სრულყოფილი აღქმისთვის.

31. საქართველოში წინა ვიზიტების შესახებ შედგენილ ანგარიშებში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლეოდა რეკომენდაციას, ჩამოყალიბებულიყო პოლიციელთათვის დაკავებულთა დაკითხვის წარმოების ქცევის კოდექსი.

¹² იხ. CPT/Inf (2007) 42-ის მე-20 პუნქტი.

¹³ იხ. სისხლის სამართლის მოქმედი საპროცესო კოდექსის 81-ე მუხლი და სისხლის სამართლის ახალი საპროცესო კოდექსის 45-ე მუხლი.

რომელშიც დეტალურად იქნებოდა მითითებული პროცედურა რამდენიმე კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებით¹⁴. 2010 წლის ვიზიტის დროს დელეგაციას აცნობეს, რომ პოლიციის აკადემიამ შეიმუშავა სახელმძღვანელო დაკითხვის მეთოდების შესახებ და დაკითხვის ტექნიკის კურსს ისწავლებოდა ძირითადი და მიმდინარე ტრენინგების ფარგლებში. გარდა ამისა, როგორც ეს წინა პუნქტში აღინიშნა, დამტკიცდა არასრულწლოვანთა დაკითხვის სახელმძღვანელო და ტრენინგი ჩაუტარდათ გამომძიებლებს. ეს მისასაღებელი ცვლილებებია.

32. 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში მნიშვნელოვან გაუმჯობესებად მიიჩნევა სტანდარტიზებული დაკავების რეესტრის შემოღება, რომელშიც აღირიცხება მთელი შესაბამისი ინფორმაცია. 2010 წლის განმავლობაში დროებითი მოთავსების იზოლაციების დათვალიერების საფუძველზე დელეგაციამ აღნიშნა, რომ დაკავებაში ყოფნის პერიოდი კარგად იყო დოკუმენტირებული. გარდა ამისა, 2009 წელს შემოღებულია მონაცემთა ცენტრალიზებული კომპიუტერული ბაზა, რომელიც ხელმისაწვდომს ხდის დროებითი მოთავსების იზოლაციებში რეესტრის მონაცემებს ქვეყნის მასშტაბით (გარდა ორი იზოლაციისა, რომლებიც მოშორებით არის განლაგებული და სადაც არ არის მუდმივი ინტერნეტი).

შინაგან საქმეთა სამინისტროს ორ რაიონულ განყოფილებაში, რომლებსაც დელეგაცია ვიზიტის დროს ეწვია, რეესტრი ასევე კარგად იყო წარმოებული. რეესტრი არ მოიპოვებოდა თბილისის აეროპორტის სასახლეში პოლიციის განყოფილებაში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, რომ ეს ნაკლი გამოსწორდეს.

4. დაკავების პირობები

33. 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აღნიშნავდა, რომ დროებითი მოთავსების იზოლაციებში დაკავების პირობები ის სფეროა, რომელშიც ყველაზე ნაკლები წინსვლა აღინიშნა. შინაგან საქმეთა სამინისტრომ მას შემდეგ გარკვეული ნაბიჯები გადადგა დაკავების პირობების გასაუმჯობესებლად მთელი ქვეყნის მასშტაბით. დელეგაციას აცნობეს, რომ დროებითი დაკავების 26 იზოლაციორი (მათ შორის 2007 წლის ვიზიტის ანგარიშში გაკრიტიკებული ხობისა და ზუგდიდის იზოლაციორები) გარემონტდა და ხელახლა აღიჭურვა; დანარჩენი 14 იზოლაციორი კვლავაც გასარემონტებელია. ორი იზოლაციორი (ოზურგეთსა და ამბროლაურში) პოლიციის ახლად აშენებულ შენობებში განთავსდა. გარდა ამისა, დელეგაციას აცნობეს, რომ დროებითი მოთავსების იზოლაციორებთან დაკავშირებით ახალი წესები შემოიღეს.

როგორც მე-10 პუნქტში აღინიშნა, ყველა დაკავების საკანი პოლიციის სამმართველოებში/განყოფილებებში გაუქმდა და გადაკეთდა საწყობად. პოლიციის ახლად აშენებულ შენობებში ამგვარი საკნები აღარ არის.

34. დათვალიერებული დაწესებულებებიდან სამი წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს ადრე ჰქონდა ნანახი (დროებითი მოთავსების ორი იზოლაციორი თბილისში და ერთი ქუთაისში). თბილისის №1 დროებითი მოთავსების

¹⁴ იხ. CPT/Inf (2002) 14-ის 50-ე პუნქტი, CPT/Inf (2005) 12-ის 37-ე პუნქტი და CPT/Inf (2007) 42-ის 21-ე პუნქტი.

იზოლატორი გაუმჯობესდა 2007 წლის ვიზიტის შემდეგ ჩატარებული რემონტის შედეგად და იქ ნორმალურ პირობები შეიქმნა. თუმცა დელეგაციას აცნობეს, რომ დაკავებულებს ადრე ხელმისაწვდომი ზოგიერთი რამ (ბალიშები, ზეწრები, ტაბურეტი, სამაგიდო თამაშები) აღარ ჰქონდათ ახალი წესების შემოღების გამო. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს ამასთან დაკავშირებით საქართველოს ხელისუფლების კომენტარების მიღება.

თბილისის №2 დროებითი მოთავსების იზოლატორი და ქუთაისის იზოლატორი არ გარემონტებულა და იქ კვლავაც მრავალი ნაკლოვანება აღინიშნება. ორივე ამ დაწესებულებაში საკნები ცუდად ნათდებოდა და გაპარტახებული იყო. ქუთაისში საკნები არ თბებოდა (გათბობა მხოლოდ დერეფნებში იყო) და 2010 წლის 11 თებერვალს გაზომილი ტემპერატურა 14°C იყო. თბილისის №2 იზოლატორის საკნების უმეტესობაში პატიმრებს ფიცარნაგზე ეძინათ (და არა საწოლებზე). ორივე იზოლატორში საკნის შიგნით არსებული ტუალეტები ან არ იყო გადატიხრული, ან დაბალი ტიხრები ჰქონდა, რაც საკმარისი არ იყო. თუმცა დაკავებულ პირებს ჰქონდათ ლეიბები და საბნები.

35. რაც შეეხება პირველად დათვალიერებულ ორ დაწესებულებას, 2009 წლის დეკემბერში, სერიოზული რემონტის შემდეგ, ხელახლა გაიხსნა მცხეთის დროებითი მოთავსების იზოლატორი. ოთხი საკანი კარგად იყო გარემონტებული და თბებოდა. საკანში იყო ორსართულიანი საწოლები ლეიბებითა და საბნებით. იქვე იყო დაბალი ტიხრით გამოყოფილი ტუალეტი. თუმცა საკანი კარგად არ ნათდებოდა. ფანჯრების მეტისმეტად პატარა ზომის გამო საკნებს შეზღუდულად მიეწოდებოდა ბუნებრივი განათება და ხელოვნური განათებაც არასაკმარისი იყო. გარდა ამისა, საკნებში მოთავსებულ პირთა ოფიციალური რაოდენობა ზედმეტად მაღალი იყო (მაგალითად, ოთხი საწოლი 10მ² ფართობის საკანში და ექვსი საწოლი – 13 მ² ფართობის საკანში).

ხესტაფონის დროებითი მოთავსების იზოლატორი ჯერ არ გარემონტებულა და განსაკუთრებით ცუდ მდგომარეობაში იყო. 7-8.5 მ² ფართობის ოთხი საკანი, რომლებიც გამოიყენებოდა, გათვლილი იყო ორი-სამი ადამიანის მოსათავსებლად. ორ საკანს არ ჰქონდა ბუნებრივი განათება. ყველა საკანი ცუდად ნათდებოდა, არ თბებოდა და იქ არაჰიგიენური პირობები იყო. საკნებში იდგა ფიცარნაგები, რომლებზეც ლეიბები და საბნები ეწყო. საერთო ტუალეტს რაც შეეხება, ის უბრალოდ ამაზრზენი იყო.

36. ყველა ნანახ იზოლატორში, გარდა ხესტაფონის იზოლატორისა, იყო საშხაპე ოთახი. თუმცა გაირკვა, რომ შხაპით სარგებლობა მხოლოდ ადმინისტრაციული წესით დაკავებული პირებისთვის შეიძლებოდა (კვირაში ერთხელ). ზოგიერთ იზოლატორში დაკავებულ პირებს ამარაგებდნენ საპნითა და ტუალეტის ქაღალდით. რაც შეეხება პირადი ჰიგიენის ნივთებს, დაკავებულები უმეტესწილად ოჯახების იმედად არიან.

37. ყველა იზოლატორში დაკავებულ პირებს საკვები დღეში სამჯერ ეძლეოდათ. ეს მისასაღმებელი ცვლილებაა 2007 წლის მდგომარეობასთან შედარებით.

38. დროებითი მოთავსების იზოლატორების ახალი წესების თანახმად, სუფთა ჰაერზე გასვლას მხოლოდ იმ პირებს სთავაზობენ, რომლებიც 15 დღეზე მეტი ხნით არიან დაკავებული (მაშინაც კი, თუ იზოლატორს ეზო აქვს, როგორც ეს

მცხეთასა და თბილისშია); რაც შეეხება ქუთაისისა და ზესტაფონის იზოლატორებს, მათ არ აქვთ სასაქონლო ეზოები. დაკავებული პირებთან გასაუბრებამ დაადასტურა, რომ სუფთა ჰაერზე გასვლის ნებას ძნელად თუ ვინმეს აძლევენ, რაც დაუშვებელია.

39. რაც შეეხება ადმინისტრაციული წესით დაკავებულ პირებს (რომლებიც ახლა 3 თვემდე პერიოდის განმავლობაში შეიძლება იყვნენ დროებითი მოთავსების იზოლატორში), მათთვის მდგომარეობა არ გაუმჯობესებულა. ისინი კვლავაც მოკლებული არიან რაიმე აქტივობას, კონტაქტს გარე სამყაროსთან. მათთვის არც სუფთა ჰაერზე გასვლა იყო შესაძლებელი, თუ 15 დღეზე ნაკლები დროით იყვნენ დაკავებულები.

40. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გააგრძელოს დროებითი მოთავსების იზოლატორების გარემონტება და განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს თბილისის №2, აგრეთვე, ქუთაისისა და ზესტაფონის იზოლატორებს.

გარდა ამისა, უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა დროებითი მოთავსების ყველა იზოლატორში:

- ისეთ საკნებში, სადაც ბევრი პატიმარია, თითოეულ დაკავებულ პირზე უნდა მოდიოდეს სულ მცირე 4 მ² საცხოვრებელი ფართობი;
- საკნებში სათანადო (სასურველია, ბუნებრივი) განათება იყოს;
- საკნები კარგად თბებოდეს;
- ყველასთვის, ვინც 24 საათზე მეტი ხნით არის დაკავებული, უზრუნველყონ შესაბამის სარგებლობის შესაძლებლობა;
- დაკავებული პირები უზრუნველყონ პირადი ჰიგიენის ნივთებით.

კომიტეტი აგრეთვე რეკომენდაციას იძლევა საქართველოს ხელისუფლებამ ცვლილებები შეიტანოს წესებში, რათა უზრუნველყოს, 24 საათზე მეტი დროის განმავლობაში დროებითი მოთავსების იზოლატორში მყოფი ნებისმიერი პირისთვის, სუფთა ჰაერზე გასვლის შესაძლებლობა. დროებითი მოთავსების ყველა იზოლატორს უნდა ჰქონდეს სასაქონლო ეზოები.

რაც შეეხება ადმინისტრაციული წესით დაკავებულ პირებს, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას იძლევა, რომ მათ რაიმე ტიპის აქტივობა შესთავაზონ (მაგ. წიგნები, გაზეთები და მაგიდის თამაშები), ხოლო მათი ოჯახის წევრებს პაემნების ნება დართონ.

41. თბილისის აეროპორტის სასაზღვრო პოლიციის განყოფილებას ორი ოთახი ჰქონდა (თითოეული დაახლოებით 8 მ²), სუფთა და კარგად მოწყობილი. თითოეულ ოთახში იყო ორსართულიანი საწოლი სუფთა თეთრეულითა და სანიტარული კვანძი შესაბამის, ტუალეტითა და ხელსაბანი ნიჟარით. ოთახებს არ ჰქონდა ბუნებრივი განათება, მაგრამ კარგი ვენტილაცია და ნორმალური ხელოწერილი განათება იყო. აღნიშნული განყოფილების საკნები უკვე დაახლოებით ერთი წელი არსებობდა, მაგრამ მისი გამოყენების საჭიროება ჯერ არ დამდგარა.

ბ. სასჯელადსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. წინასწარი შენიშვნები

42. დელეგაციამ პირველად მონინახულა თბილისის №8 საპრობილე (გლდანი), ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელადსრულების დაწესებულებები. განმეორებითი ვიზიტი შედგა თბილისის №7 საპრობილეში.

ასევე, დელეგაციამ პირველად მონინახულა გლდანის პატიმრებისთვის განკუთვნილი სამედიცინო დაწესებულება, რომელიც საქართველოს სასჯელადსრულების სისტემის მთავარი სამედიცინო დაწესებულებაა. ამ დაწესებულებაზე ცალკე ვისაუბრებთ ნაწილში „ჯანდაცვის მომსახურება“.

43. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქართველოში 2007 წლის ვიზიტის შემდგომ პერიოდში საქართველოს ხელისუფლება განაგრძობდა სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის პროცესს. 2008 წელს პროკურატურა შეუერთდა იუსტიციის სამინისტროს, ასევე შეიქმნა ახალი სამინისტრო სახელწოდებით „სასჯელადსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტრო“, რომელსაც ექვემდებარება სასჯელადსრულების დეპარტამენტი, იურიდიული დახმარების სამსახური და არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო.

რეფორმის ფარგლებში მიიღეს ახალი კანონები, მათ შორის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი, კანონი „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის შესახებ“ და კანონი „იურიდიული დახმარების შესახებ“. გარდა ამისა, მიმდინარეობდა კონსულტაციები პატიმრობის კოდექსთან დაკავშირებით, რომლის პროექტი 2007 წელს დაიწერა. პროექტი განსახილველად და შესაფასებლად გადაეცა ევროპის საბჭოს მიერ შერჩეულ ექსპერტთა ჯგუფს. საბოლოოდ, ის დამტკიცდა 2010 წლის 9 მარტს და ძალაში შევა 2010 წლის 1 ოქტომბერს.

44. საქართველოს ხელისუფლების მიერ გამოცხადებულ პრიორიტეტთაგან ერთ-ერთია სასჯელადსრულების სისტემის რეფორმირება და საერთაშორისო სტანდარტებთან მისი შესაბამისობის უზრუნველყოფა. ამ კონტექსტში სასჯელადსრულების დეპარტამენტის ბიუჯეტი მნიშვნელოვნად გაიზარდა (ათმაგი ზრდა 6 წლის განმავლობაში) და დიდი ინვესტიციებიც ჩაიღო ახალი დაწესებულებების მშენებლობასა და არსებულების რეკონსტრუქციაში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის წინა, 2007 წლის, ვიზიტის შემდეგ (2008 წლის დასასრულს) დაინგრა თბილისის №5 საპრობილე, რომელიც კომიტეტმა ადრე მკაცრად გააკრიტიკა; 2007 წლის ბოლოს გაიხსნა ახალი სასჯელადსრულების კომპლექსი გლდანში, აშენდა ახალი ნაგებობა გეგუთის №8 საპრობილის ტერიტორიაზე და 2009 წლის ოქტომბერში ამოქმედდა ქუთაისის №2 სასჯელადსრულების დაწესებულება. ამას გარდა, მიმდინარეობს რამდენიმე დაწესებულების მშენებლობა, კერძოდ, ქსანში (იხ. 68-ე პუნქტი), ლაითურსა და რუსთავეში, ასევე, შენდება ქალბისთვის განკუთვნილი დაწესებულებაც.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი დადებითად აფასებს საქართველოს ხელისუფლების მიერ სასჯელადსრულების სისტემის რეფორმირებისა და კომიტეტის ადრინდელი რეკომენდაციების შესასრულებლად გატარებულ თუ

დაგეგმილ ღონისძიებებს. საპრობილეთა გაფართოებასა და გაუმჯობესებაზე მნიშვნელოვანი დანახარჯების გაწევის შედეგად, რა თქმა უნდა, ბევრი პატიმრისათვის გამოსწორდა საცხოვრებელი პირობები. დელეგაციის წევრები თავად გახდნენ ამის თვითმხილველი თბილისის (გლდანის) №8 საპრობილეთსა და გეგუთის ახალ, №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში ვიზიტის დროს. თუმცა აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ 2.5 მ² ფართობი ერთ პატიმარზე ძალიან ცოტაა საერთო საკნისთვის, სტანდარტი სულ მცირე 4 მ²-ია.

45. მიუხედავად სასჯელაღსრულების დაწესებულებების მასობრივი მშენებლობისა, პატიმართა რაოდენობის შეუნჩერებელი ზრდა აბრკოლებს ხელისუფლების მცდელობებს, უფრო ჰუმანური გახადოს სასჯელაღსრულების სისტემა. 2010 წლის თებერვლის ვიზიტის დროს საქართველოში სულ 21,532 პატიმარი იყო (მათ შორის 2,835 წინასწარ პატიმრობაში), მაშინ, როცა 2007 წლის მარტში საქართველოს 16,500, ხოლო 2004 წლის მაისში 7,000 პატიმარი ჰყავდა. 2010 წლის თებერვლის შემდეგ, არსებული ინფორმაციით, პატიმართა რაოდენობა გაიზარდა და 31 მარტისთვის 22,238 შეადგინა. საპრობილეთა გადატვირთვა ჩვეულებრივი მოვლენა იყო დელეგაციის მიერ დათვალიერებულ რამდენიმე დაწესებულებაში, მათგან ყველაზე მძიმე სიტუაცია ქსნის №7 დაწესებულებაში იყო. საპრობილეთა გადატვირთვა დღესაც მნიშვნელოვანი გადასატრედი პრობლემაა საქართველოს ხელისუფლებისთვის.

46. პატიმართა რაოდენობა¹⁵ საქართველოში ძალზე მაღალია საერთაშორისო სტანდარტებთან შედარებით და, როგორც ეს 2007 წლის ანგარიშში¹⁶ აღინიშნა, დამაჯერებლად ვერ აიხსნება მძიმე კრიმინოგენული მდგომარეობით ქვეყანაში. თუ არ გატარდება ზომები საპრობილეთში გასაგზავნ პირთა რაოდენობის შესამცირებლად, ნებისმიერი სახის წამოწყება პატიმრობის პირობების გასაუმჯობესებლად გარდაუვალად წარუმატებელი იქნება. მართლია, სისხლის სამართლის ნორმები საქართველოს ხელისუფლების საქმეა და არა კომიტეტისა, მაგრამ კომიტეტი მაინც მიიჩნევს, რომ კანონმდებლობის გარკვეული დეტალები მათაც უნდა განიხილონ და შეისწავლონ, ვინაიდან, როგორც ჩანს, ციხეების გადატვირთვის პრობლემაში მათაც მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვით. ყველაზე აქტუალური მათ შორის ის ფაქტია, რომ კანონის მიხედვით იმ ცალკეული ელემენტების მიმართ, რაც შეიძლება ხშირად დანაშაულის ერთ ეპიზოდად დაკვალიფიცირდეს, გამოიყენება უფრო სასჯელის შეკრებითობის, ვიდრე შთანთქმის პრინციპი. ამის შედეგია პატიმრობის უფრო ხანგრძლივი ვადები ისეთი დანაშაულებისთვის, რომლებსაც ნაკლებადიან სასჯელს შეუფარდებდნენ უმეტეს ქვეყანაში. სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ეს დეტალი აშკარად იცვლება¹⁷, რასაც კომიტეტი მიესალმება.

დელეგაციისთვის ცნობილი გახდა, აგრეთვე, რომ საქართველოში ფიქრობენ ნარკოტიკებთან დაკავშირებული სისხლისსამართლებრივი ნორმების ცვლილებაზეც, რამაც უნდა მიგვიყვანოს საპატიმროებში ამ კატეგორიის

¹⁵ პატიმრობაში აყვანის აშკარად აღინიშნა მჩვენებელი, დაანგარიშებული როგორც პატიმართა რაოდენობა 100,000 მოსახლეზე, შეადგენს 500-ს (მსოფლიოს საშუალო მჩვენებელია 150).

¹⁶ იხ. CPT/Inf (2007) 42-ის 32-ე პუნქტი.

¹⁷ 2010 წლის 9 თებერვალს პარლამენტმა პირველი მოსმენით დაამტკიცა სისხლის სამართლის კოდექსის ცვლილებები, რომელთა საფუძველზე იცვლება სასჯელის მისჯა და მისი შედეგში მოხდა და სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი 12-იდან 14 წლამდე იზრდება. ეს ცვლილებები მოსამართლეებს აძლევს მეტ თავისუფლებას მრავალჯერადი სასჯელის დაკისრებასთან დაკავშირებით.

დამნაშავეთა რაოდენობის შემცირებამდე კომიტეტს სურს მიიღოს დეტალური ინფორმაცია საგარეულო რეფორმების შესახებ.

47. სასჯელადსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა მინისტრთან თავდაპირველი საუბრის დროს გაირკვა, რომ საქართველოში ცდილობენ პრობაციის უფრო ფართოდ გამოყენებას.¹⁸ რაც შეეხება პირობით განთავისუფლებას, ის 2008 წელს 1,055 შემთხვევაში გამოიყენეს და 2009 წელს კი - 740 შემთხვევაში. დელეგაციისთვის ცნობილი გახდა, რომ სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის ფარგლებში ტარდება ზომები ალტერნატიული არასაპატიმრო სასჯელების გამოყენების ხელშესაწყობად. მაგალითად, მთავარ პროკურატურაში პროკურორებისთვის შემუშავდა სახელმძღვანელო პრინციპები, რომელთა მიზანია, უზრუნველყონ პროკურორების მიერ წინასწარი პატიმრობის მოთხოვნა მხოლოდ უკიდურესი აუცილებლობით გამოწვეულ შემთხვევებში. ამას გარდა, კომიტეტის ხელთ არსებული ინფორმაციით, არ დარღვეულა წინასწარი პატიმრობის კანონით დადგენილი 9-თვიანი ვადა.

კომიტეტს სურს განმეორებით განაცხადოს, რომ პატიმართა რაოდენობის სტაბილური შემცირების სტრატეგია უნდა მოიცავდეს მრვალგვარ ღონისძიებას, რათა უზრუნველყოს პატიმრობის უკიდურეს შემთხვევაში გამოყენება. პირველ რიგში, ეს გულისხმობს ყურადღების გამახვილებას არასაპატიმრო სანქციებზე სასჯელის დაკისრებამდე პერიოდში. ამას გარდა, განსაკუთრებით კი ნაკლებად მძიმე საქმეებისთვის სასამართლოებისთვის უნდა არსებობდეს ალტერნატიული სასჯელების დაკისრების შესაძლებლობა და სასამართლოებს უნდა მოეწოდოთ აღნიშნულის გაკეთება. დაბოლოს, თავისუფლებადაკვეთილი პირების საზოგადოებაში რეინტეგრაციისთვის საჭირო ღონისძიებების გატარებას შეიძლებოდა შეემცირებინა მათ მიერ განთავისუფლების შემდეგ დანაშაულის ხელახლა ჩადენის მაჩვენებელი.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გააორმაგოს საპატიმროების გადატვირთულობის წინააღმდეგ მიმართული ძალისხმევა ისეთი პოლიტიკის გატარებით, რომელიც მიმართული იქნება საპატიმროში მოსათავსებელი პირების რაოდენობის შემცირებისკენ ან რეგულირებისკენ. ამისთვის საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა იხელმძღვანელოს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მიერ მიღებული რეკომენდაციებით: Rec(99)22 რეკომენდაცია ციხის გადატვირთულობისა და პატიმართა რაოდენობის ზრდასთან დაკავშირებით; Rec(2000)22 რეკომენდაცია სათემო სანქციებისა და ზომების შესახებ ევროპული წესების შესრულების გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით; Rec(2003)22 რეკომენდაცია პირობით (ვადამდე) განთავისუფლებასთან დაკავშირებით და Rec(2006)13 რეკომენდაცია წინასწარი პატიმრობის გამოყენებასთან დაკავშირებით.

ამას გარდა, საჭიროა მოსამართლეებისა და პროკურორებისთვის პატიმრობის ალტერნატიული ზომების გამოყენების შესახებ სასწავლო კურსების უფრო ინტენსიურად ჩატარება. დაბოლოს, უფრო მეტად უნდა გამოიყენებოდეს პირობით ვადამდე ადრე განთავისუფლების სისტემა.

¹⁸ ხელმისაწვდომ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, 2010 წლის თებერვალში პრობაციაში იყო 27,220 ადამიანი (2007 წლის მარტში - 10,000 ადამიანი).

კომიტეტი რეკომენდაციას აძლევს საქართველოს ხელისუფლებას, რომ შეძლებისდაგვარად მალე გადახედოს კანონმდებლობის იმ ნორმებს, რომლებიც ადგენს პატიმრისთვის გამოყოფილი ფართობის მოცულობას და უზრუნველყოს სულ მცირე 4მ² ფართობი თითოეულ პატიმარზე საერთო სარგებლობის საკანში სასჯელაღსრულების სისტემის ნებისმიერ დაწესებულებაში.

2. არასათანადო მოპყრობა

48. *თბილისის №7 საპყრობილეში* განმეორებითი ვიზიტის დროს არ გამოვლენილა ამ დაწესებულების თანამშრომელთა მიერ პატიმრების მიმართ არასათანადო მოპყრობის ნიშნები. გარდა ამისა, *ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებების* პატიმართა უმრავლესობამ დელეგაციასთან საუბრისას განაცხადა, რომ ამ დაწესებულებათა თანამშრომლები მათ კორექტულად ექცეოდნენ.

თუმცა, *ქსნის საპყრობილეში* რამდენიმე პატიმარი ამტკიცებდა, რომ საპყრობილეში მიღების დროს მათ თანამშრომლებმა სცემეს.

გეგუთის დაწესებულებაში დელეგაციასთან გასაუბრებისას რამდენიმე პატიმრები ამტკიცებდნენ, რომ მათ თანამშრომლები კეტებითაც კი სცემდნენ და თანაც დისციპლინარული სასჯელის მოხდის დროს ე.წ. „კარცერში“, რომელშიც საკმაოდ ხშირად ათავსებდნენ პატიმრებს (2009 წელს – დაახლოებით 1,500-ჯერ). დაწესებულების ადმინისტრაციამ კატეგორიულად უარყო კეტების არსებობა თავის ტერიტორიაზე. ზოგიერთი პატიმარი ჩიოდა, რომ მათ სცემეს ციხეში მიღებისას. ამას გარდა, პატიმრები აღნიშნავდნენ, რომ თანამშრომლები ზოგჯერ სიტყვიერ შეურაცხყოფასაც აყენებდნენ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის ცნობილი გახდა, რომ გეგუთის დაწესებულებაში ვიზიტის შემდეგ, 2010 წლის 26 თებერვალს რამდენიმე პატიმარმა შიმშილობა გამოაცხადა „კარცერში“ გარდაცვლილი პატიმრის გამო და ზოგადად, მათ მიმართ შეურაცხყოფილი მოპყრობის გასაპროტესტებლად. როგორც იტყობინებოდნენ, *ქსნის საპყრობილეში* გაიგზავნა სწრაფი რეაგირების დანაყოფი, რომლის წევრებმა ფიზიკური ძალა იხმარეს მოშიმშილე პატიმრებზე. ამის შემდეგ დაახლოებით 200 პატიმარი სხვადასხვა დაწესებულებაში გადაიგზავნა. 2010 წლის 19 მარტს გეგუთის საპყრობილეში მივიდნენ სახალხო დამცველის სამსახურის წარმომადგენლები, რომელთაც იქ მოპოვებული მასალები მთავარ პროკურატურაში გააგზავნეს რეაგირებისთვის.

49. *გლდანის №8 საპყრობილეში* ვიზიტის დროს კომიტეტს პრაქტიკულად არ მოუხმენია ჩივილები არასათანადო მოპყრობის შესახებ. თუმცა მოგვიანებით სხვა დაწესებულებებში განთავსებულმა რამდენიმე პატიმარმა განუცხადა დელეგაციის წევრებს, რომ მათ გლდანის საპყრობილეში ყოფნისას არასათანადოდ ექცეოდნენ თანამშრომლები, განსაკუთრებით კი „კარცერსა“ და საშხაპებში, ასევე დაწესებულებაში მიღების დროს. როგორც პატიმრები ამტკიცებდნენ, ფიზიკური შეურაცხყოფა (კეპით, მუშტით, წიხლით ცემა) მოჰყვებოდა ისეთ დარღვევებს, როგორცაა საკნის კარზე დაკაკუნება, ხმამაღალი ლაპარაკი ან სხვა საკნებში განთავსებულ პატიმრებთან გამოლაპარაკება. დელეგაციამ თავის მხრივ აღნიშნა, რომ გლდანის საპყრობილეში ვიზიტის დროს საკნებში უჩვეულო სიჩუმე სუფევდა.

50. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, რომ თბილისის (გლდანის) №8 საპრობილის, ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებების შესაბამისმა ადმინისტრაციებმა განახორციელონ სათანადო ზომები იმისთვის, რომ ციხის თანამშრომლებმა ბოროტად არ გამოიყენონ თავიანთი უფლებამოსილება და არასათანადოდ არ მოეპყრან პატიმრებს. სასწავლო-მოსამზადებელი კურსის გავლისას ციხის თანამშრომლებს ნათლად უნდა გააგებინონ, რომ პატიმრების მიმართ არასათანადო მოპყრობა მიუღებელია და რომ ამისთვის თანამშრომლები მკაცრად დაისჯებიან. ამას გარდა, უნდა გამოიძიონ პატიმრების საჩივრები არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით, მათ შორის ის საჩივრები, რომლებშიც პატიმრები ამტკიცებენ, რომ გეგუთის №8 დაწესებულებასა და გლდანის №8 საპრობილეში პატიმრების საცემად კეტებს იყენებდნენ (ციხის თანამშრომლებს კეტებს ოფიციალურად არ ურიგებენ).

რაც შეეხება გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებას, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს ინფორმაციის მიღება იმის შესახებ, თუ რა ზომებს მიმართა პროკურატურამ თანამშრომელთა და სწრაფი რეაგირების დანაყოფის წევრთა მხრიდან პატიმრების მიმართ არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით, ასევე, სურს მიიღოს 2010 წლის თებერვალში „პარცერში“ გარდაცვლილი პატიმრის საქმეზე ჩატარებული გამოძიების დასკვნა.

ამას გარდა, ქვეყნის მასშტაბით პატიმრების მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესახებ სრული სურათის შესამწევად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს შემდეგი სახის ინფორმაცია 2008 და 2009 წლებისათვის საქართველოს ყველა ციხესთან დაკავშირებით:

- წამებისა და სხვა სახის არასათანადო მოპყრობის გამო ციხის პერსონალის წინააღმდეგ შეტანილი საჩივრების რაოდენობის შესახებ;
- ამ საჩივრების შედეგად აღძრული სისხლის სამართლის ან დისციპლინარულ საქმეთა რაოდენობისა და დაკისრებულ სანქციათა შესახებ.

51. რაც შეეხება გლდანის სამედიცინო დაწესებულებას, დელეგაციას არ მოუხმენია საჩივარი პატიმრებისგან დაწესებულებაში ვიზიტის დროს. თუმცა სხვა დაწესებულებებში ჩატარებული შეხვედრების დროს გლდანის სამედიცინო დაწესებულებაში ადრე მოთავსებული პატიმრებისგან დელეგაციის წევრებისთვის ცნობილი გახდა, რომ სამკურნალო დაწესებულებაში პატიმრებთან გარედან შედიოდნენ გამოძიებლები, დაჰკითხავდნენ სამედიცინო პერსონალის დაუსწრებლად და ზოგჯერ არასათანადოდაც ექცეოდნენ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს საქართველოს ხელისუფლებისგან მიიღოს ინფორმაცია ამ საკითხთან დაკავშირებით.

52. გლდანის №8 საპრობილეში ვიზიტისას დელეგაციის წევრები შეხვდნენ ადამიანებს, რომლებიც დაპატიმრებულნი არიან მუხროვანის სამხედრო ბაზაზე 2009 წელს მომხდარ ინციდენტთან დაკავშირებით. ისინი უხალისოდ საუბრობდნენ და ინარჩუნებდნენ სამხედრო მანერებს. მაგრამ დელეგაციის წევრებს ისეთი შთაბეჭდილება დარჩათ, რომ ყოფილი სამხედროები ანერვიულებული და შემფოთებულნი კი იყვნენ საკუთარი უსაფრთხოების გამო. მიუხედავად იმისა, რომ დელეგაციას მათგან არ მიუღია კონკრეტული საჩივარი, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ

რა ზომები გაატარა საქართველოს ხელისუფლებამ ამ პატიმრების პირადი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.

3. პატიმრობის პირობები

ა. საცხოვრებელი პირობები პატიმრობისას

1. განმეორებითი ვიზიტი თბილისის №7 საპყრობილეში

53. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა თბილისის №7 საპყრობილე 2007 წელს მონახულა და შეიმუშავა რიგი რეკომენდაციებისა.¹⁹ 2010 წლის განმეორებითი ვიზიტის მიზანი იყო ამ რეკომენდაციების განხორციელების შეფასება. საპყრობილე ოფიციალურად ისევ 108 პატიმრისთვის არის გათვალისწინებული. ვიზიტის დროს მასში 39 მსჯავრდებული მამაკაცი იყო განთავსებული (მათ შორის ორი სამუდამო პატიმრობას იხდიდა). ეს მკაცრი რეჟიმის საკნებიანი საპყრობილეა (ერთი საკნის პატიმრებს აკრძალული აქვთ მეორე საკანში განთავსებულ პატიმრებთან ურთიერთობა), რომელშიც მოთავსებულნი არიან შავი სამყაროს ლიდერები (ე.წ. „კანონიერი ქურდები“), სახელმწიფო დამნაშავეები და მასშტაბურ ორგანიზებულ დანაშაულსა და კორუფციაში მხილებული პირები. პატიმართა შორის 22 პირი „კანონიერ ქურდად“ მიიჩნეოდა. სამი პატიმარი, რომლებსაც დაწესებულების დასუფთავება და საკვების დარიგება ევალებოდა, ჩვეულებრივ რეჟიმში იხდიდა სასჯელს.

პატიმრებს ამ დაწესებულებაში განათავსებენ სასჯელდასრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარის ბრძანებით ერთ წლამდე ვადით, რომელიც შეიძლება გაგრძელდეს. სარეგისტრაციო ჟურნალების შესწავლისა და პატიმრებთან გასაუბრების შემდეგ აღმოჩნდა, რომ ბევრი მათგანი უკვე მეხუთე წელს ატარებდა იქ ხანმოკლე წყვეტებით, როდესაც რუსთავის №6 საპყრობილეში რამდენიმე დღით გადაჰყავთ.

54. საპყრობილეში გაცილებით ნაკლები პატიმარი იმყოფებოდა, ვიდრე დაწესებულებაზეა გათვლილი, ამიტომ გადატვირთვა უმთავრეს პრობლემას არ წარმოადგენდა, თუმცა უნდა ითქვას, რომ 17.5 მ² ფართობის საკანში ექვსი პატიმარი იხდიდა სასჯელს.

დაწესებულებაში შეიმჩნეოდა ვითარების გაუმჯობესება, მაგალითად, შეიღება თითქმის ყველა საკანი, დამონტაჟდა სავენტილაციო სისტემა და როზეტები (რაც საშუალებას აძლევს პატიმრებს, ისარგებლონ ჩაიღნითა და ვენტილატორით). გაუმჯობესდა განათება, დამონტაჟდა ელექტრონათურები სანიტარიულ კვანძებშიც. ამას გარდა, ყველა საკანში დგას რადიო და ტელევიზორი. დელეგაციის ვიზიტამდე ცოტა ხნით ადრე საკნებში გამოცვალეს ლეიბები და ლოგინის თეთრეული.

თუმცა, დღის სინათლე 1-ლი და მე-2 დონის საკნებში შემოდის პატარა ფანჯრებიდან, რომლებიც ისევეა დაფარული სქელი მავთულხლართებით, როგორც 2007 წელს.

¹⁹ იხ. CPT/Inf(2007) 42-ის 61-ე, 64-ე და 65-ე პუნქტები.

ზოგიერთ საკანში პატარა თაროებია, მაგრამ კარადები არ ღვას და პატიმრები თავიანთ ნივთებსა და საკვებ პროდუქტებს იატაკზე მოთავსებულ ჩანთებში ან თავისუფალ საწოლებზე ინახავენ. აღსანიშნავია, რომ მე-2 დონის ყველა საკანში არ იყო ტახტი ან სკამები, რაც იმას ნიშნავს, რომ პატიმრებს დღის განმავლობაში თავიანთ საწოლებზე უწევთ ჯდომა.

ამას გარდა, საკანში მოთავსებული ტუალეტები ნახევრად დანგრეულია და არც ჩამრეცხი მუშაობს გამართულად.

55. პატიმრებს საშხაპით სარგებლობა კვირაში მხოლოდ ერთხელ შეეძლოთ. შხაპის მიღების ამ არასაკმარის სიხშირესთან დაკავშირებით დელეგაციამ ბევრი საჩივარი მიიღო.

პოზიტიურია ის, რომ დაწესებულების საკვებთან დაკავშირებით დელეგაციას საჩივარი არ მიუღია.

56. განსაკუთრებით აღსანიშნავია საცხოვრებელი პირობები იმ სამი პატიმრისთვის, რომლებიც მუშაობენ დაწესებულებაში, საკნებს ალაგებენ და საკვებს არიგებენ. მათი საკნები სხვა ტერიტორიაზე მდებარეობს. ერთ-ერთი ამ საკნის ფართობი 3 მ²-ია და დღის სინათლე იქ არ შედის. მეორე, რომელშიც ორი პატიმარი ცხოვრობს, 3.5 მ²-ია. საბედნიეროდ, ეს პატიმრები დღის განმავლობაში ღია კარის რეჟიმით სარგებლობენ.

57. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, გატარდეს ზომები თბილისის №7 საპყრობილეში, რათა:

- შემცირდეს საკნებში პატიმართა რაოდენობა, რათა საერთო საკნებში თითოეულ პატიმარზე მოდიოდეს სულ მცირე 4 მ² საცხოვრებელი ფართობი;
- 1-ლი და მე-2 დონის საკნებში შევიდეს დღის სინათლე;
- გარემონტდეს საკნებში არსებული ტუალეტები;
- ყველა საკანში დაიდგას კარადები და დასაჯდომი საშუალებები;
- გადაიხედოს დაკავების პირობები იქ მომუშავე მსჯავრდებულებისათვის. 6 მ²-ზე ნაკლები ფართობის საკნები გადიდდეს ან გაუქმდეს მათი გამოყენება.

უნდა განიხილონ აგრეთვე, „ციხის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 წესის გათვალისწინებით შხაპის მიღების სიხშირის გაზრდის საკითხიც.²⁰

²⁰ წესი 19.4: „უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს სათანადო საშუალებები, რათა ყოველ პატიმარს შეეძლოს აბაზანის ან შხაპის მიღება კლიმატური პირობებისთვის შესაფერის ტექნოლოგიურაზე, თუ შესაძლებელია, ყოველდღიურად, მაგრამ სულ მცირე კვირაში ორჯერ (ან, თუ აუცილებელია, უფრო ხშირად), ზოგადი პიგიენის ინტერესებიდან გამომდინარე“.

II. თბილისის (გლდანის) №8 საპრობილე

58. თბილისის №8 საპრობილე სასჯელადსრულების სისტემის ახლად აშენებული კომპლექსია. ის 2007 წლის დეკემბერში გაიხსნა დედაქალაქის გარეუბანში, გლდანის რაიონის მახლობლად და დიდ ფართობს მოიცავს, რომელზეც განთავსებულია პატიმართა საცხოვრებელი 4 ბლოკი და რამდენიმე დამხმარე ნაგებობა. სამედიცინო დაწესებულებაც იმავე ტერიტორიაზეა, მაგრამ შემოღობილია პერიმეტრზე.

საპრობილის ოფიციალური ტევადობა 3,672-ია (დაანგარიშებულია თითო პატიმარზე 2.5 მ²-ის საფუძველზე). დელეგაციის ვიზიტის პირველ დღეს დაწესებულებაში 3,580 მამაკაცი პატიმარი იყო; მათგან 1,846 ბრალდებული იყო, ხოლო დანარჩენი - მსჯავრდებული. დელეგაციის წევრებს უთხრეს, რომ №8 საპრობილეში, რომელიც საზოგადოდ ბრალდებულებისათვისაა გათვალისწინებული, მსჯავრდებულის განთავსების მიზეზი სხვა დაწესებულების გადატვირთულობა იყო. პატიმართა რიგებში იყო აგრეთვე 147 მსჯავრდებული, რომლებიც იქვე მუშაობდნენ და სასჯელს ჩვეულებრივ რეჟიმში იხდიდნენ.

59. №8 საპრობილე ახლად აშენებული დაწესებულებაა და აქ პატიმრებისათვის კარგი საცხოვრებელი პირობებია. საკნები სუფთაა, დიდი ფანჯრებიდან მზის სინათლე შემოდის, სავენტილაციო, შიდა განათებისა და გათბობის სისტემები გამართულად მუშაობს. საკნებში მოთავსებული იყო ორსართულიანი საწოლები, პატიმრებს საკუთარი კარადები, მაგიდა, ტახტი, რადიო და მთლიანად გამოყოფილი სანიტარული კვანძიც აქვთ. საკნებში დამონტაჟებულია აგრეთვე გამოსაძახებელი ზარები, თუმცა ისინი ხანდახან არ მუშაობს (მაგ. მე-2 ბლოკში).

ბრალდებულები განთავსებულნი არიან 1-ლ და მე-2 ბლოკებში. თითოეული შედგება ორი სიმეტრიული ფრთისგან ოთხ სართულზე. მართალია, საქართველოს სტანდარტებით ამ საპრობილეში გადატვირთულობა არ არის, მაგრამ საკანთა უმეტესობა არ აკმაყოფილებს კომიტეტის 4 მ²-ის სტანდარტს თითო პატიმარზე ერთ საერთო საკანში. პატიმართა უმრავლესობა მოთავსებული იყო 19-20 მ² ფართობის საკანებში, რომლებიც 6 ადამიანისთვისაა გათვალისწინებული. გარდა ამისა, იყო 8-9 მ² ფართობის რამდენიმე საკანი ორი პატიმრისთვის და 16 მ² ფართობის საკნები – ოთხი პატიმრისთვის.

მსჯავრდებულები ცხოვრობდნენ მე-3 ბლოკში, რომელიც სამი ერთნაირი ფრთისგან შედგება. ცხოვრების პირობები ბრალდებულების ბლოკში არსებულის მსგავსია.

60. საპრობილეში მომუშავე მსჯავრდებული პირები ცხოვრობენ განცალკევებულ ბლოკში და დღის განმავლობაში სარგებლობენ ღია კარის რეჟიმით. 240 ადამიანზე გათვლილ ბლოკში დელეგაციის ვიზიტის დროს 147 პატიმარი ცხოვრობდა. საკნები ექვს ადამიანზეა გათვლილი, მაგრამ რეალურად იქ ნაკლები ცხოვრობდა. რადიოს გარდა, დასაქმებულ პატიმრებს თავიანთ საკნებში ტელევიზორის შეტანის უფლებაც აქვთ.

61. „საკარანტინო ბლოკი“, რომელსაც ახლად მიღებული პატიმრებისთვის იყენებენ 14 დღის ვადით, ადმინისტრაციული შენობის პირველ სართულზეა განთავსებული და რვა საკნისგან შედგება. ამ ბლოკში ისეთივე პირობებია,

როგორც ჩვეულებრივ საკნებში, მაგრამ ოდნავ უფრო ნაკლები ფართობია გათვალისწინებული ერთ პატიმარზე (15 მ² 6 პატიმარზე).

ციხის მისაღები განყოფილების ზონაში, „საკარანტინო“ ბლოკის სიახლოვეს, რამდენიმე პატარა, 1x1,5 მ ფართობის გადატვირთული კაბინაა. როგორც დელეგაციას უთხრეს, მათ „კარანტინში“ მოთავსებული პატიმრების ნივთების შესანახად ხმარობენ, მაგრამ როგორც ახლად შემოსული პატიმრების შემმოწმებელ სამედიცინო პერსონალთან საუბრისას გაირკვა, ამ კაბინებს ზოგჯერ პატიმრების დროებით მოსათავსებლადაც იყენებენ. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს მიაჩნია, რომ ზემოთ აღწერილი კაბინები, მათი სივიწროვის გამო, პატიმრების მოსათავსებლად საერთოდ არ უნდა გამოიყენებოდეს, იმის მიუხედავად, თუ რა დროით ათავსებენ ადამიანებს ამ კაბინებში.**

62. კეთილმოწყობილი საშხაპეები განლაგებულია საცხოვრებელი ბლოკების ყველა სართულზე. პატიმრებს კვირაში ერთხელ შეუძლიათ საშხაპით სარგებლობა (იქ დასაქმებულ მსჯავრდებულებს კი შეუზღუდავად შეუძლიათ საშხაპით სარგებლობა).

საპრობილეს კარგად აღჭურვილი სამრეცხაო აქვს, სადაც ლოგინის თეთრეული (თეთრეული ორ კვირაში ერთხელ იცვლება) და პატიმრების სამუშაო ტანსაცმელი ირეცხება. საკუთარ ტანსაცმელს კი პატიმრები, ჩვეულებრივ, საკნებში რეცხავენ. ციხის ადმინისტრაცია ამარაგებს მათ საპნით, სარეცხი და გამწმენდი საშუალებებით. პირადი ჰიგიენისთვის საჭირო საგნები იყიდება საპრობილის მაღაზიაში ან პატიმრების ოჯახების წევრებს მოაქვთ.

63. რაც შეეხება საკვებს, პატიმართა უმრავლესობამ განაცხადა, რომ საკვები საკმარისი აქვთ და ის დამაკმაყოფილებელი ხარისხისაა. საქართველოს საპრობილეებს კონტრაქტი აქვთ გაფორმებული კერძო კომპანიასთან, რომელსაც საკუთარი პერსონალი ჰყავს და ცენტრალიზებულად უზრუნველყოფს საკვების მიწოდებას და ხარისხის კონტროლს. დელეგაციას აცნობეს, რომ დღიური დანახარჯი საკვებზე ერთ პატიმარზე შეადგენდა 3 ლარს, ხოლო ენერჯის ყოველდღიური მოხმარება მერყეობდა 2,500 და 3,000 კალორიას შორის, საკვები რაციონის გათვალისწინებით. თევზისა და ხორცის ნაწარმი პატიმრებს ყოველდღე მიეწოდებოდათ, თუმცა კვერცხი და ახალი ხილი მენიუში არ იყო. პატიმრები თავიანთ საკვებს საპრობილის მაღაზიაში ნაყიდი პროდუქტებით ავსებენ ან ამანათებს იღებენ თავიანთი ოჯახებიდან. საპრობილის მაღაზია კარგად მარაგდება.

64. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, გადაიდგას ნაბიჯები, რათა თბილისის (გლდანის) №8 საპრობილეში:**

- შემცირდეს პატიმართა რაოდენობა საკნებში, საერთო საკნებში თითოეული პატიმრისთვის უზრუნველყონ სულ მცირე 4 მ² ფართობი (იხ. ასევე პუნქტი 47);
- ყველა ბლოკში გამართულად მუშაობდეს გამოსაძახებელი ზარები;
- ხელმოკლე პატიმრები უზრუნველყონ პირადი ჰიგიენის საგნებისა და საშუალებების უფრო ფართო არჩევანით და გამოსწორდეს პატიმრების ტანსაცმლის რეცხვის საქმე.

ასევე, უნდა განიხილონ საშხაპით უფრო ხშირად სარგებლობის საკითხი, „ციხის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 წესის გათვალისწინებით.

III. ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულება

65. №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულება თბილისიდან 30 კმ-ის დაშორებით, დაბა ქსნის შემოგარენში მდებარეობს. ის 1950 წელს ამოქმედდა და 2007 წლიდან დღემდე გამოიყენება, როგორც საერთო, მკაცრი და საპრობილის რეჟიმის. დაწესებულება შედგება ერთი „ღია“ ნაწილისგან, სადაც პატიმრებს თავისუფლად შეუძლიათ იმოძრაონ დღის განმავლობაში და ცალკე შემოღობილი შენობისგან, რომელიც საპრობილის რეჟიმში მყოფი პატიმრებისთვისაა განკუთვნილი. დაწესებულების ოფიციალური ტევადობა 1,600 პირია. დელეგაციის ვიზიტის პირველ დღეს კი იქ 2,895 პატიმარი იმყოფებოდა, რომელთაგან 2,733 „ღია“ ნაწილში იყო განთავსებული (1,311-ზე საერთო რეჟიმი, ხოლო 1,422-ზე მკაცრი რეჟიმი ვრცელდებოდა), 162 პატიმარი კი - საპრობილის რეჟიმში.

ვიზიტის დროს №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების სიახლოვეს შენდებოდა ახალი შენობა 2,200 პირის ტევადობით (იხ. 68-ე პუნქტი). ციხის ადმინისტრაციის თანამშრომლებთან საუბრიდან გაირკვა, რომ ახალი დაწესებულების გახსნის შემდეგ ძველი შენობების გარკვეული ნაწილი ისევ იმოქმედებდა.

66. „ღია“ ნაწილში პატიმრები განაწილებულნი იყვნენ ორ შენობაში (ერთ-ერთ მათგანში ადრე სასადილო იყო) და რამდენიმე დიდ კარავში. ამ შენობებისა და ტერიტორიის სიძველემ და მძიმე მდგომარეობამ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. შენობები არ გარემონტებულა ათწლეულების განმავლობაში, სახურავის ნაწილები გადამძვრალი იყო და უამრავ ფანჯარას მინა არ ჰქონდა. პატიმრებს შენობებისა და კარავების სივრცეები გადაღობილი ჰქონდათ საბნებით, ნაჭრებითა და მუყაოთი, რაც ლაბირინთის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. თითოეული გადაღობვის მიღმა, კუპეში, სამ-ოთხრიგად ეწყო საწოლები, რომლებსაც პატიმრებს მორიგეობით ეძინათ. დელეგაციას აქ ისეთი სიტუაცია დახვდა, რომ აზრი არ ჰქონდა საცხოვრებელი ფართობის სტანდარტებზე საუბარს. ცენტრალური გათბობა არ არსებობდა და მის მაგივრად პატიმრები ღია სპირალებით თბებოდნენ, რაც საშიში და არასაიმედოა (იხ. 70-ე პუნქტი).

სანიტარიული პირობები „ღია“ ნაწილში განთავსებული 2,700 პატიმრისთვის გულისხმობდა განცალკევებით მდგომ შენობაში დაახლოებით 30 ფეხსადგილს, ამავე რაოდენობის პირსაბანს და 11 შხაპს. ეს სანიტარიული საშუალებები საზარელი სანახავი იყო, ყველაფერი ჭუჭყიანი და დაშლილი, ციოდა და განმარტოების საშუალებაც არ იყო. თეორიულად პატიმრებს შეეძლოთ შეუზღუდავად ესარგებლათ საშხაპეებით, მაგრამ საეჭვოა, რომ ბევრი მათგანი იყენებდა ამ შესაძლებლობას.

67. დაწესებულების საპრობილის ნაწილი შედგებოდა 25 საკნისგან, რომლებიც 4-16 პატიმარზეა გათვალისწინებული. საკანთა გარკვეული რაოდენობა გადატვირთული იყო (მაგ. 10 პატიმარი 32 მ² ფართობის საკანში). დღის სინათლე ცუდად შემოდის; განათება და სავენტილაციო სისტემა ცუდად მუშაობდა. საკნების კედლები ჩამონგრეული იყო და იქაურობა სახვე

იყო ტარაკნებითა და სხვა სახის პარაზიტებით. მაგრამ იყო პოზიტიური მომენტიც, კერძოდ, ყოველ საკანში სრულად გამოყოფილი სანიტარიული კვანძი და საშხაპე ოთახი (რვა ადამიანისთვის) დამაკმაყოფილებელ მდგომარეობაში იყო.

68. დელეგაციის ვიზიტის დროს მთავრდებოდა ახალი საცხოვრებელი შენობის მშენებლობა. ოთხსართულიან შენობას სამი ფრთა ჰქონდა, რომლებიც ცენტრალური საკონტროლო წერტილიდან იშლებოდა. საკნებს დიდი ფანჯრები და მაღალი ჭერი ჰქონდა (დაახლ. 3 მეტრის სიმაღლისა); თითოეული საკნის (გადატიხრული სანიტარიული კვანძით) ფართობი 19 მ²-ს შეადგენდა და ისინი 6 პატიმრისთვის იყო გათვლილი. 16საკნიანი დისციპლინარული განყოფილება ბოლო სართულზე იყო განთავსებული (ეს საკნები მხოლოდ ფანჯრების სიმცირით განსხვავდებოდა დანარჩენი ჩვეულებრივი საკნებისგან). გარდა ამისა, ერთ-ერთი ფრთის პირველ სართულზე, როგორც ჩანს, სამკურნალო ცენტრი განთავსდება. საკნებისა და ოფისების კეთილმოწყობა ჯერ არ დაწყებულიყო და ამიტომ ძნელი სათქმელია, იქნება თუ არა ამ საპრობილემში სახელოსნოები ან სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ოთახები.

69. ზემოთ აღწერილი „ღია“ ნაწილის პირობები იმდენად საზარელია, რომ თავისუფლად შეიძლება მათი გათანაბრება არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ მოპყრობასთან. შენობების განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა, უსაშველო გადატვირთულობა და სახიფათო და არაჰიგიენური პირობები ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების რისკებს წარმოშობს როგორც პატიმრებისთვის, ისე იქ მომუშავე პერსონალისთვის და უზარმაზარ პოტენციას შეიცავს ინფექციური დაავადებების გასავრცელებლად და ძალადობის ხელშესაწყობად. თანამშრომელთა ნაკლებობისა და აქტივობის საშუალებების არარსებობის გამო, პატიმრები საკუთარი თავის ანაბარა არიან მიტოვებულნი.

როგორც მე-7 პუნქტში აღვნიშნეთ, ვიზიტის დასასრულს დელეგაციამ გადაუდებელი რეაგირება მოითხოვა საქართველოს ხელისუფლებისგან კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის საფუძველზე და სთხოვა მას, ეცნობებინა კომიტეტისთვის, თუ რის გაკეთებას აპირებდა ქსნის №7 სასჯელაღსრულებითი დაწესებულების ექსპლუატაციიდან დაუყოვნებლივ ამოღებისა და იქ განთავსებული პატიმრების სხვა, დამაკმაყოფილებელ დაწესებულებებში გადაყვანის მიზნით; კომიტეტმა მოითხოვა, ამ მოქმედებათა განხორციელების განრიგისა და ახალი შენობის გამოყენების დაწვრილებითი აღწერილობის წარმოდგენაც.

70. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ძალზე შეაშფოთა მისი ვიზიტის დამთავრებიდან ცოტა ხანში, კერძოდ, 2010 წლის 6 მარტს, ქსნის №7 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში მომხდარმა ხანძარმა. ხანძრის შედეგად დაიღუპა ერთი პატიმარი და განადგურდა საცხოვრებელი შენობის ნაწილი. საქართველოს ხელისუფლებისათვის 12 მარტს მიწერილ წერილში კომიტეტმა მოითხოვა სრული ინფორმაცია ინციდენტისა და ხელისუფლების მიერ გატარებული ზომების შესახებ, კერძოდ, კომიტეტს აინტერესებს, დაიწყო თუ არა გამოძიება/მოკვლევა, სურს მიიღოს ინფორმაცია იმ პატიმართა ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ, რომლებიც დამწვარ შენობაში იყვნენ განთავსებულნი, ასევე - ინფორმაცია იმის შესახებ, მიმდინარეობს თუ არა ახალი შენობის მშენებლობა ქსანში.

71. 2010 წლის 11 მაისის წერილში საქართველოს ხელისუფლებამ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს გაუგზავნა ინფორმაცია, რომ ქსანში ახალი შენობა ოფიციალურად 2010 წლის 19 აპრილს გაიხსნა და იქ 2,200 პატიმარი განთავსდა. დაახლოებით 700 პატიმარი ისევ ძველ შენობაში ცხოვრობდა და რუსთავის ახალი დაწესებულების დამთავრებას ელოდა. ამას გარდა, შენობა, რომელსაც ხანძარი არ შეხებია, მთლიანად გარემონტდა და მასში შეიძლებოდა პატიმრების დროებით განთავსება.

რაც შეეხება ხანძარს, ის ყოფილი სასაბჭოო ოთახის შენობაში ძაბვის თამაშის შედეგად მოკლე ჩართვის გამო გაჩნდა. სამედიცინო ექსპერტიზამ დაადგინა, რომ ერთ-ერთი პატიმარი გარდაიცვალა მხუთავი გახით მოწამელის შედეგად. წერილში არაფერი იყო ნათქვამი იმის შესახებ, აღიძრა თუ არა სისხლის სამართლის საქმე ამ ინციდენტთან დაკავშირებით. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს დამატებითი ინფორმაციის მიღება ამ საქმეზე.

კომიტეტი მიესალმება ქსანში ციხის ახალი შენობის ექსპლუატაციაში შესვლის ფაქტს და სურს დაწვრილებითი ინფორმაციის მიღება მისი ფუნქციონირების შესახებ (პატიმრების განთავსება საკნებში, საცხოვრებელი პირობები, აქტივობათა პროგრამები, მომსახურე პერსონალი და ა.შ.).

კომიტეტს სურს, აგრეთვე, დამატებითი ინფორმაციის მიღება საპყრობილის რეჟიმის შენობის სამომავლოდ გამოყენებასთან დაკავშირებით. მისი ექსპლუატაციაში დატოვების შემთხვევაში, კომიტეტის რეკომენდაცია იქნებოდა საკნების საფუძვლიანად გარემონტება და დღის სინათლის პრობლემის მოგვარება, ასევე განათებისა და სავენტილაციო სისტემების გამართვა.

IV. გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულება

72. გეგუთის №8 სასჯელაღსრულებითი დაწესებულება ქუთაისიდან 20 კმ-ის დაშორებით, გეგუთში მდებარეობს. დაწესებულების ოფიციალური ტევადობა 2,600 პატიმარია, დელეგაციის ვიზიტისას კი იქ 2,921 მსჯავრდებული მამაკაცი იმყოფებოდა, რომელთაგან 1,214 საერთო რეჟიმით, ხოლო დანარჩენი მკაცრი რეჟიმით იხდიდა სასჯელს. გეგუთის საპყრობილე გეოგრაფიულად იზოლირებულია, ცუდი, ოდრონოდრო გზა კი კიდევ უფრო ძნელად მისასვლელს ხდის მას.

დაწესებულების დიდი ტერიტორია დაყოფილია ორ ნაწილად: „ძველი“ ნაწილი მოიცავს ხუთ ორსართულიან საცხოვრებელ ბლოკს, რომელიც 1960 წელს აშენდა და რამდენიმე დამხმარე შენობას, ხოლო „ახალი“ ნაწილში ახალი, ოთხსართულიანი ბლოკია, რომელიც 2009 წელს გაიხსნა (ტევადობა - 970 ადგილი).

73. ახალი ბლოკის საცხოვრებელი პირობები ზოგადად დამაკმაყოფილებელი იყო, მაგრამ აქაც ერთ პატიმარზე გათვლილი სივრცე გაცილებით ნაკლები იყო 4 მ²-ის სტანდარტზე. ახალი ბლოკის ყველა საკანი ერთნაირია - თითოეული დაახლოებით 14 მ² ფართობისა, და 6 პატიმარზეა გათვლილი (მაგრამ ზოგჯერ იქ 6-ზე ნაკლები პატიმარიც ცხოვრობს). საკნებში დღის სინათლე შედიოდა, განათება და სავენტილაციო სისტემა გამართულად მუშაობდა, საკნები სათანადოდ თბებოდა. ავეჯი შედგებოდა ორსართულიანი საწოლების,

ინდივიდუალური კარადების, მაგიდისა და ტახტისგან. პატიმრებს ტელევიზორებიც ჰქონდათ და გამოყოფილი სანიტარიული კვანძიც.

74. გეგუთის დაწესებულების ძველი საცხოვრებელი შენობები ახლახან გარემონტდა, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ დიდი ტევადობის საერთო საცხოვრებლები იმდენად გადატვირთული იყო, რომ პატიმრებს მორიგეობით ეძინათ (მაგ. 300 მ² ფართობის საერთო საცხოვრებელში, სადაც 140 საწოლი იყო, 175 პატიმარი იყო განთავსებული; მეორე, 200 მ² ფართობის ოთახში, სადაც 84 საწოლი იდგა, 108 პატიმარი ცხოვრობდა). საკნებში იყო მიჯრით ჩამწკრივებული ორსართულიანი საწოლები, ინდივიდუალური ჩასაკეტი კარადები, რამდენიმე მაგიდა და ტელევიზორები. ზოგიერთ საერთო საცხოვრებელში დელეგაციის წევრებმა შენიშნეს, რომ კედლები ნესტიანი იყო და ამის გამო ალაგ-ალაგ ჩამონგრეულიც. სანიტარიული კვანძი ყველა საცხოვრებელს ჰქონდა, თუმცა ტუალეტებისა და პირსაბანების რაოდენობა საკმარისი არ იყო იქ მცხოვრები პატიმრებისთვის. მე-4 ბლოკში არსებული სანიტარიული კვანძი რემონტს საჭიროებდა.

75. საშხაპეები დამონტაჟებული იყო ყველა ბლოკში²¹ და პატიმრებს შეუზღუდავად შეეძლოთ შხაპის მიღება, რაც პოზიტიური მომენტია. თუმცა დელეგაციამ მოისმინა რამდენიმე პრეტენზია ცხელი წყლის უქონლობასთან დაკავშირებით. გეგუთის დაწესებულება არ უზრუნველყოფს პატიმრებს პირადი ჰიგიენის ნივთებითა თუ საშუალებებით (პატიმრებს რეგულარულად საპონსაც არ აძლევენ).

პატიმრებს არ უზრუნველყოფენ არც თეთრეულით, ხოლო 1-ლ ბლოკში არსებულ საერთო საცხოვრებელში ბალიშებიც არ იყო.

სამრეცხაოს უქონლობის გამო პატიმრები თავად რეცხავენ ტანსაცმელსა და თეთრეულს თავიანთ საცხოვრებელ ადგილას და ეზოში აშრობენ.

76. საკვებთან დაკავშირებით დელეგაციას კონკრეტული საჩივარი არ მიუღია (გეგუთის საპრობილეს საკვებით სხვა დაწესებულების მომმარაგებელი კომპანია უზრუნველყოფს). ციხის მაღაზია ნორმალურად იყო მომარაგებული.

დაწესებულების „ძველ“ ნაწილში მდებარე სასადილო ოთახი 400 პატიმარს ემსახურება ერთდროულად, რაც პრაქტიკაში იმას ნიშნავს, რომ ყველა პატიმრის გამოკვებას ორი საათი სჭირდება ყოველ ჭამაზე. ის, ვინც არ ჭამს, ან რიგში დგას და ან საკანშია, ეს კი ჰაერზე ყოფნის დროს სამ საათამდე ამცირებს.

77. ზემოხსენებული შენიშვნების გათვალისწინებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, რომ გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში გატარდეს ზომები, რათა:

- თითოეულ პატიმარს თავისი დასაძინებელი ადგილი ჰქონდეს;

²¹ მე-4 ბლოკში არ იყო საშხაპე და პატიმრები საბანაოდ სხვა ბლოკებში დადიოდნენ.

- შემცირდეს პატიმართა რაოდენობა საერთო საცხოვრებლებსა და საკნებში, რათა თითოეული პატიმარი უზრუნველყონ სულ მცირე 4 მ² ფართობით (იხ., აგრეთვე, 47-ე პუნქტი);
- ყველა პატიმარი უზრუნველყონ ლოგინის თეთრეულით, რომელიც უნდა გაირეცხოს სათანადო ინტერვალებით, ანუ სულ მცირე თვეში ორჯერ; ამისათვის დაწესებულებაში უნდა მოეწყოს სამრეცხაო;
- პატიმრებს მიეწოდოთ პირადი ჰიგიენის ნივთები სათანადო რაოდენობით;
- გარემონტდეს სანიტარიული კვანძები მე-4 ბლოკში;
- გადაიხედოს სასადილოში კვების წესები, რათა ისინი გავლენას არ ახდენდეს პატიმრების ჰაერზე ყოფნაზე.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეაკეთოს გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებისკენ მიმავალი გზა.

ამას გარდა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს მიაჩნია, რომ შესასწავლია, შესაძლებელია თუ არა გეგუთის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში უფრო მცირე მოცულობის საცხოვრებლების ამოქმედება. კომიტეტს ადრეც აღუნიშნავს, რომ დიდ საერთო საცხოვრებლებში პატიმრებს საერთოდ არა აქვთ განმარტოების საშუალება. უფრო მეტიც, ასეთ საცხოვრებელში გაცილებით იზრდება პატიმრების დაშინებისა და მათზე ძალადობის რისკი. ეს გარემოება ხელს უწყობს მხაგვრელის ქვეკულტურის განვითარებას და ძალზე ართულებს, თუ საერთოდ შეუძლებელს არ ხდის, ადმინისტრაციის მხრიდან ნორმალურ კონტროლს. ასეთ საცხოვრებელში, ასევე, თითქმის შეუძლებელია პატიმრების ინდივიდუალურად განთავსება, თითოეული მათგანისთვის რისკებისა და საჭიროებების შეფასების გათვალისწინებით.

ბ. აქტივობების პროგრამა

78. საქართველოს საპრობილევებში პატიმრებისთვის განკუთვნილი საქმიანობების პროგრამების შექმნის თვალსაზრისით მდგომარეობა ისევე ძალზე არაადამაკმაყოფილებელია.

როგორც წესი, მონახულებულ დაწესებულებებში სამუშაო მხოლოდ მსჯავრდებულებს ჰქონდათ. მათ ძირითადად დაწესებულების შიგნით დალაგება, დასუფთავება, ცხოვა და ა.შ. ევალებოდათ (მაგალითად, სამი პატიმარი მსგავს სამუშაოს ასრულებდა თბილისის №3 საპრობილევში; 147 – გლდანის №8 საპრობილევში; 75 – ქსნის №7 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში; 143 – გეგუთის №8 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში). გეგუთის დაწესებულებაში სამი პატიმარი ახლად გახსნილ საცხოვრებელში მუშაობდა, ხოლო ორი ხატებს აკეთებდა. მაგრამ მსჯავრდებულთა უმეტესობას და მთლიანად ბრალდებულებს მუშაობის შესაძლებლობა არა აქვთ.

მსგავსი სურათია განათლებლასა და პროფესიულ მომზადებასთან დაკავშირებით, რომელთა ხელმისაწვდომობა ძალზე შეზღუდულია. გლდანის დაწესებულებაში დაახლოებით 30 პატიმარი გადიოდა სამთვიან კურსს კომპიუტერის შესასწავლად. სასწავლო კურსი ერთ-ერთი არასამთავრობო

ორგანიზაციის პროექტის ფარგლებში მიმდინარეობდა 2009 წლიდან (24 პატიმარს უკვე დამთავრებული ჰქონდა კურსი და სერტიფიკატებიც აეღო).

79. რაც შეეხება დასვენებასა და გართობას, დელეგაციის მიერ მონახულ ულ დაწესებულებებში იყო ბიბლიოთეკები (ძირითადად, ძველი წიგნებით). ქსნის დაწესებულებაში პატარა სპორტული დარბაზი იყო გახსნილი, სადაც სიმძიმის ასაწევი მოწყობილობა იყო დამონტაჟებული. იქვე იყო „კინოს“ ოთახი, სადაც პატიმრებს ფილმების ნახვა შეეძლოთ ფართოეკრანიან ტელევიზორში. გლდანის საპრობილეში დასაქმებულ პატიმრებსაც ჰქონდათ კინოფილმების ნახვის შესაძლებლობა თავიანთ ბლოკში.

დელეგაციის 2007 წლის ვიზიტის შემდეგ თბილისის №7 საპრობილის საკნებში ტელევიზორები და რადიომიმღებები იყო დადგმული. მაგრამ, ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ რადიოთი მხოლოდ მუსიკის მოსმენა, ხოლო ტელევიზიით ადმინისტრაციის მიერ შერჩეული ფილმის ნახვა შეიძლებოდა. ამას გარდა, ამ ვიზიტის დროს დელეგაციამ აღმოაჩინა, რომ 2007 წელს ნებადართული მაგიდის თამაშები აეკრძალათ. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს, საქართველოს ხელისუფლებისგან მიიღოს ახსნა-განმარტება ამ საკითხებთან დაკავშირებით.**

უნდა აღინიშნოს, რომ №8 საპრობილეში დასაქმებული პატიმრების გარდა, ტელევიზორის ყურების უფლება არავის ჰქონდა (თუმცა რადიოს მოსმენა შეეძლოთ).

80. რაც შეეხება სუფთა ჰაერზე ყოფნის უფლებას, ქსნის დაწესებულების პატიმრებს (საპრობილის რეჯიმში მოთავსებულთა გარდა) და გეგუთის პატიმრებს (ახალ შენობაში მოთავსებულთა გარდა) საშუალება ჰქონდათ, ჰაერზე ფეხბურთი ან ფრენბურთი ეთამაშათ რამდენიმე საათი.

თბილისის №7 და №8 საპრობილეებში სუფთა ჰაერზე ყოფნა იყო ერთადერთი აქტივობა პატიმრებისთვის (დასაქმებული პატიმრები ამასაც ვერ ახერხებდნენ). აღმოჩნდა, რომ ჰაერზე სეირნობა მხოლოდ 20-30 წუთს გრძელდებოდა და პატიმრები არც შაბათ-კვირას გაჰყავდათ გარეთ. ამას გარდა, №7 საპრობილეში პატიმრებმა დაინიშნეს, რომ ჰაერზე გასეირნება შეიძლებოდა დიდი ხნით შეწყვეტილიყო. როგორც ჩანს, ეს კოლექტიური დასჯის ერთგვარი ფორმა იყო (მაგალითად, თვითნაკეთი ჭადრაკის შენახვის გამო). სუფთა ჰაერზე გასეირნების სარეგისტრაციო ჟურნალის დათვალიერების შემდეგ დელეგაციამ დაადგინა, რომ ჰაერზე გასვლა არ ხდებოდა ზედიზედ 7 დღის განმავლობაში 2010 წლის თებერვალში და ზედიზედ 4 დღის განმავლობაში – 2010 წლის იანვარში (იხ., აგრეთვე, 114-ე პუნქტი).

უფრო მეტიც, ერთ-ერთი პატიმარი 2009 წლის სექტემბრიდან არ გაუყვანიათ ჰაერზე (დაწესებულების დირექტორის თქმით, ეს ზომა პატიმრის პირადი უსაფრთხოების მიზნით გამოიყენეს). **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს, საქართველოს ხელისუფლებისგან მიიღოს კომენტარი ამ საკითხთან დაკავშირებით.**

81. №7 საპრობილეში არაფერი გაკეთებულა სასეირნო ეზოების მოსაწესრიგებლად (მაღალი კედლებით შემოღობილი, მავთულხლართებით გადახურული დაახლოებით 12.5 მ² ფართობის ბეტონის მოედნები ერთი ეზოს სკამით).

№8 საპრობილეში სასეირნო მოედნები თითოეული შენობის სახურავზე იყო გამოყოფილი. ეს მოედნები რკინის გისოსებით გადახურულ, უჭერო საკანს ჰგავდა. სავარჯიშო მოწყობილობებიც არ იყო. „ეზოები“ ისე იყო დაპროექტებული, რომ პატიმარი ცის გარდა ვერაფერს ხედავდა, რაც დამორგუნველ გარემოს ქმნიდა. სახურავზე განლაგებული მოედნების ფართობი 36-48 მ² იყო (გარდა მე-3 ბარაკის სახურავზე განთავსებული მოედნისა, რომელიც 96 მ²-ს აღწევდა). რამდენიმე მოედანს არ ჰქონდა გადახურული ადგილი, სადაც ცუდი ამინდის დროს პატიმრები თავს შეაფარებდნენ.

82. პატიმართა არაადეკვატური უზრუნველყოფა სხვადასხვა აქტივობებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციათა თემა იყო ადრინდელი ვიზიტების ანგარიშებში. მართალია, შეინიშნება საქართველოს ხელისუფლების მხრიდან გარკვეული მცდელობა მდგომარეობის გამოსასწორებლად, მაგრამ ჯერ კიდევ ბევრი რამ არის გასაკეთებელი.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გაააქტიუროს ძალისხმევა მსჯავრდებულებისა და ბრალდებულებისთვის აქტივობათა პროგრამების შესამუშავებლად. პროგრამების მიზანი უნდა იყოს იმის უზრუნველყოფა, რომ ორივე კატეგორიის პატიმრებმა დღის განმავლობაში გარკვეული გონივრული დრო (8 საათი ან მეტი) საკნებს გარეთ გაატარონ და დაკავდნენ სხვადასხვა სახის საქმიანობით. რაც შეეხება კონკრეტულად სამუშაოს, პატიმართა დასაქმების საკითხის მოგვარებას და ამ პრობლემისადმი მიდგომას ძირეული ცვლილება დასჭირდება. პატიმართა დასაქმება მიმართული უნდა იყოს მათი შემდგომი რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციისკენ და არა ფინანსური სარგებლის მიღებისკენ.

გარდა ამისა, კომიტეტის რეკომენდაციას, გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ თბილისის №7 და №8 საპრობილეებში ნებისმიერ პატიმარს შეეძლოს სუფთა ჰაერზე არანაკლებ ერთი საათით გასვლა ყოველდღიურად, შაბათ-კვირის ჩათვლით და ისეთ პირობებში, რომ ისინი ფიზიკურად დაიხარჯონ. №8 საპრობილის დიდი ტერიტორია უფრო ფართო სასეირნო ეზოებისა და სპორტული მოედნების მოწყობის საშუალებას იძლევა.

ამ კონტექსტში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს ახლად აშენებულ ან გარემონტებულ საპრობილეებში სასეირნო ეზოების სხვაგვარად მოწყობის საკითხი. ჰაერზე სასეირნო ადგილები შეძლებისდაგვარად მიწის დონეზე უნდა მოეწყოს და საკმარისად დიდი და ფართო უნდა იყოს იმისათვის, რომ პატიმრებმა მაქსიმალური ენერჯია დახარჯონ (ჩაკეტილ სივრცეში ნაბიჯით სიარულისგან განსხვავებით).

კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას მოუწოდებს, ნება დართოს თბილისის №8 საპრობილის პატიმრებს, საკნებში ჰქონდეთ ტელევიზორები.

4. ჯანმრთელობის დაცვა

ა. ჯანდაცვის მომსახურება მონახულეულ საპრობილემებში

I. პერსონალი, ინფრასტრუქტურა და ფარმაცოლოგიური საშუალებები

83. 2007 წლის შემდეგ *თბილისის №7 საპრობილეში* მთელი რიგი დადებითი ცვლილებები განხორციელდა სამედიცინო პერსონალთან დაკავშირებით. სრულ შტატზე მომუშავე ექიმის (საზოგადოებრივი ჯანდაცვის სპეციალისტი) გარდა, რომელიც წინა ვიზიტის დროსაც მუშაობდა, დაიქირავეს მეორე ექიმი (კარდიოლოგი) და ორი ექთანი. ექთნები 24 საათის განმავლობაში მუშაობდნენ. დელეგაციას აცნობეს, რომ დაწესებულებაში მიმდინარეობდა შერჩევის პროცესი კიდევ ერთი ექიმისა (თერაპევტის) და ორი ექთნის სამუშაოზე ასაყვანად. ფარმაცევტის ადგილი იმ დროისათვის თავისუფალი იყო. კომისიისთვის მოწოდებული ინფორმაციით, საპრობილეში შესაძლებელი იყო მოწვეული კონსულტანტი სტომატოლოგისა და სხვა სპეციალისტებისგან სამედიცინო დახმარება.

84. *თბილისის №8 (გლდანის) საპრობილეში* მუშაობდა 15 ექიმი (4 თერაპევტი, 4 ქირურგი, 1 სტომატოლოგი, 1 ფტიზიატრი, 1 კარდიოლოგი, 1 ტრავმატოლოგი და 1 ინფექციურ დაავადებათა სპეციალისტი) და 15 ექთანი საპრობილეში მოთავსებულ 3,600 პაციმარზე. საპრობილის თითოეულ ბლოკში 24 საათის განმავლობაში მორიგეობს ერთი ექიმი და ერთი ექთანი. დელეგაციამ შეიტყო, რომ საპრობილეში სხვა დროს მედიცინის სხვა დარგების სპეციალისტებიც დადიოდნენ, მაგრამ ამჟამად მათი ხელშეკრულებების ვადა ამოწურულია.

85. არცთუ ისე სახარბიელო აღმოჩნდა სიტუაცია *ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში*, სადაც სამედიცინო პერსონალი შედგებოდა მხოლოდ 3 ექიმისგან, ერთი სტომატოლოგისა და 5 ექთნისაგან. დაწესებულებაში ვაკანტური იყო ორი ექიმისა და სამი ექთნის ადგილი. ექიმები და ექთნები მუშაობდნენ 24-საათიანი ცვლებით - თითო ცვლაში ერთი ექიმი და ერთი ექთანი (დაახლოებით 2,900 პაციმარზე). დელეგაციას აცნობეს, რომ თანამშრომლებს ადვილად ვერ ქირაობდნენ დაწესებულების სიშორის გამო. გარდა ამისა, დელეგაციისთვის ცნობილი გახდა, რომ სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში არ მოდიოდნენ მედიცინის სხვადასხვა დარგების სპეციალისტები.

დელეგაცია შეხვდა ორ პაციმარს (რომლებსაც ზოგადი პრაქტიკოსი ექიმის მომზადება ჰქონდათ), რომლებიც მუშაობდნენ ჯანდაცვის სამსახურში სამედიცინო პერსონალის ნაკლებობის გამო. ისინი მოთავსებულნი იყვნენ სამედიცინო კაბინეტის გვერდით მდებარე საკანში.

86. ჯანდაცვის რესურსები ასევე არასაკმარისი აღმოჩნდა *გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში*, სადაც პაციმართა რაოდენობა 2,900-ს აღწევს. პერსონალი შედგებოდა 4 ექიმისგან, ერთი სტომატოლოგისა და 5 ექთნისაგან. დაწესებულებაში იყო ერთი ექიმის ვაკანტური ადგილი. ისევე როგორც ქსანში, ექიმი და ექთანი აქაც მუშაობენ 24 საათის განმავლობაში.

გარდა ამისა, დღის მანძილზე აუცილებლად იმყოფება უფროსი ექთანი. სტომატოლოგი მუშაობს კვირაში სამ დღეს. როგორც გაირკვა, მოწვეული კონსულტანტები პერიოდულად ოპერაციებს ატარებენ.

87. დელეგაციის მიერ მონახულებულ ყველა სასჯელადსრულების დაწესებულებაში, გარდა №7 საპრობილისა (სადაც მხოლოდ 39 პატიმარია), ხშირად ფერხდება ან რთულია ექიმთან, განსაკუთრებით კი სხვადასხვა სამედიცინო დარგის სპეციალისტებთან მოხვედრა. გარდა ამისა, ბევრი პატიმარი, რომლებსაც დელეგაციის წარმომადგენლები გაესაუბრნენ, უწიოდა სამედიცინო მომსახურების დაბალ დონეს. რაც შეეხება სტომატოლოგიურ დახმარებას იგი შემოიფარგლებოდა მხოლოდ კბილის ამოღებით.

მთელი რიგი საჩივრებისა გამოითქვა გლდანის საპრობილიდან პატიმრების სამედიცინო დაწესებულებაში გადაყვანის დაგვიანებასთან დაკავშირებით. ამ კონტექსტში დელეგაციამ შენიშნა რომ გადაყვანის ნებართვის გაცემის პროცედურა – რომელიც სხვათაშორის დამოკიდებულია სასჯელადსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს სამედიცინო დეპარტამენტზე – ძალიან გაწველილია დროში და ასევე არის ტრანსპორტირების პრობლემები.

88. ზემოაღნიშნული შენიშვნების კონტექსტში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, გატარდეს ზომები, რათა:

- სათანადოდ გაძლიერდეს ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელადსრულების დაწესებულებების ექიმებისა და ექთნების შემადგენლობა. უპირველეს ყოვლისა, უნდა შეივსოს ვაკანტური ადგილები, რისთვისაც აუცილებელია პერსონალის ასაყვანად და შესანარჩუნებლად მიმზიდველი სამუშაო პირობების შექმნა. გარდა ამისა, უნდა შეიქმნას ექიმების და ექთნების დამატებითი შტატები;
- გაიზარდოს თბილისის (გლდანის) №8 საპრობილეში მომუშავე ექთნების რაოდენობა;
- კიდევ უფრო გაუმჯობესდეს პატიმრების სტომატოლოგიური დახმარება, რაც უნდა მოიცავდეს კონსერვატიულ მკურნალობას; ამისათვის საჭიროა სტომატოლოგების სამუშაო საათების რაოდენობის გაზრდა;
- შესაძლებელი გახდეს მონახულებულ სასჯელადსრულების დაწესებულებებში მედიცინის სხვადასხვა სფეროს სპეციალისტების რეგულარული ვიზიტების ორგანიზება;
- უზრუნველყონ შესაბამის სამედიცინო დაწესებულებებში იმ პატიმრების დაუყოვნებელი გადაყვანა, რომლებიც საჭიროებენ სადიაგნოსტიკო გამოკვლევას და/ან სტაციონარულ მკურნალობას.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ასევე აღნიშნავს, რომ სასჯელადსრულების დაწესებულებები და საპრობილები არ უნდა იყენებდნენ პატიმრებს სამედიცინო დახმარების გასაწევად იმ შემთხვევაშიც კი, როცა მათ აქვთ სამედიცინო განათლება. პატიმრები არ უნდა იყვნენ ჩართულნი ჯანდაცვის მომსახურების ყოველდღიურ საქმიანობაში და მათ არავითარ შემთხვევაში არ

უნდა ავალდებუნენ მედიკამენტების დარიგებას. კომიტეტის რეკომენდაციაა, რომ ზემოთ მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით გადაიხედოს ჯანდაცვის მომსახურებაში ჩართული პაციენტების ფუნქციები ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში (და ასევე სხვა დაწესებულებებში, სადაც შეიძლება იგივე ხდებოდეს).

89. 2007 წლის ვიზიტის შემდეგ საქართველოს ხელისუფლების მიერ განხორციელებულია მნიშვნელოვანი ღონისძიებები სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში სამედიცინო ინფრასტრუქტურისა და აღჭურვილობის გასაუმჯობესებლად. ყველა მონახულებულ დაწესებულებაში იყო ახალთახალი სტომატოლოგიური იარაღი და უახლესი აღჭურვილობა (თუმცა ერთ-ერთი კაბინეტი ქსნის დაწესებულებაში არ იყო მიერთებული წყალგაყვანილობასთან). მიუხედავად ამისა, დელეგაცია აღნიშნავს, რომ სტერილიზაციისთვის განკუთვნილი აღჭურვილობა ცხელი ჰაერის გამოყენებით არ შეესაბამებოდა თანამედროვე სტანდარტებს (მაგალითად, იგი უძღურია C ჰეპატივის წინააღმდეგ). წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, გამოსწორდეს აღნიშნული შეუსაბამობა.

90. მედიკამენტებით მომარაგება განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან სხვადასხვა დაწესებულებაში. თბილისის (გლდანი) №8 საპრობილეში აფთიაქი კარგად იყო მომარაგებული სათანადო მედიკამენტებით. მედიკამენტების მარაგი დელეგაციის მიერ მონახულებულ სხვა დაწესებულებებში შედარებით მწირი იყო. ბევრმა პაციენტმა დელეგაციას შესჩივლა, რომ მათთვის ყველაზე საჭირო მედიკამენტებს ისინი მხოლოდ თავიანთი ოჯახებიდან იღებდნენ. სამედიცინო პერსონალის თქმით, ყოველთვის ბიუჯეტიდან მედიკამენტების შეძენისთვის გამოიყოფა სულ რაღაც 1.50 ლარი თითო პაციენტზე.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, გატარდეს ზომები სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებებისთვის საკმარისი რაოდენობის მედიკამენტების მიწოდების უზრუნველსაყოფად.

II. სამედიცინო შემოწმება დაწესებულებაში მიღებისას

91. სამედიცინო შემოწმება დაწესებულებაში შესვლისას განსხვავებულია სხვადასხვა დაწესებულებაში. გლდანის №8 და თბილისის №7 საპრობილეებში ამგვარ შემოწმებას ატარებდა მორიგე ექიმი ახალი პაციენტის შემოყვანის შემდეგ. პირველად შემოწმებაში შედიოდა პაციენტის სხეულის დათვალიერება სხეულის დაზიანებების ან კანის დაავადებების გამოსავლენად, პაციენტის აწონა, მისთვის კითხვების დასმა სამედიცინო ისტორიასთან დაკავშირებით და პაციენტის სამედიცინო ისტორიის გათვალისწინებით, კლინიკური შემოწმება.

ამისგან განსხვავებით, ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში არ არსებობდა რაიმე მიღებული სამედიცინო დათვალიერება ახლად შემოსული პაციენტებისთვის და არც სისტემატური შემოწმება ტარდებოდა ტუბერკულოზის ან სხვა ინფექციურ დაავადებათა და, ასევე, ფსიქიკური აშლილობის გამოსავლენად. ასეთი მდგომარეობა არც არის გასაკვირი, თუ გავითვალისწინებთ ექიმებისა და ექთნების არასაკმარის რაოდენობას. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, გატარდეს გადაუდებელი ზომები, რათა უზრუნველყონ ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში ყველა ახლად შემოსული პაციენტის

შემოწმება სამედიცინო სამსახურის პერსონალის მიერ მათი შემოსვლიდან 24 საათის განმავლობაში. სამედიცინო შემოწმება სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში შემოსვლისას უნდა იყოს ყოველსმომცველი, მათ შორის უნდა ტარდებოდეს შესაბამისი შემოწმება ინფექციურ დაავადებათა და სხეულის დაზიანებათა აღმოჩენის მიზნით.

III. სამედიცინო ჩანაწერები და კონფიდენციალურობა

92. დელეგაციამ დადებითად შეაფასა პატიმრების სამედიცინო ისტორიების შემოღება (2009 წლის ბოლოდან). მიუხედავად ამისა, ქსნის დაწესებულებაში, პატიმრების დიდი რაოდენობისა და ექთნების ნაკლებობის გამო პირადი ისტორიების შედგენის პროცესი ძალიან ნელი იყო.

რაც შეეხება სხვა სამედიცინო ჩანაწერების წარმოებას, იგი კვლავაც არ აკმაყოფილებდა სტანდარტს და ხშირად არ იყო დეტალური, ეს ეხება ასევე ტრავმებთან დაკავშირებულ ჩანაწერებს. მაგალითად, გეგუთის №8 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში დელეგაციამ ჟურნალში ვერ მიაკვლია 2005 წლის შემდგომ დათარიღებულ რაიმე ჩანაწერს ტრავმებთან დაკავშირებით. ამავე დროს, „განსაკუთრებული შემთხვევების შესახებ ჩანაწერებში“ აღინიშნებოდა თვითდაზიანებისა და პატიმართა შორის ძალადობის შედეგად მიღებული დაზიანებების რამდენიმე შემთხვევა. გარდა ამისა, თბილისის №7 საპრობილეთში გაძნელდა სამედიცინო ჩანაწერებში ინფორმაციის მიღება იმ პატიმარზე, რომელიც გადაიყვანეს საავადმყოფოში და მოგვიანებით გარდაიცვალა (იხ. მე-19 პუნქტი).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, გატარდეს ზომები სამედიცინო ჩანაწერების წარმოების გასაუმჯობესებლად.

93. წარსულის მსგავსად სამედიცინო პერსონალი და პატიმრები კონტაქტს ამყარებდნენ სარეჟიმო სამსახურის წარმომადგენლების თანდასწრებით, ყოველგვარი სამედიცინო კონფიდენციალურობის დაცვის გარეშე. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეასრულოს კომიტეტისგან დიდი ხნის წინათ მიღებული რეკომენდაცია, ყველა სამედიცინო შემოწმება ჩატარდეს არასამედიცინო პერსონალის დასწრებისა და მიყურადების გარეშე, თუ ამას ექიმი არ მოითხოვს რომელიმე კონკრეტულ შემთხვევაში.

IV. ინფექციური (ტრანსმისიული) დაავადებები

94. ტუბერკულოზის გავრცელება სასჯელაღსრულების სისტემაში კვლავაც მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება საქართველოს ხელისუფლებისთვის. წლების განმავლობაში წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დიდი დახმარებით მიღწეული პროგრესი რისკის ქვეშ აღმოჩნდა პატიმართა რაოდენობის მომატებისა და, აქედან გამომდინარე, საპრობილეთო გადატვირთვის გამო.

დელეგაციამ შეშფოთებით აღნიშნა, რომ პატიმრების შემოსვლისას სტანდარტული სამედიცინო შემოწმების არარსებობის პირობებში ქსნის №7 და გეგუთის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში არ ტარდებოდა

პატიმრების შემოწმება ტუბერკულოზზე. ტუბერკულოზის გამოვლენა ეფუძნებოდა პასიურ მეთოდს (რომელიც, ძირითადად, ნიშნავს მოლოდინს, როდის მოითხოვს ტუბერკულოზის ნიშნების მქონე პატიმარი ექიმთან შეხვედრას).

გარდა ამისა, დელეგაციამ აღნიშნა, რომ ქსნის დაწესებულებაში ტუბერკულოზის ჩხირების მატარებლებად გამოვლენილი პატიმრები, არ გააცალკევეს ჯანმრთელებისაგან მათ სამედიცინო დაწესებულებაში სამკურნალოდ გადაყვანამდე. გეგუთის დაწესებულებაში ტუბერკულოზის ჩხირების მატარებელი პატიმრები მოათავსეს ცალკე საკანში, მაგრამ სამედიცინო დაწესებულებაში გადაყვანას ისინი ერთი ან მეტი თვის განმავლობაში ელოდებოდნენ, რაც აგვიანებდა მკურნალობის დაწყებას. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ქსნის და გეგუთის დაწესებულებებსა და გლდანის №8 საპრობილეში არ მოხდა იმ პატიმრების შემოწმება, რომლებთანაც ტუბერკულოზის ჩხირების მატარებელ პატიმრებს ჰქონდათ ურთიერთობა ჩხირების აღმოჩენამდე.

95. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის ცნობილია, რომ სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს და წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტს შორის გაფორმებულია წლიური თანამშრომლობის ხელშეკრულება, რომელშიც აღწერილია მხარეთა ძირითადი პასუხისმგებლობები და მიზნები - განხორციელონ ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის სტრატეგიაზე - „შევაჩეროთ ტუბერკულოზი“ - დაფუძნებული ამოცანები. ხელშეკრულებას თან ერთვის დაწვრილებითი ტექნიკური ოქმები, რომლებიც ეხება ციხეებში ტუბერკულოზის კონტროლის გადაცემას წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტისგან სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროსთვის.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ტუბერკულოზის კონტროლის DOTS მეთოდის შესაბამისად, პატიმრების სისტემატური სკრინინგისა და მკურნალობის გზით გააგრძელოს ტუბერკულოზის წინააღმდეგ ბრძოლა სასჯელაღსრულების სისტემაში. ამ კონტექსტში კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, გატარდეს ზომები იმისათვის, რომ ტუბერკულოზის ჩხირების მატარებელი პატიმრები დაუყოვნებლივ გადაიყვანონ სამკურნალო დაწესებულებაში და ასევე მოხდეს იმ პატიმრების დაუყოვნებელი შემოწმება, რომლებიც კონტაქტში იმყოფებოდნენ ზემოხსენებულ პატიმრებთან.

96. რაც შეეხება სხვა ინფექციურ დაავადებებს, 2009 წლის ოქტომბერში გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში დაიწყო ფონდ „გლობალის“ მიერ დაფინანსებული აივ-სკრინინგის პროექტის განხორციელება. პროექტის ფარგლებში დაიქირავეს ექთანი და ლაბორანტი და, როგორც დელეგაციას აცნობეს, მათ მიერ პროექტის დაწყებისას 300 პატიმრისგან აიღეს მათი თანხმობით სისხლის ნიმუში. გარდა ამისა, თითოეულ დათვალიერებულ დაწესებულებაში პატიმართა გარკვეული რაოდენობა გადიოდა ანტირეტროვირალურ თერაპიას.

დელეგაციისთვის ასევე ცნობილი გახდა, რომ ჩამოყალიბდა ახალი სტრატეგია საპრობილეში მოთავსებულ პატიმართა შორის C ჰეპატიტის

გავრცელების წინააღმდეგ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სურვილია, უფრო მეტი ინფორმაცია მიიღოს აღნიშნულის თაობაზე.

V. ფსიქიატრიული და ფსიქოლოგიური დახმარება

97. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის კვლავაც შემაშფოთებელია პატიმრებისთვის ფსიქიატრიული დახმარების გაწევის საკითხი. ყველა დათვალიერებულ დაწესებულებაში აღმოჩნდა ფსიქიატრიული და ფსიქოლოგიური პრობლემების მქონე პატიმრების გარკვეული რაოდენობა. მიუხედავად ამისა, არსად არ იყო ფსიქიატრის კაბინეტი და, როგორც ჩანს, კონსულტანტების ვიზიტებიც არ იყო რეგულარული. 2007 წლის ვიზიტის მსგავსად, დელეგაციამ თბილისის №7 საპყრობილეში გამოავლინა პატიმრები, რომლებსაც სასამართლოს გადაწყვეტილებით უნდა გაეგლოთ სავალდებულო ფსიქიატრიული მკურნალობის კურსი, მაგრამ მათთვის არანაირად არ უმკურნალიათ. შემთხვევათა უმეტესობაში ფსიქიატრიული მკურნალობის მიღების ერთადერთ შანსს წარმოადგენდა ავადმყოფების გადაყვანა მსჯავრდებულთა და პატიმართა სამკურნალო დაწესებულებაში (იხ. პუნქტი 102).

გარდა ამისა, რამდენადაც დელეგაციამ შეძლო დაედგინა, არც ერთ მონახულეულ დაწესებულებას არ ჰყავდა შტატში ფსიქოლოგები.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას აძლევს რეკომენდაციას, სასწრაფოდ გაატაროს ზომები პატიმრებისთვის ფსიქიატრიული დახმარების უზრუნველყოფის მიზნით, კერძოდ:

- ორგანიზება გაუწიოს ციხეში ახლად შემოსული პატიმრების შემოწმებას ფსიქიკური აშლილობების გამოვლენისა და მათი ფსიქიატრების მიერ რეგულარული კონტროლისათვის;
- უზრუნველყოს ფსიქოტროპული მედიკამენტების ხელმისაწვდომობა საკმარისი რაოდენობით;
- ფსიქიკური აშლილობის მქონე პატიმრები, რომლებიც საჭიროებენ სტაციონარულ ფსიქიატრიულ მკურნალობას, დაუყოვნებელი გადაიყვანოს სათანადო აღჭურვილობის მქონე საავადმყოფოში შესაბამისი გამოცდილების პერსონალით;
- შემოიღოს ციხის ფსიქოლოგის პროფესია.

VI. ნარკომანია

98. საქართველოს ციხეებში ნარკოტიკებთან დაკავშირებული პრობლემების მქონე პატიმრების რაოდენობის ზრდა კიდევ ერთი სერიოზული პრობლემაა ციხეების ადმინისტრაციისთვის როგორც ტოქსიკური ნივთიერებების კონტროლის, ისე შესაბამისი სამედიცინო და ფსიქოლოგიური მომსახურების მიწოდების თვალსაზრისით. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს მიაჩნია, რომ ასეთი მომსახურება სხვადასხვა სახის უნდა იყოს და უნდა მოიცავდეს სამედიცინო დეტოქსიფიკაციას, ფსიქოლოგიურ დახმარებას, ყოველდღიურ ცხოვრებაში გამოსადეგ უნარებსა და სარეაბილიტაციო და ჩანაცვლებით

პროგრამებს ნარკოტიკებზე დამოკიდებული პაციენტებისთვის. გარდა ამისა, ეს მომსახურება დაკავშირებული უნდა იყოს პრევენციის პოლიტიკასთან.

დელეგაციამ დადებითად შეაფასა თბილისის (გლდანი) №7 საპყრობილეში „მეტადონით დეტოქსიფიკაციის“ პროგრამის შეტანა. ეს ღონისძიება დაფინანსდა ფონდ „გლობალის“ გრანტით, ხოლო პროგრამის განმახორციელებელი თანამშრომლები (ერთი ნარკოლოგი, ორი სხვა ექიმი და სამი ექთანი) მიემატნენ საპყრობილის ჯანდაცვის პერსონალს. ვიზიტის დროს მეტადონით მკურნალობდა 40 პაციმარი (მკურნალობის კურსის ხანგრძლივობა, ჩვეულებრივ, 4-45 დღეა). დელეგაციას აცნობეს, რომ პროგრამის დაწყების შემდეგ, (2008 წლის დეკემბერს) 320-მდე პაციმარმა მიიღო მასში მონაწილეობა.

სხვა მონახულებულ დაწესებულებებში არაფერი კეთდებოდა (ციხის ტრადიციული უსაფრთხოების გარდა) ნარკოტიკებზე დამოკიდებული პაციმრების დასახმარებლად. არც ერთ მონახულებულ დაწესებულებაში არ იყო ზიანის პრევენციისკენ მიმართული ზომები (მაგალითად, სადუზინფექციო ხსნარების მიწოდება, ასევე ნემსების გასტერილების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება) და არ არსებობდა არც ფსიქოსოციალური-საგანმანათლებლო დახმარება.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, შემუშავდეს და დაინერგოს ყოვლისმომცველი სტრატეგია ნარკოტიკებზე დამოკიდებული პაციმრებისთვის მკურნალობის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით.

ბ. მსჯავრდებულთა და პაციმართა სამკურნალო დაწესებულება, თბილისი (გლდანი)

99. გლდანის სასჯელაღსრულების კომპლექსის ტერიტორიაზე მდებარე თბილისის (გლდანი) მსჯავრდებულთა და პაციმართა სამკურნალო დაწესებულება შეუდარებლად გაუმჯობესებული ვარიანტია ციხის ცენტრალური საავადმყოფოსი, რომელიც წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა 2001 და 2004 წლებში მონახულა. დელეგაციაზე ძალზე პოზიტიური შთაბეჭდილება მოახდინა აღნიშნულმა დაწესებულებამ, რომელიც 2008 წლის ბოლოს გაიხსნა, მაგრამ მხოლოდ რამდენიმე თვეა, რაც სრული ძალით ამოქმედდა. 258 ადგილზე გათვლილ დაწესებულებაში ვიზიტის დროს მოთავსებული იყო 231 პაციენტი – ყველა მამაკაცი.

დაწესებულებაში ხუთი განყოფილებაა: ქირურგიული, ფსიქიატრიული, ინფექციურ დაავადებათა, შიდა ორგანოებისა და ინტენსიური მკურნალობის/რეანიმაციისა. გარდა ამისა, დაწესებულებაში არის მისადები, რენტგენის კაბინეტი, სტომატოლოგიური კაბინეტი, ლაბორატორია, ენდოსკოპიისა და ფიზიოთერაპიის ოთახები, აფთიაქი.

100. სადიაგნოსტიკო აღჭურვილობა თანამედროვე და მოქმედია. დაწესებულება პაციმრებს სათანადო მკურნალობას სთავაზობს სტაციონარულ პირობებში. გარდა ამისა, შესაძლებელია ავადმყოფი პაციმრების გადაყვანა სხვა სამკურნალო დაწესებულებებში იმ დაავადებათა დიაგნოსტიკისათვის, რომელთა დადგენაც შეუძლებელი იყო სამკურნალო დაწესებულების პირობებში (საშუალოდ 5 ამგვარი გადაყვანა კვირაში).

101. კლინიკის პერსონალის რაოდენობა საკმარისია (სულ 129 ექიმი და ექთანი). მათ აქვთ სათანადო განათლება. გარდა ამისა, მთელი რიგი მოწვეული

105. დაბოლოს, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა იცის, რომ 2013 წელს განხორციელდება გეგმა, რომლის მიხედვითაც ციხეებში ჯანდაცვის მომსახურება გადაეცემა საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს. 2010 წლის დასაწყისში სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროში შეიქმნა სამედიცინო დეპარტამენტი, რომელიც მიზნად ისახავდა სათანადოდ მოქმედი ციხეების ჯანდაცვის მომსახურების სისტემის დანერგვას და საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროსთვის მის გადასაცემად მომზადებას. თუმცა, კვლავაც გაურკვეველია ამ გადაცემის პირობები.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს გაეცნოს პატიმართა ჯანდაცვის მომსახურების გადაცემის საკითხთან დაკავშირებულ კონკრეტულ გეგმებს, მათ შორის ამ გეგმების განხორციელების განრიგს.

5. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები

ა. ციხის თანამშრომლები

106. დელეგაციის მიერ მონახულებულ დაწესებულებებში პატიმართა საცხოვრებელ ზონაში მომუშავე თანამშრომლების რაოდენობა ზოგადად დაბალი იყო, თუმცა არსებობდა ვაკანსიები. გლდანის №8 საპრობილემო ოფიციალურად 384 საშტატო ერთეული ირიცხებოდა, თუმცა 39 მათგანი ვაკანტური იყო. დაახლოებით 3,500 პატიმარზე ყოველ 24საათიან ცვლაში მუშაობს 75-80 ოფიცერი და „კონტროლიორი“²². როგორც დელეგაციას აცნობეს, ქსნის №7 სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში, მუშაობდა 107 თანამშრომელი და იყო 30 ვაკანსია; ყოველ ცვლაში იყო 32 ოფიცერი და „კონტროლიორი“ 2,900 პატიმარზე. გასაგებია, რომ ამგვარ პირობებში კონტროლი თანამშრომლების მხრიდან ყოველად შეუძლებელია. განზრახული იყო დამატებითი პერსონალის აყვანა ციხის ახალი შენობისთვის, თუმცა ვიზიტის დროს ახალი თანამშრომლების აყვანის პროცესი ჯერ დაწყებული არ იყო. რაც შეეხება გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებას, იქ მუშაობდა 139 თანამშრომელი, 23 ადგილი კი თავისუფალი იყო, თითოეულ ცვლაში მუშაობდა 21 ოფიცერი და 22 „კონტროლიორი“. თანამშრომელთა ზემოაღნიშნულ რაოდენობაში არ იყო გათვალისწინებული პერიმეტრის უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი დაცვა. ამ ფუნქციას ასრულებდნენ სავალდებულო სამხედრო სამსახურში გაწვეული ჯარისკაცები, რომლებიც სხვა სტრუქტურაში შედიან.

24საათიანი ცვლა, რომელსაც 72საათიანი დასვენება მოჰყვებოდა, ციხის თანამშრომლებს აძლევდა შესაძლებლობას, დასვენების პერიოდში სხვაგანაც

²² საპატიმროს თანამშრომლები დაბალი კატეგორიით.

ემუშავათ და ამით შეევესოთ თავიანთი ხელფასები. მცირე რაოდენობის თანამშრომლები და ცვლების ამგვარი განრიგი უარყოფითად მოქმედებს პროფესიულ სტანდარტებზე და შეუძლებელს ხდის დინამიური უსაფრთხოების დაცვას. ქსნისა და გეგუთის დაწესებულებებში პერსონალი პატიმრებს გზავნილებსა და ინფორმაციას გადასცემდა მათი გვარების გამოძახებით ხმის გამაძლიერებლის საშუალებით, რაც დაუშვებელია.

107. 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ პერსონალსა და პატიმრებს შორის პოზიტიური ურთიერთობის უზრუნველყოფა და პატიმრებისთვის აქტივობების შემოღება მნიშვნელოვნად იქნება დამოკიდებული თანამშრომელთა ადეკვატური რაოდენობის არსებობაზე. პერსონალის საერთო ნაკლებობა და/ან თანამშრომლების სამსახურში დასწრების სპეციფიკური სისტემა, რომელიც ამცირებს პირდაპირი კონტაქტის შესაძლებლობას პატიმრებთან, ხელს უშლის დადებითი ურთიერთობების ჩამოყალიბებას და ქმნის რისკიან გარემოს როგორც პერსონალისთვის, ასევე პატიმრებისთვის. გარდა ამისა, პერსონალის არასაკმარისი რაოდენობა უარყოფით ზეგავლენას ახდენს აქტივობათა შემუშავებული პროგრამის ხარისხზე.

შესაბამისი კვალიფიციური პერსონალის უზრუნველყოფისათვის ხელისუფლება მზად უნდა იყოს დაქირავებისა და ტრენინგის პროცესში ადეკვატური რესურსების ინვესტირებისთვის. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას აძლევს რეკომენდაციას, განახორციელოს ზომები პერსონალის რაოდენობის გაზრდისთვის და შეცვალოს თანამშრომლების სამსახურში დასწრების სისტემა ზემოთ მოცემული შენიშვნების გათვალისწინებით.**

ბ. კონტაქტი გარე სამყაროსთან

108. მდგომარეობა წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ადამიანების პაემნების, სატელეფონო ზარებისა და კორესპონდენციის მიღების უფლებების მხრივ ძირითადად არ განსხვავდებოდა 2007 წლის ანგარიშში აღწერილისგან.²³ პაემნებისთვის წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს კვლავ სჭირდებოდათ ნებართვა კომპეტენტური საგამოძიები ორგანოსგან ან სასამართლოსგან; ამგვარი ნებართვის მიღების შემთხვევაში პაემანი შესაძლებელი იყო მხოლოდ თვეში ორჯერ. დელეგაციამ შენიშნა, რომ გლდანის №8 საპყრობილეში (სადაც ყველაზე მეტი რაოდენობით არიან წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირები) ამგვარი პატიმრები იშვიათად იღებდნენ პაემნის უფლებას. გარდა ამისა, წინასწარ პატიმრობაში მყოფ ადამიანებს არ ჰქონდათ ტელეფონზე დარეკვის ან წერილების გაგზავნისა თუ მიღების უფლება.

პატიმრობის ახალმა კოდექსმა, რომელიც ძალაში 2010 წლის ოქტომბერში შედის, უნდა შეცვალოს არსებული წესი, ანუ პაემანი იქნება ნებადართული და აიკრძალება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გამოძიების საჭიროებებით დასაბუთდება. კოდექსის პროექტის მიხედვით, რომელსაც დელეგაცია 2010 წლის თებერვალში გაეცნო, წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს ექნებათ თვეში ოთხი პაემნის უფლება ზედამხედველის თანდასწრებით. ეს არის უფლება, რომლის შეზღუდვას შეძლებს მხოლოდ პასუხისმგებელი გამომძიებელი ან

²³ იხ. CPT/Inf(2007) 42-ის 89-ე პუნქტი.

პროკურორი. გარდა ამისა, წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს ყოველთვიურად ექნებათ სამი თხუთმეტწუთიანი სატელეფონო ზარის უფლება. ეს მოხდება პატიმრის ხარჯით, თუ ამ უფლებას არ შეზღუდავს გამოძიებელი ან პროკურორი.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიესალმება ასეთ ცვლილებას, რომელიც შეესაბამება კომიტეტის დიდი ხნის წინანდელ რეკომენდაციებს და „ციხის ევროპულ წესებს“. პატიმრობის ახალი კოდექსის დანერგვასთან დაკავშირებით კომიტეტს სურს ხაზგასმით აღნიშნოს, რომ პაემნის, სატელეფონო ზარების ან კორესპონდენციის მიღების აკრძალვა კონკრეტულად უნდა იყოს დასაბუთებული გამოძიების საჭიროებებით, ეს აკრძალვა უნდა დაამტკიცოს ორგანომ, რომელიც არ არის დაკავშირებული მოცემულ საქმესთან. იგი უნდა მოქმედებდეს განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში; აუცილებელია მიზეზების მითითება. გარდა ამისა, პატიმარსა და მის ადვოკატს უნდა შეეძლოს აკრძალვასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების გაცნობა. საჭიროების შემთხვევაში უნდა შეიცვალოს შესაბამისი კანონმდებლობა და წესები.

109. რაც შეეხება მსჯავრდებულ პატიმრებს, პაემანის უფლება განსხვავდებოდა რეჟიმის ტიპიდან გამომდინარე და დამოკიდებული იყო იმაზე, პატიმარი პირველად იყო მსჯავრდებული თუ განმეორებით არღვევდა კანონს (მაგალითად, ორი პაემანი თვეში იმ პატიმრებისთვის, რომლებიც სასჯელს იხდიან საერთო რეჟიმის საპატიმროში; ერთი პაემანი თვეში – მკაცრი რეჟიმის საპატიმროში მყოფი პატიმრებისთვის). პატიმრების მხრიდან საჩივრების ძირითადი მიზეზი იყო ხანგრძლივი პაემნების არარსებობა, რაც ყველა კატეგორიის პატიმრისთვის 2006 წლიდან აიკრძალა. კონტაქტს გარე სამყაროსთან ართულებდა ის ფაქტი, რომ მრავალი პატიმარი სასჯელს თავისი სახლიდან ძალიან შორს იხდიდა.

პატიმრობის ახალი კოდექსი აღადგენს ხანგრძლივ პაემნებს (48 საათამდე) არასრულწლოვანი პატიმრებისთვის და შესაძლებელს ხდის მსჯავრდებული პატიმრებისთვის ციხის დატოვებას 5 დღით. რაც შეეხება ხანმოკლე პაემნებს, კოდექსის პროექტის თანახმად, რომელსაც დელეგაცია 2010 წლის თებერვალში გაეცნო, მსჯავრდებულებს დახურული ტიპის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში ქნებათ, სულ მცირე, ერთი ხანმოკლე პაემნის უფლება თვეში, ხოლო ნახევრად ღია ტიპის სასჯელაღსრულებითი დაწესებულებაში მსჯავრდებულებს – ორი ხანმოკლე პაემანის უფლება თვეში.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა 2007 წლის ანგარიშში უკვე აღნიშნა, რომ სისტემა, სადაც გარე სამყაროსთან პატიმრის კონტაქტის ზომის განმსაზღვრელი მისთვის მისჯილი სასჯელის ნაწილია, თავიდანვე მცდარია. ყველა მსჯავრდებულს ერთნაირად უნდა შეეძლოს კონტაქტი გარე სამყაროსთან და უნდა აქონდეს თავის ოჯახთან და მეგობრებთან, განსაკუთრებით კი თავის მეუღლესთან და შვილებთან ურთიერთობის შენარჩუნების საშუალება. ეს ურთიერთობები შეიძლება გადამწყვეტი აღმოჩნდეს ადამიანებისთვის, განსაკუთრებით პატიმრების სოციალური რეაბილიტაციის თვალსაზრისით. სახელმძღვანელო პრონციპი უნდა იყოს გარე სამყაროსთან რაც შეიძლება ხშირი კონტაქტის ხელშეწყობა; ასეთი კონტაქტის ნებისმიერი შეზღუდვა უნდა ეფუძნებოდეს განსაკუთრებულ შემთხვევებში აშკარა საფრთხის არსებობას ან მოპოვებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით გამოწვეულ მოსაზრებებს. რაც

შეეხება პატიმრებისთვის ციხიდან გარკვეული პერიოდით გასვლის ნებართვის გაცემას, იგი, ალბათ, ვერ შეცვლის გრძელვადიანი პაემნების უკმარისობას.²⁴

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას უწევს რეკომენდაციას, შეცვალოს კანონმდებლობა მსჯავრდებულთათვის პაემნების ნების დართვასთან დაკავშირებით ზემოთ მოცემული შენიშვნებისა და „ციხის ევროპული წესების“ 24.1 წესის გათვალისწინებით,²⁵ თვეში ერთი პაემნის უფლება არ არის საკმარისი პატიმრისთვის თავის ოჯახთან კარგი ურთიერთობის შესანარჩუნებლად. ამგვარი შეხვედრების რაოდენობა საგრძნობლად უნდა გაიზარდოს (მაგალითად, სულ მცირე, ერთი პაემანი კვირაში).

110. მონახულებული დაწესებულებების პაემნებისთვის განკუთვნილ ოთახებში პირობები განსხვავდებოდა. ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში პაემანი იმართებოდა პაემნებისთვის განკუთვნილ ოთახში, სადაც იდგა რამდენიმე მაგიდა სკამებით, ხოლო მომუშავე მსჯავრდებული პატიმრები გლდანის №8 საპრობილეში თავიანთ ნათესავებს ჩვეულებრივ ოთახებში, მაგიდის გარშემო მსხდომნი ხვდებოდნენ. რაც შეეხება პაემნებისთვის განკუთვნილ ოთახებს სხვა დაწესებულებებში, იქ მოწყობილია პატარა ოთახი (მაგალითად, 28 ოთახი გლდანის №8 საპრობილეში და 14 – გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში), სადაც მნახველები და პატიმრები გამოყოფილნი არიან ერთმანეთისგან დამცავი მინით და ერთმანეთს ტელეფონით, ყოველგვარი ფიზიკური კონტაქტის გარეშე ელაპარაკებიან.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას უწევს რეკომენდაციას, გააუმჯობესოს პაემნებისთვის განკუთვნილი ოთახები თბილისის №7 საპრობილეში, გლდანის №8 საპრობილესა და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში, რათა პატიმრებმა შეძლონ შეხვედრა ახლობლებთან ღია პირობებში. ღია პაემნის მოწყობა წესად უნდა იყოს მიღებული, ხოლო დახურული შეხვედრებისა – გამონაკლისად, რაც დაეფუძნება კარგად დასაბუთებულ გადაწყვეტილებას კონკრეტული პატიმრის ან სტუმრის მიერ გამოწვეული პოტენციური რისკის შეფასების შემდეგ. ამ კონტექსტში გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულების პაემნებისთვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურა უნდა გაფართოვდეს, რათა დააკმაყოფილოს პატიმართა მოთხოვნილებები.

კომიტეტს სურს მიიღოს ინფორმაცია პაემნებისთვის განკუთვნილი ოთახების შესახებ ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების ახალ შენობაში.

111. მომუშავე მსჯავრდებულებს შეეძლოთ ტელეფონით სარგებლობა ყოველგვარი შეზღუდვების გარეშე. რაც შეეხება დაუსაქმებელ მსჯავრდებულ პატიმრებს, მათ მხოლოდ ერთი ზარის უფლება ჰქონდათ კვირის განმავლობაში (ერთი სატელეფონო ზარი თვეში თბილისის №7 საპრობილეში). მიუხედავად

²⁴ გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში 2009 წლის 1 იანვრიდან მხოლოდ 9 პატიმარი იყო დროებით გაშვებული.

²⁵ წესი 24.1: „პატიმრებს უნდა მიეცეთ ნება, რაც შეიძლება ხშირი ურთიერთობა ჰქონდეთ წერილობით, ტელეფონით ან კომუნიკაციის სხვა საშუალებებით თავიანთ ოჯახებთან, სხვა პირებთან და გარეშე ორგანიზაციათა წარმომადგენლებთან, ასევე, უნდა ჰქონდეთ ზემოხსენებული პირების მიერ მონახულების უფლება.“

ამისა, ტელეფონების ნაკლებობის გამო ტელეფონის მისაწვდომობა ძალიან დაბალი იყო ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში.²⁶ მრავალი პატიმარი დაწესებულებებში ჩიოდა, რომ, საუკეთესო შემთხვევაში, ისინი თვეში ერთხელ თუ ახერხებდნენ ტელეფონით სარგებლობას. გარდა ამისა, პატიმრები აღნიშნავდნენ, რომ შეუძლებელი გახდა დარეკვა საზღვარგარეთ (საზღვარგარეთ დარეკვისთვის აუცილებელი „8“, როგორც ჩანს, გათიშული იყო უკვე რამდენიმე თვე). **კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას უწევს რეკომენდაციას, გაატაროს ზომები მსჯავრდებული პატიმრებისთვის კანონმდებლობის ფარგლებში ტელეფონის ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესების მიზნით და შესაძლებელი გახადოს მათთვის საერთაშორისო ზარების განხორციელება.**

112. გარკვეული გაუმჯობესება შეიმჩნეოდა მსჯავრდებული პატიმრების მიერ წერილების გაგზავნის შესაძლებლობაში. სოციალური მუშაკები ამარაგებდნენ პატიმრებს ქაღალდითა და კონვერტებით. აღნიშნული მასალის შექმნა ასევე შესაძლებელი იყო ციხის მაღაზიაში.

გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში დელეგაციის გაცემა გამოიწვია იმ ფაქტმა, რომ პატიმრებს სტრასბურგის ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში წერილის გაგზავნაში 84 ლარს ახდევინებდნენ (წერილის გაგზავნა საქართველოს ფარგლებში 2.20 ლარი ღირს). **კომიტეტს სურს ამ საკითხთან დაკავშირებით საქართველოს ხელისუფლებისგან ასხნა-განმარტების მიღება.**

გ. დისციპლინა

113. 2010 წლის ვიზიტისას „პატიმრობის შესახებ“ კანონში მოცემული დისციპლინარული წესები და პროცედურები, ძირითადად, არ განსხვავდებოდა 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში აღწერილისგან. იმის გათვალისწინებით, რომ პატიმრობის ახალი კოდექსი ძალაში შედის 2010 წლის ოქტომბერში, კომიტეტს მიაჩნია, რომ უმჯობესი იქნება ყურადღების ახალ დებულებებზე გამახვილება.

კანონი იძლევა წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირების დისციპლინარულ საკანში მაქსიმუმ 10 დღით, ხოლო მსჯავრდებულების - 20 დღით მოთავსების უფლებას. პატიმრებს აქვთ უფლება, მიიღონ ინფორმაცია თავიანთ სახდელთან დაკავშირებით მათთვის გასაგებ ენაზე, ჰქონდეთ საკმარისი დრო და შესაძლებლობა დაცვის მომზადებისთვის, მოისმინონ ზეპირი განხილვა, წარმოდგენილნი იქნენ ადვოკატის მიერ (მათ შორის აქვთ შესაძლებლობა, მიიღონ უფასო იურიდიული დახმარება), მოითხოვონ მოწმეთა დაკითხვა და ისარგებლონ თარჯიმნის მომსახურებით. გარდა ამისა, პატიმარს უნდა გადაეცეს დისციპლინარული გადაწყვეტილების ასლი და მას უნდა შეეძლოს დისციპლინარული ზომები გასაჩივრება სასამართლოში 10 სამუშაო დღის განმავლობაში (გასაჩივრებას არ შეუძლია სანქციის შეჩერება). აღნიშნული ახალი დებულებები ზოგადად დამაკმაყოფილებელია.

²⁶ მაგალითად, გეგუთში მხოლოდ 5 ტელეფონი იყო „ძველ“ ნაწილში მოთავსებული, დაახლოებით 2,000 პატიმრისათვის.

114. დელეგაციის მიერ თბილისის №7 საპრობილეში, გლდანის №8 საპრობილესა და ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მოპოვებული ინფორმაცია (შესაბამისი დოკუმენტაციისა და ჩანაწერების განხილვის ჩათვლით) მიუთითებს, რომ დისციპლინარულ საკანში მოთავსება ხორციელდებოდა ზომიერად,²⁷ 48-ე პუნქტში აღნიშნულისაგან განსხვავებით, გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში დისციპლინარული საკანი ძალიან ხშირად გამოიყენებოდა (2009 წელს პატიმრები იქ 1500-ჯერ მოხვდნენ). **კომიტეტის რეკომენდაციაა, გადაიხედოს გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში დისციპლინარული საკანის გამოყენების პრაქტიკა.**

როგორც მე-80 პუნქტში აღინიშნა, თბილისის №7 საპრობილეში დელეგაციას უთხრეს, რომ პატიმრებს დიდი ხნის განმავლობაში არ აძლევდნენ პაერზე გასვლის უფლებას და რომ ეს იყო არაოფიციალური კოლექტიური სასჯელის ერთ-ერთი ფორმა (მაგალითად, თვითნაკეთი ჭადრაკის აღმოჩენისთვის). გარდა ამისა, გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში ბევრი პატიმარი ჩიოდა, რომ რამდენიმე პატიმრის ხმაურის გამო შესაძლებელი იყო, მთელს ნაწილში პატიმრებისათვის აკრძალვით ტელევიზორის ყურება. კომიტეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ მიუღებელია კოლექტიური დასჯის ნებისმიერი ფორმა,²⁸ გარდა ამისა, ყველა დისციპლინარული სასჯელი უნდა დაეკისროს ოფიციალური პროცედურების სრული დაცვით. **კომიტეტის რეკომენდაციაა, რომ თბილისის №7 საპრობილეში და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში გატარდეს ზომები აღნიშნული პრინციპების შესრულების უზრუნველსაყოფად.**

115. 2010 წლის ვიზიტის დროს დისციპლინარულ საკანებში მოთავსებული პატიმრები ავტომატურად კარგავდნენ გარე სამყაროსთან კონტაქტის საშუალებას (პაემნის, დარეკვისა თუ წერილის გაგზავნის უფლებას). **კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას უწევს რეკომენდაციას, გაატაროს ზომები, რომ პატიმრის დისციპლინარულ საკანში მოთავსება არ აკარგვინებდეს მას ოჯახთან კონტაქტის საშუალებას.²⁹ ნებისმიერი აკრძალვა ოჯახთან კონტაქტისა, როგორც სასჯელის ფორმა, უნდა დაიშვებოდეს მხოლოდ მაშინ, როცა ამგვარ კონტაქტებს დანაშაული უკავშირდება.**

116. 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში კომიტეტმა საქართველოს ხელისუფლებას გაუწია რეკომენდაცია, გადაეხედა ციხის ექიმების როლისთვის დისციპლინარულ საკითხებთან დაკავშირებით, რათა ისინი აღარ ყოფილიყვნენ დაკავშირებული პატიმრების დისციპლინარულ საკანში გადაყვანის სანქცირებასთან. მაგრამ 2010 წლის ვიზიტის დროისთვის სიტუაცია არ იყო შეცვლილი. **კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეასრულოს ამ საკითხთან დაკავშირებით კომიტეტის მიერ დიდი ხნის წინათ გაცემული რეკომენდაცია და ამ პროცესში გაითვალისწინოს „ციხის ევროპული წესები“ (კერძოდ, 43.2 წესი³⁰) და კომიტეტის მე-15 ზოგად ანგარიშში ჩამოყალიბებული შენიშვნები (იხ. CPT/Inf (2005) 17-ის 53-ე პუნქტი).**

²⁷ თბილისის №7 საპრობილეში 2008 წელს დისციპლინარულ საკანში არავინ მოუთავსებიათ, ხოლო 2009 წელს მხოლოდ 3 ადამიანი მოათავსეს. გლდანის №8 საპრობილეში 2009 წელს დაახლოებით 300 ადამიანი მოათავსეს დისციპლინარულ საკანში.

²⁸ იხ., აგრეთვე, „ციხის ევროპული წესების“ 60.3 წესი, რომლის თანახმად: „უნდა აიკრძალოს ... კოლექტიური სასჯელი“.

²⁹ იხ., აგრეთვე, „ციხის ევროპული წესების“ 60.4 წესი.

³⁰ წესი 43.2: „ექიმმა ან კვალიფიციურმა მედლამ, რომელიც ამ ექიმს ექვემდებარება, საგანგებო ყურადღება უნდა დაუთმოს განმარტოებულ პატიმრობაში მყოფი პირების ჯანმრთელობის“

117. რაც შეეხება პირობებს მონახულებული დაწესებულებების დისციპლინარულ საკნებში, გლდანის №8 საპრობილეში საკნის ფართობი შეადგენდა 7 მ²-ს. საკანში იდგა ორსართულიანი საწოლები ლეიბებით, ბალიშებითა და საბნებით, მაგიდა და იატაკზე დამაგრებული სკამი. საკანში ასევე იყო ნახევრად გადატიხრული სანიტარიული კვანძი. დამაკმაყოფილებელი იყო ბუნებრივი და ხელოვნური განათება და ვენტილაცია. ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში დისციპლინარული საკნები, რომლებიც განლაგებულია საპრობილის რეჟიმის შენობაში, გადატვირთული (მაგალითად, ოთხი პატიმარი 13 მ² ფართობის ოთახში) და ნახევრად დანგრეული და ჭუჭყიანი იყო, ისევე, როგორც პატიმრების დანარჩენი სასცოვრებელი ტერიტორია მთელ შენობაში. გეგუთის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში არის 15 დისციპლინარული საკანი, რომელთა ფართობი მერყეობს 5.5-იდან 13 მ²-მდე. აღნიშნული საკნები გათვლილია ერთიდან ოთხამდე პატიმრისთვის. საკნები კარგად იყო განათებული ბუნებრივი სინათლით, ასევე საკმარისი იყო ხელოვნური განათება და ვენტილაცია; იქ იდგა ორსართულიანი საწოლები და ნახევრად გადატიხრული სანიტარიული კვანძი.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, გატარდეს ზომები, რათა:

- მონახულებულ დაწესებულებათა დისციპლინარულ საკნებში უზრუნველყონ სულ მცირე 4 მ² საცხოვრებელი ფართობი თითოეულ პატიმარზე; 7 მ² ფართობის საკნებში არ უნდა მოათავსონ ერთ პატიმარზე მეტი;
- გარემონტდეს ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების დისციპლინარული საკნები.

118. რაც შეეხება დისციპლინარული სასჯელისთვის განკუთვნილ საკნებში მოთავსებული პატიმრების რეჟიმს, მათ შეეძლოთ სუფთა ჰაერზე გასვლის უფლებით სარგებლობა და გაზეთებისა და წიგნების კითხვა. თუმცა ისინი ჰაერზე ვერ გადიოდნენ შაბათსა და კვირას, სხვა დროს კი ჰაერზე სეირნობა ერთ საათზე ნაკლებხანს გრძელდებოდა. კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას უწევს რეკომენდაციას, გაატაროს ზომები აღნიშნული ნაკლოვანებების გამოსასწორებლად.

დ. საჩივრებისა და ინსპექტირების პროცედურები

119. დელეგაციამ აღნიშნა გარკვეული გაუმჯობესება პატიმრების მიერ კონფიდენციალური საჩივრების გაგზავნის შესაძლებლობის თვალსაზრისით. სახალხო დამცველის აპარატი დაარია კონვერტები და ფორმები, რომელთა გამოყენებაც პატიმრებს შეუძლიათ კონფიდენციალური საჩივრის შედგენის სურვილის შემთხვევაში. გარდა ამისა, დათვალიერებულ დაწესებულებებში

მდგომარეობას, ყოველდღიურად უნდა მონახულს ეს პატიმრები და უზრუნველყოს მათთვის სწრაფი სამედიცინო დახმარება და მკურნალობა ამ პატიმრების ან ციხის თანამშრომლების მოთხოვნისთანავე.“

დამონტაჟებული იყო სპეციალური ყუთები საჩივრებისთვის, რომელთა გახსნა შეეძლოთ სოციალურ მუშაკებს.

პატიმრობის ახალ კოდექსში მოცემულია საჩივრების წარდგენის პროცედურა, რომლის თანახმადაც პატიმრებს შეუძლიათ ადვოკატის დახმარების მიღება საჩივრის შედგენისას. ყველა დაწესებულებაში უნდა იდგეს საჩივრებისთვის განკუთვნილი დაკეტილი ყუთები, რომლებსაც ყოველდღე გახსნის სოციალური მუშაკი დაწესებულების დირექტორის ან მისი წარმომადგენლის თანდასწრებით. დირექტორის სახელზე დაწერილ საჩივარზე პასუხი უნდა გაიცეს 5 დღის განმავლობაში, ხოლო სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სახელზე დაწერილ საჩივარზე – 10 დღის განმავლობაში (განსაკუთრებულ შემთხვევებში გათვალისწინებულია აღნიშნული ვადის გაგრძელება ერთ თვემდე). წამებასთან და არაადამიანურ თუ ღირსების შემლახველ მოპყრობასთან დაკავშირებული საჩივრები უნდა გაიგზავნოს დირექტორის ან პრევენციის ეროვნული მექანიზმის სახელზე 24 საათის განმავლობაში. ამგვარი საჩივარი დაუყოვნებლივ უნდა განიხილოს. საჩივართან დაკავშირებით მიღებული გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს სასამართლოში ადმინისტრაციული პროცედურის დაცვით. ხელმძღვანელობამ პატიმრები უნდა უზრუნველყოს საჩივრის შედგენისთვის საჭირო მასალით (ქაღალდი, კონვერტი, კალმისტარი და ა.შ.). გარდა ამისა, დაუშვებელია პატიმრების დასჯა საჩივრის შედგენისთვის. კომიტეტი მიესალმება საჩივრის წარდგენის პროცედურის შემოღებას და **სურს ახსნა-განმარტების მიღება იმ წესებთან დაკავშირებით, რომლებიც ეხება პატიმრების საჩივრების გახსნასა და მათ წაკითხვას.**

120. რაც შეეხება ინსპექტირების პროცედურას, როგორც მე-9 პუნქტში უკვე აღინიშნა, სახალხო დამცველის აპარატის პრევენციისა და მონიტორინგის დეპარტამენტი, რომელიც ასრულებს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ფუნქციებს გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციის ფაკულტატიური ოქმის შესაბამისად, რეგულარულ ვიზიტებს ახორციელებს სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში. ამავე დროს, სასჯელაღსრულების დაწესებულებების მონიტორინგის ადრე მოქმედი საბჭო გაუქმდა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს აღარ მოეთხოვებათ საპყრობილეების მონიტორინგი (თუმცა არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები მუშაობენ ექსპერტებად პრევენციის ეროვნული მექანიზმისთვის).

ე. პატიმრებისთვის ინფორმაციის მიწოდება

121. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის კვლავაც დამაფიქრებელია ის ფაქტი, რომ პატიმრებს არასაკმარისად მიეწოდებათ ინფორმაცია თავიანთი უფლებებისა და მათთვის ნებადართული პროცედურების შესახებ, კერძოდ, პატიმრების უფრო მკაცრი რეჟიმის დაწესებულებაში გადაყვანის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებით. როგორც უკვე აღინიშნა (იხ. 53-ე პუნქტი), მსჯავრდებული პატიმრები გადაჰყავთ მკაცრი რეჟიმის დაწესებულებებში სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსის გადაწყვეტილებით (რომელიც ძალაშია ერთ წლამდე პერიოდის განმავლობაში და შეიძლება გადაიხედოს) იმ საპყრობილის დირექტორის ანგარიშის საფუძველზე, სადაც პატიმარი თავდაპირველად მიიყვანეს. ბევრმა პატიმარმა, რომლებსაც შეხვდა დელეგაცია თბილისის №7 საპყრობილეში და ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების საპყრობილის რეჟიმში, განაცხადა, რომ

მათთვის არ შეუტყობინებიათ მათი გადაყვანის მიზეზები, არ გაუცვნიათ გადაწყვეტილების შინაარსი და რომ მათ არ იცოდნენ, რომ ჰქონდათ გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება. გარდა ამისა, მკაცრ რეჟიმში ხანგრძლივად (მაგალითად, რამდენიმე წელიწადი) დატოვებაც არ იყო უცხო პატიმრებისთვის. ამ პერიოდში ისინი შეიძლება მხოლოდ მოკლე ვადით გადაეყვანათ სხვა საპრობილექში.

კომიტეტი კიდევ ერთხელ იმეორებს 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში ჩამოყალიბებულ რეკომენდაციებს:

- პატიმარი, რომელსაც ათავსებენ უფრო მკაცრ რეჟიმში ან რომლის ყოფნა ამგვარ რეჟიმში გახანგრძლივდება, ინფორმირებული უნდა იყოს წერილობით ასეთი ზომების გამომწვევი მიზეზების შესახებ (გასაგებია, რომ წარდგენილი მიზეზები შეიძლება არ მოიცავდეს ისეთ ინფორმაციას, რომელსაც უსაფრთხოების მიზნით არ ატყობინებენ პატიმარს), ასევე, ადვოკატის მომსახურებით სარგებლობის შესაძლებლობის შესახებ, თუ იგი გადაწყვეტს მის მიმართ განხორციელებული ზომის გასაჩივრებას;
- პატიმარს, რომლის მიმართაც გათვალისწინებულია ამგვარი ზომა, უნდა მიეცეს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით თავისი აზრის გამოხატვის საშუალება;
- პატიმარი ასეთ რეჟიმში უნდა თავსდებოდეს რაც შეიძლება მოკლე ვადით და მისი საკითხი უნდა განიხილებოდეს სულ მცირე სამ თვეში ერთხელ.

გარდა ამისა, კომიტეტს სურს მოისმინოს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარები ზემოთ აღნიშნულ პრაქტიკასთან, კერძოდ, პატიმრების მკაცრ რეჟიმში ხანგრძლივად დაკავებასთან დაკავშირებით.

გ. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

1. ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტი

ა. წინასწარი შენიშვნები

122. ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტს დელეგაცია განმეორებითი ვიზიტით ესტუმრა, რაც მიზნად ისახავდა 2007 წელს დაწესებულებაში განხორციელებული ვიზიტის შემდგომ გატარებული ცვლილებების შეფასებას.³¹ საავადმყოფოში საწოლების რაოდენობა შემცირდა 300-იდან 250-მდე, ვიზიტის დროს იქ განთავსებული იყო 230 ზრდასრული პაციენტი (134 მამაკაცი და 96 ქალი).³² არანებაყოფლობით მოთავსებული პაციენტების რაოდენობა, მოწოდებული ინფორმაციით, იყო 17. პაციენტები განაწილებული იყვნენ შვიდ სამკურნალო განყოფილებაში სამი იყო მამაკაცებისთვის (ორი მოკლევადიანი მკურნალობისთვის³³ და ერთი გრძელვადიანი მკურნალობისთვის³⁴), სამი - ქალებისთვის (ორი მოკლევადიანი მკურნალობისთვის, ხოლო ერთი გრძელვადიანი მკურნალობისთვის) და ერთი – შერეული სქესის პაციენტებისთვის. გერიატრიული პალატები გაუქმებული იყო. როგორც დელეგაციას აცნობეს, სტაციონარში ყოფნის საშუალო ხანგრძლივობა შემცირდა ერთ თვემდე, რაც ძირითადად განპირობებული იყო ახალი თაობის ნეიროლექტიკური საშუალებების ხელმისაწვდომობით.

123. 2007 წელს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციის ვიზიტის შემდგომ პერიოდში კანონს „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ (რომელიც 2007 წლის იანვარში შევიდა ძალაში) დაემატა განხორციელებასთან დაკავშირებული დადგენილებები. 2009 წლის მარტში მიიღეს ფსიქიატრიული მომსახურების სახელმწიფო პროგრამა და მისი შესრულებისათვის საჭირო სახსრები (10.2 მილიონი ლარი) გათვალისწინებული იქნა 2010 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში. 2007 წელს შემუშავებული „სამკურნალო სექტორის განვითარების გენერალური გეგმის“ მიხედვით, ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტი უნდა გარდაიქმნას. ეს გულისხმობს 120 საწოლის დამატებას თბილისის ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრში (რომელიც მდებარეობს გლდანში) და საავადმყოფოს მშენებლობას, სადაც უმკურნალებენ მწვავე ფსიქიკური აშლილობის მქონე პაციენტებს (ტევადობა – 100 საწოლი), ასევე, თავშესაფრის აშენებას თბილისში ქრონიკული ფსიქიკური დაავადებების მქონე პაციენტების ხანგრძლივი მკურნალობისათვის (ტევადობა – 100 საწოლი). როგორც დელეგაციას აცნობეს, მიმდინარეობს კონსულტაციები ახალი ობიექტების ადგილმდებარეობის დადგენის მიზნით, ხოლო პროექტის განხორციელებისათვის გამოცხადებულია ტენდერი.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სურვილია, მიიღოს დეტალური ინფორმაცია აღნიშნული პროექტების განხორციელების გრაფიკის შესახებ და ასევე შეიტყოს, იგეგმება თუ არა ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტთან არსებული საავადმყოფოს დახურვა.

³¹ იხ. CPT/Inf (2007) 42-ის 105-ე და *et seq.* პუნქტები.

³² ვიზიტის დროს ექვსი პაციენტი იყო დროებით გაშვებული

³³ 45 დღემდე.

³⁴ 6 თვეზე მეტხანს.

ბ. არასათანადო მოპყრობა

124. დელეგაციას საავადმყოფოში არ შეუტყვია თანამშრომლების მხრიდან პაციენტების მიმართ არასათანადო მოპყრობის შემთხვევების შესახებ. პაციენტები დადებითად ახასიათებდნენ თანამშრომლების დამოკიდებულებას, საერთო მდგომარეობაც მშვიდი იყო. როგორც ჩანს, არც პაციენტებს შორის ძალადობა იყო პრობლემა.

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ საავადმყოფოს სავალალო მდგომარეობა, რომელიც დროთა განმავლობაში უარესდება, არ არის შესაფერისი პაციენტების მისაღებად და ქმნის არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ პირობებს.

გ. პაციენტების საცხოვრებელი პირობები

125. ვიზიტის დასაწყისში ინსტიტუტის დირექტორმა დელეგაციას შეატყობინა ბიუჯეტის მცირედი გაზრდით შესახებ და, რომ წყლისა და ელექტროენერჯის გადასახადები ახლა იფარება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან. 2007 წლის ვიზიტის შემდეგ ჩატარდა გარკვეული სარემონტო სამუშაოები: სამი შენობიდან ორის სახურავი შეკეთდა, შეიცვალა წყლის მილები, მე-2 და მე-3 განყოფილებებში შეინიშნებოდა კოსმეტიკური რემონტის ნიშნები (მაგალითად, გადაღებილი ოთახები, შეკეთებული ფანჯრები, აღდგენილი იატაკი). ამ გაუმჯობესების მიუხედავად, პაციენტების საცხოვრებელი პირობები მთლიანობაში არაა დამაკმაყოფილებელია. ყველაზე ცუდი პირობები მე-7 განყოფილებაში აღინიშნება: დაბზარული კედლები, ჭერიდან ჩამოკიდებული ელექტროგაყვანილობა, დაზიანებული იატაკი.

დადებითი ცვლილება ის იყო, რომ თითო ოთახში პაციენტების რაოდენობა ზოგადად შეიძლება დამაკმაყოფილებლად ჩაითვალოს (მაგალითად, ოთხიდან ექვსამდე პაციენტი პალატებში, რომელთა ფართობი 25–40 მ²-ია). 2007 წელს დაფიქსირებული სიტუაციისგან განსხვავებით, პაციენტებს აღარ ეძინათ დერეფნებსა და სასადილოებში, ხოლო თეთრეული საკმარისი რაოდენობით იყო უზრუნველყოფილი საავადმყოფოს მიერ. ამისდა მიუხედავად, პაციენტები კვლავ ცხოვრობენ ასკეტურ და არაპირადულ გარემოში არსებული ავეჯი ძირითადად საწოლებით შემოიფარგლება.

126. ცენტრალური გათბობის არარსებობის გამო ტემპერატურა განყოფილებებში ძალიან დაბალი იყო: ვიზიტის დღეს (2010 წლის 9 თებერვალს) ტემპერატურა პაციენტების ოთახებში დაახლოებით 11 C იყო, ხოლო სანიტარიულ ნაწილში - 8.6 C. პაციენტებს ჰქონდათ პატარა ელექტროგათბობლები, რომლებიც აშკარად არასაკმარისი იყო განყოფილებების გასათბობად. როგორც მე-7 პუნქტში აღინიშნა, დელეგაციამ გამოავლინა ფაქტი, რომელიც კონვენციის მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად გადაუდებელ რეაგირებას საჭიროებდა და მოსთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, მიეღო გადაუდებელი ზომები ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში პაციენტებისთვის ადეკვატური გათბობის უზრუნველსაყოფად. ამ მითითების საპასუხოდ საქართველოს ხელისუფლებამ აცნობა წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს, რომ პაციენტებს მიეწოდათ დამატებით 20 ელექტროგათბობელი. ეს არ არის საკმარისი კომიტეტის მიერ დასმული საკითხის გადასაჭრელად, თუ გავითვალისწინებთ საცხოვრებელი შენობების ფართობს.

127. სანიტარიული კვანძები ყველა განყოფილებებში აღჭურვილი იყო საქვებებით. მაგრამ 2007 წლის ვიზიტის შემდეგ ძირეული სარემონტო სამუშაოები არ შესრულებულა და პალატების უმრავლესობაში სანიტარიული კვანძები მძიმე ამორტიზაციის სტადიაში იყო (ტუალეტებს არ ჰქონდა ჩასარეცხი სისტემა, ზოგიერთს კი არ ჰქონდა კარი; საშხაპებს არ ჰქონდა სასხურები; ფანჯრები ჩატეხილი ან მოხსნილი იყო №2 და №4 განყოფილებებში. პერსონალის თქმით, ისინი არ სთავაზობენ პაციენტებს შხაპის მიღებას, რადგან ამ ნაგებობებში ტემპერატურა ძალზე დაბალია. ზოგიერთ განყოფილებაში იყო საპონი და ტუალეტის ქაღალდი, მაგრამ, როგორც წესი, პირადი ჰიგიენის საშუალებების მხრივ პაციენტები თავიანთ ოჯახებზე იყვნენ დამოკიდებულნი. საქართველოს ხელისუფლების განცხადებით, ვიზიტის შემდეგ პაციენტებს დაურიგდათ პირადი ჰიგიენის საშუალებები.

128. საკვების ხარისხსა და რაოდენობაზე პრეტენზიები არ გამოთქმულა. დელეგაციამ აღნიშნა, რომ სასადილო ოთახებში დამატებული იყო სკამები, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ზოგიერთ სასადილო ოთახში მაინც არ იყო საკმარისი რაოდენობის მაგიდა და დასაჯდომი ადგილი (მაგალითად, №2 და №6 განყოფილებებში).

129. ხანგრძლივი გაურკვევლობა, რომელიც უკავშირდება ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის შესაძლო გარდაქმნას, არ უნდა იყოს გამოყენებული იმის გასამართლებლად, რომ პაციენტები ამყოფონ ასეთ სავალალო პირობებში. აღნიშნული პროექტების განხორციელების მოლოდინში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, აღმოფხვრას პაციენტების საცხოვრებელ პირობებთან დაკავშირებული ზემოთ მითითებული ნაკლოვანებები. პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს:

- №7 განყოფილებაში აუცილებელი სარემონტო სამუშაოების ჩატარებას;
- მთელ საავადმყოფოში (მათ შორის სანიტარიულ კვანძებში) გათბობის გაუმჯობესებას და გამათბობელი დანადგარების უსაფრთხოების უზრუნველყოფას;
- სანიტარიული კვანძების აღდგენას დამაკმაყოფილებელ მდგომარეობამდე.

კომიტეტი ასევე იმედოვნებს, რომ გაგრძელდება ჰიგიენის აუცილებელი საშუალებების რეგულარულად მიწოდება პაციენტებისთვის.

დ. პერსონალი და პაციენტების მოვლა

130. ვიზიტის დროს ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში ირიცხებოდა 298 თანამშრომელი, მათ შორის 37 ფსიქიატრი, 51 ექთანი და 88 სანიტარი (ყველა სრულ განაკვეთზე).³⁵ საავადმყოფომ დაიჭირა სხვა სპეციალისტებიც (ქირურგი, ინფექციურ დაავადებათა სპეციალისტი, რენტგენოლოგი, ნევროლოგი, ა.შ.). თითოეულ განყოფილებაზე მიმაგრებული იყო ერთი ფსიქიატრი, სამი ექთანი და სამი სანიტარი დღის განმავლობაში,

³⁵ 33 ექიმი, 49 მედლა და 90 სანიტარი 2007 წელს.

ხოლო დამე და შაბათ-კვირას – ერთი ექთანი და სამი სანიტარი. იყო ასევე სრულ შტატზე მომუშავე ოთხი ფსიქოლოგი.³⁶ ამას გარდა, დელეგაციამ კმაყოფილებით აღნიშნა, რომ საავადმყოფოში დაქირავებული იყვნენ 5.5 სრული განაკვეთის ეკვივალენტი შრომითი თერაპევტები და ერთი სოციალური მუშაკი.³⁷ ვიზიტის მომენტში დაწესებულებაში ვაკანტური პოზიციები არ იყო. თანამშრომლებისა და პაციენტების თანაფარდობა უკეთესი იყო, ვიდრე 2007 წლის ვიზიტისას. თუმცა კლინიკური ფსიქოლოგების, შრომითი თერაპევტებისა და სოციალური მუშაკების მეტი ჩართულობისა კარგი იქნებოდა მრავალდარგობრივი მიდგომის დანერგვისათვის.

131. დაწესებულებაში პაციენტების მკურნალობა თითქმის მთლიანად ეფუძნებოდა კვლავ ფარმაკოთერაპიას. მედიკამენტებით მომარაგება და მრავალფეროვნება მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებული იყო 2007 წლის ვიზიტის შემდეგ, ახალი თაობის ნეიროლეპტიკური საშუალებების სათანადო რაოდენობა რეგულარულად მიეწოდებოდა. სამედიცინო ჩანაწერების გაცნობისა და თანამშრომლებთან ჩატარებული გასაუბრებების შედეგად მიღებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით პრეპარატები გადამეტებით არ გამოყენებულა. პაციენტებს ფსიქიატრები რეგულარულად სინჯავდნენ, დელეგაციას მოახსენეს, რომ საავადმყოფოში ყოფნის მთელი პერიოდის განმავლობაში პაციენტების მკურნალობას ერთი და იგივე ექიმი ხელმძღვანელობდა – იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ისინი სხვა განყოფილებაში გადაჰყავდათ – რაც თითოეული შემთხვევის უკეთეს ზედამხედველობას უზრუნველყოფდა. იმართებოდა ყოველდღიური შესვენებები თითოეულ განყოფილებაში პასუხისმგებელი ექიმის მეთვალყურეობით, პაციენტის ავადმყოფობის მიმდინარეობის განხილვის მიზნით. გასინჯვის შედეგები იწერებოდა პაციენტის ისტორიაში, რომელიც კარგად ინახებოდა, თუმცა ყველა ისტორიაში არ იყო მოცემული მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმა.

132. არაფარმაკოთერაპიული მკურნალობისა და სარეაბილიტაციო საქმიანობის გამოყენება კვლავ ძალიან შეზღუდული იყო. დაახლოებით 20 პაციენტი მონაწილეობდა არტ-თერაპიაში (ხატვა, მუსიკით თერაპია) და კომპიუტერულ კურსებში. რაც შეეხება რეკრეაციულ ღონისძიებებს, ისინი უმთავრესად შემოიფარგლებოდა ტელევიზორის ყურებით ან სამაგიდო თამაშებით. ყველა პალატაში იდგა პიანინო, ხოლო ერთ-ერთ პალატაში იყო მაგიდის ჩოგბურთის მაგიდა. ამასთანავე, წიგნებისა და გაზეთების გარკვეული რაოდენობა ხელმისაწვდომი იყო იმ პაციენტებისთვის, რომლებიც გაწევრიანებულნი იყვნენ არტ-თერაპიის ცენტრში. მიუხედავად ამისა, დაწესებულებაში კვლავ არ არის ბიბლიოთეკა.

133. ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იმეორებს 2007 წლის ვიზიტის შემაჯამებელ ანგარიშში გაკეთებულ რეკომენდაციებს საქართველოს ხელისუფლების მიმართ, რომ მან გაატაროს ზომები, რათა:

- გაიზარდოს თერაპიული შესაძლებლობების არჩევანი და ხანგრძლივი ვადით მოთავსებული უფრო მეტი პაციენტი ჩაერთოს სარეაბილიტაციო ფსიქოსოციალურ აქტივობაში დამოუკიდებელი

³⁶ 2007 წელს იყო 5 ფსიქოლოგი.

³⁷ 2007 წელს არსებული ოთხი შრომითი თერაპევტი და სოციალური მუშაკი არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ იყვნენ დაქირავებული.

ცხოვრებისთვის მათი მომზადებისა და ოჯახებში დაბრუნების მიზნით; შრომითი თერაპია უნდა წარმოადგენდეს სარეაბილიტაციო პროგრამის განუყოფელ ნაწილს, რომელიც უზრუნველყოფს მოტივაციას, სწავლის გაგრძელების სურვილს და ურთიერთობის უნარების ჩამოყალიბებას, სპეციფიკური ცოდნის შექმნასა და თვითრწმენის გაუმჯობესებას;

- დაიქირავონ უფრო მეტი კვალიფიციური პერსონალი, რომელიც უზრუნველყოფს სარეაბილიტაციო ფსიქოსოციალურ აქტივობას (შრომითი თერაპევტები, კლინიკური ფსიქოლოგები, სოციალური მუშაკები), მრავალდარგობრივი მიდგომის დანერგვისათვის ხელის შესაწყობად;
- თითოეული პაციენტისთვის მომზადდეს მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმა (მწვავე, ხანგრძლივი ვადით დაკავებული და სისხლის სამართლის დამნაშავე პაციენტების სპეციალური საჭიროებების გათვალისწინებით), რომელშიც უნდა მიეთითოს მკურნალობის მიზნები, თერაპიული საშუალებები და პასუხისმგებელი თანამშრომლები. პაციენტები მონაწილეობას უნდა იღებდნენ თავიანთი მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმების შედგენასა და შესრულების მიმდინარეობის შეფასებაში;
- პაციენტებს შესთავაზონ სარეკრეაციო საქმიანობების უფრო ფართო სპექტრი, კერძოდ, უზრუნველყონ ყველა მათგანს წიგნებითა და გაზეთებით.

ამასთან, ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში მომუშავე ფსიქიატრთა რაოდენობის გათვალისწინებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ისინი უფრო აქტიურად უნდა ჩაერთონ პაციენტებისთვის ფსიქოსოციალური სარეაბილიტაციო აქტივობების შემუშავებაში.

134. ინსტიტუტის მომავალთან დაკავშირებულმა გაურკვევლობამ ხელი შეუშალა შენობის გარეთ სათანადო სასაფლაო ტერიტორიების მოწყობას. მართალია, დელეგაციის მიერ გამოკითხულ პაციენტთა უმრავლესობამ დაადასტურა, რომ მათ შეეძლოთ შენობებიდან გასვლა, მაგრამ იყვნენ ისეთებიც, რომელთაც არასოდეს დაუტოვებიათ შენობები. უნდა გატარდეს დამატებითი ზომები, რათა ყოველდღიურად მოხდეს იმ პაციენტების გაყვანა შენობის გარეთ, რომელთა ჯანმრთელობაც იძლევა ამის საშუალებას.

135. პაციენტები გადიოდნენ სამედიცინო შემოწმებას დაწესებულებაში მიღებისას, ასევე, ეწყობოდა პერიოდული სამედიცინო შემოწმებები. დელეგაციას აცნობეს, რომ სომატურ მზრუნველობასთან დაკავშირებული პრობლემები გადაჭრილი იყო საერთო პროფილის ორ საავადმყოფოსთან გაფორმებული კონტრაქტების წყალობით. თუმცა ეს შეთანხმება, როგორც ჩანს, მხოლოდ მწვავე შემთხვევებს შეეხება; ქრონიკულ პაციენტებს თავად უხდებოდათ სტაციონარში მოთავსების ხარჯების გადახდა. ამასთან, მკურნალობის გარკვეული ძვირად ღირებული სახეობები, სავარაუდოდ, არ ფინანსდებოდა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს ინფორმაცია ქრონიკული სომატური დაავადებებით დაავადებული ფსიქიატრიული პაციენტების მკურნალობის პროცედურასთან დაკავშირებით.

136. 2009 წელს საავადმყოფოში დაფიქსირდა პაციენტთა გარდაცვალების 13 შემთხვევა.³⁸ როგორც დელეგაციას აცნობეს, ყველა გარდაცვლილ პაციენტს ჩაუტარდა აუტოფსია. ამისდა მიუხედავად, საავადმყოფოს ჩანაწერებში არ არის მითითებული არც ერთი პაციენტის სიკვდილის მიზეზი, რადგან, როგორც ჩანს, ექსპერტიზის შედეგები არ გადაეცემოდა ინსტიტუტს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, რომ ინსტიტუტში წარმოებდეს ჩანაწერები პაციენტების გარდაცვალების კლინიკური მიზეზების შესახებ, ხოლო ექსპერტიზის ჩატარების შემთხვევაში დასკვნები სისტემატურად მიეწოდებოდეს ინსტიტუტს.

137. თანამშრომელთა ტრენინგთან დაკავშირებული სიტუაცია ისეთივე რჩებოდა, როგორც აღწერილი იყო 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში. ექთნებსა და სანიტრებს არ სთავაზობდნენ რაიმე სახის ტრენინგს სამუშაოდან მოუწვევებლად. გარდა ამისა, ინსტიტუტის დირექტორი გამოთქვამდა შეშფოთებას იმასთან დაკავშირებით, რომ გაუქმდა ექიმებისთვის ყოველ ხუთ წელიწადში 100 საათის ოდენობის ტრენინგის ჩატარების ვალდებულება მათი პროფესიული ლიცენზიის ხელახლა დამტკიცების მიზნით.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, შეიმუშაოს სპეციალიზებული ტრენინგის – როგორც საწყისი, ისე მიმდინარე – პროგრამა სხვადასხვა კატეგორიის თანამშრომლებისთვის ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში, ასევე ქვეყანაში მოქმედ სხვა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში.

ე. შეზღუდვის მეთოდები

138. ფიზიკური შეზღუდვის საშუალებების გამოყენებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი პროცედურა და დაცვის საშუალებები იგივე რჩება, რაც ეს 2007 წლის ვიზიტის შემაჯამებელ ანგარიშშია აღწერილი.³⁹ ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში არ გამოიყენებოდა ინდივიდუალური იზოლაცია. ფიზიკური შეზღუდვა გულისხმობდა მიზმას საწოლზე ტილოს სახვევებით, რაც, ჩვეულებრივ, გრძელდებოდა 15 წუთიდან სამ საათამდე;⁴⁰ ეს ის დროა, რომლის განმავლობაშიც მოქმედებს იწყებს პაციენტისთვის გაკეთებული სედატიური საშუალებები. ამ ზომის გამოყენების შესახებ მითითებას იძლეოდა ექიმი ან ექთანის; უკანასკნელ შემთხვევაში დაუყოვნებლივ იბახებდნენ მორიგე ექიმს, რომელიც ადასტურებდა გადაწყვეტილებას. როგორც დელეგაციამ დაადგინა, პაციენტები არ ეხმარებოდნენ პერსონალს სხვა პაციენტების ფიზიკურ შებოჭვაში. თუმცა პაციენტების ფიზიკური შეზღუდვის პროცედურა კვლავ სხვა პაციენტების თვალწინ სრულდებოდა.

დელეგაციამ დადებითად აღნიშნა 2007 წლის ბოლოს სპეციალური ჟურნალის შემოღება, რომელშიც აღინიშნება ინფორმაცია შეზღუდვის მეთოდის გამოყენების შესახებ თითოეული განყოფილებისათვის (შეზღუდვის ზომის

³⁸ 2007 წელს იყო გარდაცვალების 19 შემთხვევა, ხოლო 2008 წელს – 20.

³⁹ იხ. CPT/Inf (2007) 42-ის 130-ე პუნქტი.

⁴⁰ შემთხვევათა დიდ უმრავლესობაში ფიზიკური შეზღუდვა ერთ საათზე ნაკლებ ხანს გრძელდებოდა. მხოლოდ ორ შემთხვევაში 2009 წელს შეზღუდვა 13 საათის განმავლობაში გაგრძელდა.

დაწყებისა და დასრულების დრო და თარიღი, მიზეზები, პაციენტის მდგომარეობა შეზღუდვის ეპიზოდის დაწყების, მისი მიმდინარეობისა და დასრულების შემდეგ, ასევე მონაცემები კლინიკური მონიტორინგის შესახებ, რომელიც ყოველ 15 წუთში ტარდება).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი დადებითად აფასებს ამ წინ გადადგმულ ნაბიჯს, თუმცა იმეორებს 2007 წლის ვიზიტის ანგარიშში გაკეთებულ რეკომენდაციას, რომ პაციენტის მიმართ შეზღუდვის მეთოდების გამოყენება არასოდეს არ უნდა ხდებოდეს სხვა პაციენტების წინაშე.

ვ. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები

139. ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ადამიანის მოთავსებისას გამოყენებული სამართლებრივი პროცედურები, რომლებიც მოცემულია 2006 წლის კანონში „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“, აღწერილია 2007 წლის ვიზიტის შესახებ ანგარიშში,⁴¹ რომელშიც აღნიშნულია, რომ კანონი ადგენს სამართლებრივი დაცვის მნიშვნელოვან ზომებს არანებაყოფლობით მოთავსებული პაციენტებისთვის.

2010 წლის ვიზიტის დროს ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში იმყოფებოდა 17 პაციენტი, რომლებიც აქ სამოქალაქო სასამართლო პროცესის შედეგად გამოტანილი გადაწყვეტილების ძალით არანებაყოფლობით მოთავსდნენ.⁴² პაციენტებთან გასაუბრებისა და სასამართლო გადაწყვეტილებების გადახედვის შედეგად დადგინდა, რომ კანონით გათვალისწინებული პროცედურა დაცული იყო. სასამართლო მოსმენას (რომელიც ტარდებოდა საავადმყოფოში, თუ პაციენტს არ შეეძლო სასამართლოში წასვლა) ესწრებოდნენ პაციენტი, მისი იურიდიული წარმომადგენელი,⁴³ ექიმი და ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის წევრი, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებას პაციენტის სტაციონარული ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ. ზოგიერთ გამოკითხულ პაციენტს ხელთ ჰქონდა სასამართლოს გადაწყვეტილების ასლი.

პაციენტების ისტორიების განხილვის შედეგად გაირკვა, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების გადახედვა არ ხდებოდა სისტემატურად ყოველთგვ. როგორც ეს კანონითაა გათვალისწინებული, არამედ სასამართლოს მიერ თავდაპირველად მიღებულ გადაწყვეტილებაში შეთავაზებული პერიოდის ბოლოს (რაც შეიძლება ექვს თვეს აღწევდეს).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გაატაროს ზომები, რათა უზრუნველყოს გადახედვის პროცესთან დაკავშირებული სამართლებრივი პროცედურების სათანადოდ შესრულება და სამართლებრივი დაცვის არსებული საშუალებების რეალურად მოქმედება.

140. ორ შემთხვევაში პაციენტებმა განაცხადეს, რომ მათ სურდათ სასამართლოს მიერ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ

⁴¹ იხ. CPT/Inf (2007) 42-ის 134-135 პუნქტები.

⁴² 2009 წელს, 1,751 მიღებული პაციენტიდან, სტაციონარში არანებაყოფლობითი მოთავსების 76 შემთხვევა იყო.

⁴³ შემთხვევათა უმრავლესობაში *ex officio* ადვოკატი და/ან ნათესავი.

მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრება, მაგრამ, ერთის თქმით, მან არ იცოდა, როგორ გაეკეთებინა ეს, ხოლო მეორემ, როგორც ჩანს, მიიღო სასამართლოს გადაწყვეტილება მისი გაცემიდან რამდენიმე კვირის შემდეგ, ანუ როდესაც უკვე გასული იყო გასაჩივრების ვადა (ე.ი. სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან 48 საათის განმავლობაში). **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარის მიღება აღნიშნულ საკითხზე.**

141. ვიზიტისას გაირკვა, რომ ექიმ-ფსიქიატრთა კომისიის⁴⁴ შემადგენლობაში შედიოდნენ სამართლებრივ საკითხებზე პასუხისმგებელი ფსიქიატრი-ექსპერტი, რომელიც მიმაგრებული იყო ინსტიტუტში, მიმღები ექიმი და პაციენტის განყოფილების მთავარი ექიმი. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის აზრით, სტაციონარში არანებაყოფლობითი მოთავსებისა და ამ გადაწყვეტილების გადახედვის კონტექსტში (ასევე ნებაყოფლობითი მკურნალობიდან სტაციონარში არანებაყოფლობით მოთავსებაზე გადასვლისას) მნიშვნელოვანი სამართლებრივი დაცვის მექანიზმი იქნებოდა იმ საავადმყოფოს გარეთ მომუშავე ფსიქიატრის დასკვნა, რომელშიც მოთავსებულია პაციენტი. **კომიტეტს სურს იცოდეს, ითვალისწინებს თუ არა არსებული პროცედურები შესაძლებლობას, რომ გარეშე ფსიქიატრს ეთხოვოს დამოუკიდებელი აზრის გამოხატვა და არის თუ არა მიღებული პრაქტიკაში, რომ მოსამართლემ მოითხოვოს ასეთი რამ.**

142. პაციენტის თანხმობა მკურნალობაზე რეგულირდება საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს 2009 წლის 19 მარტის № 108/06 ბრძანებით. ამ ბრძანების მე-14 მუხლის თანახმად, მკურნალობაზე თანხმობის ფორმა ივსება ერთობლივად ექიმისა და პაციენტის მიერ მკურნალობის შესახებ ინფორმაციის სრულყოფილად გაცნობის შემდეგ. თუ პაციენტს თავად არ შეუძლია თანხმობის მიცემა, ფორმას ავსებს მისი ნათესავი ან იურიდიული წარმომადგენელი.

მრავალი პაციენტის ისტორიაში დელეგაციამ მკურნალობაზე თანხმობის ფორმა გამოავლინა, რაც პოზიტიურ ცვლილებას წარმოადგენს 2007 წლის ვიზიტისას არსებულ სიტუაციასთან შედარებით. დელეგაციის მიერ გამოკითხულ პაციენტთა უმრავლესობამ, მაგრამ არა ყველამ, განაცხადა, რომ მათ მიღებული ჰქონდათ ინფორმაცია მკურნალობის შესახებ. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტის თანამშრომლებმა უნდა გააუმჯობესონ ყველა პაციენტისთვის (ხოლო თუ პაციენტი ქმედუნაროა, მისი იურიდიული წარმომადგენლისთვის) ინფორმაციის მიწოდების ხარისხი მათი მდგომარეობისა და მათთვის დანიშნული მკურნალობის შესახებ. მკურნალობაზე თანხმობის სპეციალური ფორმა სისტემატურად უნდა იყოს ხელმოწერილი პაციენტის ან, თუ იგი ქმედუნაროა, მისი იურიდიული წარმომადგენლის მიერ.

მკურნალობაზე უარის თქმის შემთხვევაში პაციენტის იურიდიული სტატუსი იცვლებოდა ნებაყოფლობითიდან არანებაყოფლობითზე. როგორც 2007 წლის ვიზიტის ანგარიშშია აღნიშნული, „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ კანონის მე-18 მუხლი ადგენს, რომ პაციენტებს აქვთ უფლება, უარი განაცხადონ მკურნალობაზე, გარდა სტაციონარში არანებაყოფლობითი მოთავსების შემთხვევებისა. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი დიდი ხანია მიუთითებს, რომ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში ადამიანის მიღება არანებაყოფლობით საფუძველზე არ უნდა გამორიცხავდეს მისგან მკურნალობაზე ინფორმირებული თანხმობის მიღების მცდელობის გაგრძელებას. ყველა ქმედუნარიანი პაციენტი,

⁴⁴ „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ 2006 წლის კანონის 18(5) მუხლის შესაბამისად.

იმისდა მიუხედავად, ნებაყოფლობით თუ არანებაყოფლობითაა მოთავსებული სტაციონარში, უნდა იყოს სრულად ინფორმირებული მისთვის დასანიშნი მკურნალობის შესახებ და მას უნდა მიეცეს საშუალება, უარი თქვას მკურნალობაზე ან ნებისმიერ სხვა სახის სამედიცინო ჩარევაზე. ამ ფუნდამენტური პრინციპიდან ნებისმიერი გადახვევა უნდა ემყარებოდეს კანონს და უკავშირდებოდეს მხოლოდ და მხოლოდ ნათლად და მკაცრად გამოხატულ განსაკუთრებულ გარემოებებს. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს საქართველოს ხელისუფლების კომენტარის მიღება აღნიშნულ საკითხზე.**

143. რაც შეეხება ინფორმაციას უფლებების შესახებ, დელეგაციამ შენიშნა ზოგიერთ განყოფილებაში საინფორმაციო დაფაზე გამოკრული პაციენტთა უფლება-მოვალეობები. თუმცა ამ ჩამონათვალში არ იყო ინფორმაცია საჩივრების შეტანის წესების შესახებ. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იმეორებს თავის რეკომენდაციას, რომ გამოიცეს ბროშურა პაციენტთა უფლებების შესახებ (რომელშიც იქნება ინფორმაცია საჩივრების მიმღები ორგანოების, პროცედურებისა და იურიდიული დახმარების შესახებ) და სისტემატურად ურიგდებოდეს პაციენტებსა და მათი ოჯახების წევრებს ასათიანის სახელობის სამცხენიერო კვლევით ინსტიტუტში მიღებისას.**

144. გარე სამყაროსთან კონტაქტისათვის არსებულ პირობებთან დაკავშირებით განსაკუთრებული პრობლემები არ ყოფილა. პაციენტებს შეეძლოთ ყოველდღიურად მიეღოთ მნახველები და სატელეფონო ზარები. ამ მხრივ პრეტენზიები არ გამოთქმულა. მაგრამ ორი განყოფილების გარდა, სადაც გამოყოფილია ოთახი შეხვედრებისთვის, პაციენტები თავიანთ მნახველებს, ჩვეულებრივ, დერეფნებში ან საერთო ოთახებში ხვდებოდნენ. **წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი იმეორებს თავის რეკომენდაციას, რომ უნდა გატარდეს ზომები, რათა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში გამოიყოს სათანადო ადგილები, სადაც პაციენტები შეძლებენ თავიანთ ნათესაებთან შეხვედრას.**

145. რაც შეეხება გარეშე ზედამხედველობას, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი დადებითად აფასებს სახალხო დამცველის აპარატის პრევენციისა და მონიტორინგის დეპარტამენტის მიერ განხორციელებულ რეგულარულ ვიზიტებს გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კონვენციის ფაკულტატური ოქმის საფუძველზე პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მანდატით. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის ინსტიტუტი სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენლებმაც მოინახულეს. პაციენტებს შეეძლოთ ამ პირებთან განმარტოებით შეხვედრა და დელეგაციას აცნობეს, რომ რამდენიმე პაციენტმა შეიტანა საჩივარი სახალხო დამცველის აპარატში.

2. შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა პანსიონატი, ძეგრი

ა. წინასწარი შენიშვნები

146. დელეგაცია პირველად ეწვია სოციალური მზრუნველობის სახლს, კერძოდ, სოფელ ძეგრში მდებარე დაწესებულებას შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის. მას უკავია დიდი კომპლექსი, რომელიც

შედგება 50-იან წლებში აშენებული რამდენიმე შენობისგან, რომელთაგან ზოგიერთი მიტოვებული იყო დაწესებულების ქმედუნარიანობის მზარდი შემცირების გამო. დაწესებულების ოფიციალური ტევადობა 95 საწოლია, ვიზიტის დროს მასში 20-იდან 84 წლამდე ასაკის 65 ბინადარი⁴⁵ იმყოფებოდა (31 კაცი და 34 ქალი). ამ ბინადრებს არ ჰქონდათ დაწესებულების დატოვების უფლება, ხოლო მათ, ვინც შეეცდებოდა გაქცევას, აკაკებდნენ და უკან აბრუნებდნენ.

147. თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ დელეგაციას არ მიუღია ცნობები პერსონალის მხრიდან ბინადართა მიმართ არასათანადო მოპყრობის შესახებ. დაწესებულებაში მშვიდი გარემო სუფევდა და დელეგაციამ შენიშნა, რომ თანამშრომლები მზრუნველობითა და პატივისცემით ექცეოდნენ ბინადრებს. ის ფაქტი, რომ დაწესებულების ბინადრები შერეული სქესისა იყვნენ, ასევე განაპირობებდა დადებითი ატმოსფეროს შექმნას.

148. როგორც დელეგაციას აცნობეს, 2009 წლის დეკემბერში მიღებულია სახელმწიფო პროგრამა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა, ხანდაზმულთა და მზრუნველობამოკლებულ ბავშვთა სოციალური რეაბილიტაციის ხელშეწყობისათვის, ასევე - 2010-2012 წლების სამთავრობო სამოქმედო გეგმა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალური ინტეგრაციის 2008 წლის კონცეფციის განხორციელების შესახებ. სახელმწიფო პროგრამის ერთ-ერთი დეკლარირებული მიზანია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის დღის ცენტრებისა და საზოგადოებრივი მომსახურებების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა. ამასთან, 2009 წლის ბოლოს საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარების ქვეშ ჩამოყალიბდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა, მოხუცებულთა და მზრუნველობამოკლებულ ბავშვთა სააგენტო, რომლის მიზანია, განახორციელოს სახელმწიფო პოლიტიკა სოციალური დახმარების სფეროში და ქვეყანაში არსებულ ყველა სოციალური დახმარების ცენტრში მომსახურების გაწევისას უზრუნველყოს სტანდარტებთან შესაბამისობა.⁴⁶ ამან გავლენა იქონია სოციალური დახმარების ცენტრების დაფინანსების სისტემაზე, რომლებიც ამჟამად სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფინანსდებიან თითოეული ბინადრის შენახვის სტანდარტული ხარჯის საფუძველზე (რაც განსხვავდება წარსულში დეცენტრალიზებული ბიუჯეტისგან, რომელიც თითოეული დაწესებულების დონეზე იმართებოდა).

ძვერის დაწესებულებაში ვიზიტის დროს არ არსებობდა პროგრამები სოციალური სახლების ბინადართა დეინსტიტუციონალიზაციისთვის. ამის შედეგად ზოგიერთი ბინადარი დიდი ხნის მანძილზე რჩებოდა დაწესებულებაში, ერთ შემთხვევაში კი 49 წელი ცხოვრობდა. ამასთანავე, დაწესებულების ხელმძღვანელობა გამოთქვამდა წუხილს დაფინანსების ახალი სისტემის გამო, რომელიც აშკარად ქმნიდა გაურკვევლობას, განსაკუთრებით საკვებით მომარაგებასთან დაკავშირებით.

⁴⁵ ვიზიტის დროს იქ მცხოვრები სამი პირი იყო დროებით გაშვებული.

⁴⁶ ჩვენი ინფორმაციით, ვიზიტის დროს საქართველოში სოციალური ზრუნვის 28 დაწესებულება იყო.

დელეგაციამ ასევე შეიტყო ახლო მომავალში შეზღუდული ფსიქიკური და ფიზიკური შესაძლებლობის მქონე მოზრდილთათვის სხვა დაწესებულების აშენების გეგმების შესახებ.

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს მეტი ინფორმაცია ფსიქიკური პრობლემების მქონე პირებისთვის განკუთვნილი დაწესებულებების სისტემის რეორგანიზაციის გეგმის შესახებ, განსაკუთრებით კი ისეთი ობიექტების შექმნის შესახებ, რომლებიც უზრუნველყოფს ასეთი პირების დეინსტიტუციონალიზაციას, ასევე, ინფორმაცია შეზღუდული ფსიქიკური და ფიზიკური შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის ახალი დაწესებულების მშენებლობის გეგმის შესახებ. გარდა ამისა, კომიტეტს სურს მიიღოს უფრო დეტალური ინფორმაცია სოციალური ზრუნვის დაწესებულებების დაფინანსების ახალი სისტემის შესახებ.

ბ. ბინადართა საცხოვრებელი პირობები

149. დელეგაციას ზოგადად დადებითი შთაბეჭდილება დარჩა ბინადრების საცხოვრებელ პირობებზე. საცხოვრებელი განთავსებული იყო ორსართულიან შენობაში, რომელიც ფუნდამენტურად გარემონტდა 2009 წელს (მათ შორის დამონტაჟდა ცენტრალური გათბობის სისტემა და ცხელი წყლის გაყვანილობა) - შენობას ორი ფრთა ჰქონდა, ერთი მამაკაცებისთვის, ხოლო მეორე ქალებისთვის. ოთახების ფართობი, რომლებშიც ცხოვრობდა ერთიდან სამ ადამიანამდე, დაახლოებით 14 – 16.5მ² იყო. ოთახებს ჰქონდა სათანადო განათება, გათბობა და ვენტილაცია, იყო საჭირო ავეჯი და ოთახები ლამაზადაც იყო მოწყობილი. ამავე დროს, განხორციელდა ზომები ბინადრებში დამოუკიდებლობის გრძნობის გაძლიერებისთვის: მაგალითად, მათ ჰქონდათ თავიანთი საძინებლებისა და პირადი კარადების გასაღებები.

დაწესებულებაში იყო ერთი საერთო ოთახი, სადაც იდგა ტელევიზორი და DVD ფლეერი, ასევე სავარძელი, მაგიდა და სკამები, იყო ასევე ცენტრალური დარბაზი, რომელიც გამოიყენებოდა საერთო თავშეყრის ადგილად და იქ იყო ტელევიზორი, მაგიდები და სკამები.

როგორც ზოგადი, ისე ბინადრების პირადი ჰიგიენის ნორმები მაღალი ხარისხით იყო დაცული. ბინადრებს შეეძლოთ ორივე ფრთაში განთავსებული, თანამედროვედ მოწყობილი და მოქმედი საშხაპებითა და საერთო ტუალეტით შეუზღუდავად სარგებლობა.

150. საკვების მიმართ პრეტენზიები არ გამოთქმულა. ადმინისტრაციულ შენობაში განლაგებული სამზარეულო და სასადილო სუფთა იყო და კარგად მოვლილი; მაგრამ სასადილოს ტერიტორიაზე არ იყო გათბობა და შეზღუდული იყო ფართობი. დელეგაციას აცნობეს, რომ ახლო მომავალში იგეგმებოდა სამზარეულოსა და სასადილოს რემონტი. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს შეიტყოს დაგეგმილი სარემონტო სამუშაოების გრაფიკი, მათ შორის სასადილო ოთახში გათბობის სისტემის დამონტაჟების ვადები.

151. დაწესებულების ტერიტორიაზე დელეგაციამ შენიშნა რამდენიმე მიტოვებული და დანგრეული შენობა და გამოუყენებელი აუზი, რომელთაც შეიძლებოდა საფრთხე შეექმნათ ბინადრებისთვის. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, აღმოფხვრას აღნიშნული ნაკლოვანებები.

გ. პერსონალი და ბინადრების მოვლა

152. მთლიანობაში დაწესებულებაში 36 თანამშრომელი იყო დაკავებული. რაც შეეხება უშუალოდ ბინადრების მომვლელ პერსონალს, აქ მუშაობდა თერაპევტი, ფსიქიატრი, ექვსი ექთანი, თორმეტი სანიტარი და შრომითი თერაპევტი, ყველა სრულ განაკვეთზე. ღამით მუშაობდა ერთი ექთანი და სამი სანიტარი. ექიმები გამოძახებაზე იყვნენ ყოველ მეორე შაბათ-კვირას, ხოლო ღამით და უქმე დღეებში ასევე შესაძლებელი იყო დაწესებულების დირექტორისა და მისი მოადგილის (რომელსაც ფსიქიატრიის კურსი ჰქონდა გავლილი) გამოძახება. მთლიანად, საკადრო რესურსები საკმარისად შეიძლება ჩაითვალოს, მაგრამ, ამის მიუხედავად, **ბინადრების რაოდენობის გათვალისწინებით განსახილველია ღამის ცვლაში მომუშავე სანიტრების რაოდენობის გაზრდის საკითხი.**

153. ბინადართა თითქმის 15-20%-ს უტარდებოდა ფსიქო-ფარმაკოლოგიური მკურნალობა. მედიკამენტების დონე შესაბამისი ჩანდა და წამლების მარაგიც საკმარისი იყო. სომატური მზრუნველობის მხრივაც არ ყოფილა განსაკუთრებული პრობლემები ისევე, როგორც სპეციალისტებთან კონსულტაციასა და გარე საავადმყოფოებში გადაყვანის თვალსაზრისით. სამედიცინო ჩანაწერები და ჟურნალები სათანადო წესით იყო წარმოებული და დასაბუთებული. მაგრამ პრაქტიკაში არ დგებოდა თითოეული პაციენტის მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმა ან ბინადართა საჭიროებები პერიოდულად არ შეფასდებოდა.

154. დღის განმავლობაში ბინადრები სარგებლობდნენ ღია კარის რეჟიმით. თუმცა აქტივობები რამდენადმე შეზღუდული იყო და ძირითადად ტელევიზორის ყურებით შემოიფარგლებოდა. მხოლოდ რვა ბინადარი იყო ჩართული შრომით თერაპიაში (მებაღეობა და ფერმერობა). ასევე, ზოგიერთი ბინადარი მღეროდა გუნდში, რომელიც დროდადრო გამოდიოდა სოფელში. გარდა ამისა, 10-დან 20 ბინადარს⁴⁷ შეეძლო მონაწილეობის მიღება ყოველწლიურ ორკვირიან დასასვენებელ ტურში ზღვის სანაპიროზე.

155. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ფსიქიკური პრობლემების მქონე ადამიანების მკურნალობა უნდა მოიცავდეს ფართო სპექტრის თერაპიულ, სარეაბილიტაციო და რეკრეაციულ საქმიანობებს, შრომით თერაპიას, ჯგუფურ თერაპიას, ინდივიდუალურ ფსიქოთერაპიას, ხელოვნებას, დრამატულ ხელოვნებას, მუსიკასა და სპორტს. ბინადრებისთვის რეგულარულად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს შესაბამისად აღჭურვილი სარეკრეაციო ოთახები. ასევე, სასურველია მათთვის განათლებისა და შესაფერისი სამუშაოს შეთავაზება, რათა ისინი მოამზადონ დამოუკიდებელი ან, სულ მცირე, უფრო ავტონომიური ცხოვრებისთვის.

ზემოთქმულის გათვალისწინებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციას, რომ სისტემატურად და რეგულარულად ტარდებოდეს ბინადართა ჯანმრთელობის მდგომარეობის შეფასება მათი საჭიროებების შესაბამისად მათთვის ფსიქოსოციალური სარეაბილიტაციო აქტივობების შეთავაზების მიზნით. თითოეული ბინადრისათვის უნდა შედგეს ინდივიდუალური მკურნალობისა და რეაბილიტაციის გეგმა, რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს მკურნალობის მიზნებს, ფსიქოლოგიურ დახმარებასა და

⁴⁷ ხელმისაწვდომი სახელმწიფო დაფინანსების მიხედვით.

აუცილებელ სოციალურ აქტივობას. ამ თვალსაზრისით გათვალისწინებული უნდა იყოს სპეციალურად მომზადებული პერსონალის (მაგალითად, პედაგოგების, სოციალური მუშაკების) დაქირავება.

156. გამომდინარე იქიდან, რომ დაწესებულების ბინადართა სქესი შერეული იყო, რამდენიმე მათგანს ჰქონდა სქესობრივი ურთიერთობა ერთმანეთთან. როგორც დელეგაციას აცნობეს, რეპროდუქციული ასაკის ქალებს წარსულში უყენებდნენ ჩასახვის საწინააღმდეგო საშვილოსნოსშიდა აპარატს. ამ კონტრაცეფციული ზომის მიუხედავად, 2006 წელს ერთ-ერთი ბინადარი დაორსულდა და გააჩინა ბავშვი, რომელიც მალე გარდაიცვალა. როგორც გადმოცემით ირკვევა, კონტრაცეფციის გამოყენებამ გამოიწვია საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის მწვავე რეაქცია და დაწესებულების დირექტორი შეიცვალა. ამის შემდეგ ბინადრებს აღარ სთავაზობდნენ ჩასახვის საწინააღმდეგო საშუალებებს, დაიბადა რამდენიმე ბავშვი,⁴⁸ ხოლო ვიზიტის დროს ორსულად იყო ერთი ბინადარი.

დაწესებულების თანამშრომლები აშკარად შეშფოთებული იყვნენ ამ სიტუაციით. არსებული მიდგომა ითვალისწინებდა ორსულობის ბოლომდე მიყვანას და ახალშობილების ბავშვთა სახლში გაგზავნას. მიუხედავად იმისა, რომ აღიარებენ ფსიქიკური და ფიზიკური პრობლემების მქონე პირთა სექსუალურ გრძნობებსა და საჭიროებებს, ბინადართა შორის სქესობრივი ურთიერთობები ბევრ ზნეობრივ და სამართლებრივ კითხვას ბადებს (მათ შორის იმასთან დაკავშირებით, აქვთ თუ არა ბინადრებს უნარი, გამოხატონ თანხმობა სქესობრივ ურთიერთობაზე, აგონ პასუხი ორსულობისა და მშობიარობის შედეგებზე და აირჩიონ კონტრაცეფცია ან აბორტი). ამას უკავშირდება ასევე ის საკითხი, რომ არ არსებობს გამჭვირვალობა ბინადართა იურიდიული უფლებამოსილებისა და მათ კეთილდღეობაზე გადაწყვეტილებების მიმღები კომპეტენტური ორგანოს თაობაზე (იხ. პუნქტი 161). წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეიმუშაოს კომპლექსური პოლიტიკა ამ მიმართულებით, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება ზემოთ მითითებული შენიშვნები. ამ პოლიტიკის ნაწილს უნდა წარმოადგენდეს ფსიქიკური და ფიზიკური უზუნარობის მქონე ბინადრებისთვის კონსულტაციების გაწევა სქესობრივ ურთიერთობებსა და მშობლის მოვალეობებთან დაკავშირებულ საკითხებზე.

დ. შეზღუდვის მეთოდები

157. ძვერის დაწესებულებაში აღნიშნავდნენ, რომ იქ არ გამოიყენებოდა ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები და პრიორიტეტი ენიჭებოდა ადელეგებულ მდგომარეობაში მყოფ ბინადრებთან კონტაქტს და საუბარს. დასამშვიდებლად ზოგჯერ ბინადრებს სთხოვდნენ ოთახში დარჩენას გარკვეული ხნით. ასევე, ადელეგებული ბინადრებისთვის ექიმს შეეძლო გამოეწერა დიაზეპამი (აბების ან ინექციის სახით); ასეთი შემთხვევები იშვიათი იყო და დასაბუთებული იყო ექთნის ჟურნალსა და ბინადრების პირად ისტორიებში.

დელეგაციამ მიიღო რამდენიმე ცალკეული ცნობა იმის შესახებ, რომ ადგილი ჰქონდა ბინადრების მიბმას საწოლზე ტილოს სახვევებით რამდენიმე

⁴⁸ მცხოვრებთა ბავშვები მოთავსებული იყვნენ მეზობლად ეკლესიის ბავშვთა სახლში, სადაც მათ დედაებსა და მამებს (თუ მათი ვინაობა ცნობილი იყო) შეეძლოთ მათი რეგულარულად მონახულება.

საათით. თანამშრომლების განცხადებით, ფიზიკური შეზღუდვის მეთოდები არ ყოფილა გამოყენებული 2006 წლიდან, ახალი ხელმძღვანელობის მოსვლის შემდეგ.

158. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, გატარდეს ზომები ძველის დაწესებულებაში, რათა უზრუნველყონ ფიზიკური და/ან ქიმიური შეზღუდვის ზომების ყველა შემთხვევის აღნუსხვა სპეციალურად ამ მიზნით შექმნილ ჟურნალში (ექთნის ჟურნალზე და პაციენტის ისტორიაზე დამატებით). ჩანაწერში მითითებული უნდა იყოს გატარებული ზომის დაწყებისა და დასრულების დრო, საქმის გარემოებები, მოცემული მეთოდის გამოყენების მიზეზები, იმ ექიმის ვინაობა, რომელმაც გასცა ბრძანება ან დაადასტურა პროცედურა, ასევე, ანგარიში რაიმე სახის დაზიანებების შესახებ, რაც განიცადა პაციენტმა ან პერსონალმა.

ე. სამართლებრივი დაცვის გარანტიები

159. „სოციალური დახმარების შესახებ“ კანონის მე-14 მუხლის თანახმად, ადამიანი შეიძლება მოთავსდეს სპეციალიზებულ დაწესებულებაში საკუთარი ან ოჯახის წევრის, იურიდიული წარმომადგენლის, მუნიციპალური ორგანოს, სასამართლოს ან მეურვის განცხადების საფუძველზე. გადაწყვეტილებას მოთავსების შესახებ იღებს მუნიციპალური ან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო (რომელიც ექვემდებარება შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს). „სოციალური დახმარების შესახებ“ კანონის 22-ე მუხლში და „შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციალური დახმარების შესახებ“ 1995 წლის კანონის მე-4 მუხლში არის ზოგადი დებულება, რომლის მიხედვითაც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს შეუძლიათ მიმართონ სასამართლოს საკუთარი უფლებების დასაცავად. ასეთ საქმეებს განიხილავს მოსამართლე ადმინისტრაციული კოდექსის შესაბამისად. ამასთან, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა მინისტრის მიერ უკანასკნელ პერიოდში დამტკიცებული ბრძანება განმარტავს სპეციალიზებულ დაწესებულებებში განთავსებისა და იქიდან გამოწერის წესებსა და პირობებს.⁴⁹

160. ძველის დაწესებულებაში დოკუმენტაციის შემოწმებით დადგინდა, რომ ყველა ბინადარი მოთავსებულია შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს გადაწყვეტილებით, რომელიც გაიცა ოჯახის წევრის ან იმ ბავშვთა სახლის თხოვნის საფუძველზე, სადაც ადამიანი ცხოვრობდა 18 წლის ასაკამდე. იშვიათად გადაწყვეტილებას დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ თან ერთვოდა საავადმყოფოს მიერ გაცემული ცნობა ბინადრის ფსიქიკური მდგომარეობის შემოწმების შესახებ. აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში არ იყო მითითებული დაწესებულების მოთავსების ვადები და დელეგაციას აცნობეს, რომ გადაწყვეტილების გადახედვა შეეძლო სამინისტროს კონკრეტული ბინადრის თხოვნის საფუძველზე და დაწესებულების ხელმძღვანელობის ხელშეწყობით.⁵⁰

⁴⁹ შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა მინისტრის 2010 წლის 26 თებერვლის ბრძანება №52 „სპეციალურ დაწესებულებებში ადამიანების მოთავსებისა და მათი იქიდან გაწერის წესებისა და პირობების დამტკიცება“.

⁵⁰ 2008 წელს სამინისტრომ დაუშვა დაწესებულებიდან ისეთი პირის გაწერა, რომელიც თავის ოჯახთან მიდიოდა საცხოვრებლად.

სახელმწიფო ორგანოების მიერ ადამიანის *ex officio* მოთავსება სოციალური მხრუნველობის დაწესებულებებში⁵¹ ყოველთვის უნდა მოიცავდეს სამართლებრივი დაცვის შესაბამის მექანიზმებს. განსაკუთრებით ის პროცედურა, რომლითაც წყდება ამგვარი იძულებითი მოთავსება უნდა უზრუნველყოფდეს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის გარანტიას და უნდა ემყარებოდეს ობიექტურ სამედიცინო, ფსიქოსოციალურ და პედაგოგიურ ცოდნას. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს სურს მიიღოს ინფორმაცია, არის თუ არა უზრუნველყოფილი ასეთი ცოდნის სპეციალისტების გამოყენება.

კომიტეტი ასევე მიიჩნევს, რომ დაწესებულებაში არანებაყოფლობით მოთავსებულ პირებს უნდა ჰქონდეთ საქმის სასამართლოში აღძვრის უფლება, რითაც მათი მოთავსების შესახებ გადაწყვეტილების კანონიერებას მოკლე ვადაში დაადგენს სასამართლო. ამასთან დაკავშირებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, გაატაროს ზომები, რათა უზრუნველყოს სპეციალიზებულ დაწესებულებებში მოთავსებული პირებისთვის წერილობითი შეტყობინების მიწოდება სოციალური დახმარების დაწესებულებაში არანებაყოფლობითი მოთავსების გადაწყვეტილების შესახებ და მათი ინფორმირება გადაწყვეტილების მიზეზებისა და საჩივრის შეტანის საშუალებისა და ვადების შესახებ.

ასევე, რეგულარულად უნდა გადაიხედებოდეს დაწესებულებაში მოთავსების აუცილებლობა, რა დროსაც დაცული უნდა იყოს იგივე გარანტიები, რომლებიც გათვალისწინებულია მოთავსების პროცედურის დროს.

161. ბინადრების ისტორიების შემოწმებისას აღმოჩნდა, რომ მხოლოდ ერთ-ერთ მათგანს ჩამოერთვა ქმედუნარიანობის სტატუსი სასამართლოს გადაწყვეტილებით. რაც შეეხება დანარჩენ ბინადრებს, მათთვის არ ჩამოერთმევიათ ეს სტატუსი და ამიტომ ოფიციალურად არ ჰყავდათ დანიშნული მეურვეები,⁵² იმის მიუხედავად, რომ ბევრ მათგანს ადეკვატურად არ ესმოდა მოთავსების ხასიათი და ამასთან დაკავშირებული პროცედურები. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, გატარდეს ზომები ამ ხარვეზის გამოსასწორებლად.

162. არ არსებობდა კონკრეტული პირობები ბინადრების ინფორმირებისთვის დაწესებულებაში მათი ყოფნის შესახებ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ მიღებისთანავე ყველა ბინადარს, ასევე მათ ოჯახებსა და მეურვეებს უნდა გადაეცეთ გაცნობითი ხასიათის ბროშურა, რომელშიც აღწერილი იქნება დაწესებულებაში არსებული რეჟიმი, მიღებისა და გაწერის წესები, ბინადრების უფლებები, იურიდიული დახმარების მიღებისა და სპეციალურად დანიშნულ გარეშე ორგანოებში ფორმალური საჩივრების შეტანის შესაძლებლობა, კონფიდენციალურობის დაცვით. ისეთ ბინადრებს, რომელთაც არ შეუძლიათ ინფორმაციის აღქმა, უნდა გაეწიონ სათანადო დახმარება. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციაა, მომზადდეს ასეთი ბროშურა და სისტემატურად დაურიგდეს ბინადრებს, მათ ოჯახებსა და მეურვეებს.

⁵¹ ან ხელისუფლების გადაწყვეტილებები დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ ოჯახის წევრის ან მეურვის ოფიციალური მოთხოვნის საფუძველზე.

⁵² დაწესებულებაში მცხოვრები პირები მიიჩნეოდნენ „სახელმწიფოს ზრუნვას დაქვემდებარებულ პირებად.“

163. ბინადრების გარე სამყაროსთან კონტაქტისათვის არსებული პირობები დამაკმაყოფილებელი იყო. მონახულება დაშვებული იყო ყოველდღე და არ არსებობდა პრობლემები ტელეფონით სარგებლობასთან დაკავშირებით. ვიზიტის დროს სამი ბინადარი იმყოფებოდა შვებულებაში თავიანთ ოჯახებში. ასევე, გარკვეული ზომები გატარდა კონტაქტის გასაძლიერებლად ბინადრებსა და მათ შვილებს შორის, რომლებიც ახლომდებარე ობოლთა თავშესაფარში ცხოვრობდნენ. ამისდა მიუხედავად, დელეგაციამ მიიღო ინფორმაცია, რომ მხოლოდ რამდენიმე ბინადარს ჰქონდა რეგულარული კონტაქტი ოჯახთან, ვინაიდან უმეტეს მათგანს ან არ ჰქონია აღიარებული ნათესავური კავშირები, ან დაკარგა კონტაქტი ნათესავებთან წლების განმავლობაში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გააძლიეროს ძალისხმევა, რათა ბინადრებმა შეინარჩუნონ კონტაქტი გარე სამყაროსთან (მაგალითად, მოხალისე მნახველების, არასამთავრობო ორგანიზაციები და ა.შ.).

164. რაც შეეხება ინსპექტირებას, ძვერის დაწესებულება 2009 და 2010 წლებში მონახულეს სახალხო დამცველის აპარატის პრევენციისა და მონიტორინგის დეპარტამენტის წარმომადგენლებმა, ასევე, 148-ე პუნქტში მოხსენიებული სააგენტოს წარმომადგენლებმა და რეგიონის მაჟორიტარმა დეპუტატმა.

დანართი I

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციები, შენიშვნები და მოთხოვნები ინფორმაციის მიწოდებასთან დაკავშირებით

შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

წინასწარი შენიშვნები

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- განმარტება იმასთან დაკავშირებით, თუ რა მომენტიდან დაიწყო პოლიციის მიერ დაკავების 72-საათიანი ლიმიტი მე-12 პუნქტში მოხსენიებულ საქმეში (პუნქტი 12).

წამება და არასათანადო მოპყრობის სხვა ფორმები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააგრძელოს პოლიციის მთელი პერსონალისთვის მკაცრი გზავნილის - „ნულოვანი ტოლერანტობა“ არასათანადო მოპყრობის მიმართ - მიწოდება, მათ შორის მიმდინარე ტრენინგების საშუალებით. ამ გზავნილში მკაფიოდ უნდა იყოს გამოკვეთილი ის აზრი, რომ არასათანადო მოპყრობაში შემჩნეული პირები, აგრეთვე ისინი, ვინც გულგრილნი არიან მსგავსი ქმედებების მიმართ ან წაახალისებენ მათ, უმკაცრეს სანქციებს დაექვემდებარებიან. გარდა ამისა, პოლიციის თანამშრომლები ტრენინგებს უნდა გადიოდნენ დაკავების დროს ძალადობის აღკვეთის და მინიმუმამდე დაყვანის თვალსაზრისით. იმ შემთხვევებში, როდესაც ძალის გამოყენება აუცილებელი ხდება, მათ უნდა შეეძლოთ ისეთი პროფესიული ტექნიკის გამოყენება, რომელიც შეძლებისდაგვარად ამცირებს დაკავებისას პირებისათვის ზიანის მიყენების რისკს (პუნქტი 16);
- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ყველა იმ საქმის გამოძიება, რომლებშიც არასათანადო მოპყრობის ნიშნებია, სრულად აკმაყოფილებდეს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ დაწესებულ „ეფექტიანი“ გამოძიების კრიტერიუმებს (პუნქტი 21);
- სათანადო არხების საშუალებით მოსამართლეებს უნდა შეახსენონ, რომ თუ რომელიმე პირი განაცხადებს არასათანადო მოპყრობის შესახებ და/ან თუ აღინიშნება არასათანადო მოპყრობის რაიმე ნიშნები, მათ უნდა დაიცვან დადგენილი პროცედურა (პუნქტი 22);
- უნდა გადაიდგას შემდგომი ნაბიჯები დროებითი მოთავსების იზოლატორებში დაზიანებების შემოწმების გაუმჯობესებისთვის, კერძოდ, ამისათვის უნდა უზრუნველყონ:

- სამედიცინო შემოწმების ჩატარება უნდა ჩატარდეს არასამედიცინო პერსონალის დასწრებისა და მოსმენის გარეშე, თუ ამას ექიმი არ მოითხოვს რომელიმე კონკრეტულ შემთხვევაში;
- სამედიცინო დოკუმენტაციის კონფიდენციალურობის მკაცრი დაცვა (პუნქტი 23);
- როდესაც დღობითი მოთავსების იზოლატორში მოხვედრისას დაკავებული პირი დაზიანებებს წარმოადგენს და განაცხადებს არასათანადო მოპყრობის შესახებ, ან როდესაც სხვა საფუძველი არსებობს იმის საფიქრებლად, რომ ადგილი ჰქონდა არასათანადო მოპყრობას, შესაბამისი პირი დაუყოვნებლივ უნდა გასინჯოს სასამართლო მედიცინაში კვალიფიციურმა დამოუკიდებელმა ექიმმა. აღნიშნულმა ექიმმა უნდა მოამზადოს დასკვნები, მათ შორის იმაზე, თუ რამდენად შეესაბამება საჩივრები ობიექტურ სამედიცინო ჩვენებებს. როდესაც ექიმი აკეთებს ჩანაწერებს დაზიანებების შესახებ, რომლებიც შეესაბამება პირის მიერ გამოთქმულ საჩივრებს არასათანადო მოპყრობის შესახებ (ან რომლებიც საჩივრების არარსებობის შემთხვევაშიც მიანიშნებს არასათანადო მოპყრობაზე), აღნიშნული ჩანაწერი დაუყოვნებლივ უნდა გააცნონ ხელისუფლების კომპეტენტურ ორგანოებს - პროკურატურასა და სასამართლო ორგანოებს (პუნქტი 23).

შენიშვნები

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი საქართველოს ხელისუფლებას ურჩევს, შემოიღოს ერთიანი ეროვნული სისტემა პოლიციის თანამშრომლების მიმართ საჩივრების, დისციპლინარული და სისხლის სამართლის სამართალწარმოებისა და სანქციების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის შეგროვებისთვის. საზოგადოების ინფორმირება იმ საჩივრების გამოძიების თაობაზე, რომლებიც პოლიციის მხრიდან არასათანადო მოპყრობას უკავშირდება, ხელს შეუწყობს მოსახლეობაში დაუსჯელობის განცდის შემცირებას (პუნქტი 17).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- დეტალური ინფორმაცია უმანგი გ.-ს სიკვდილის მიზეზების გამოძიების მსვლელობა მის შედეგთან დაკავშირებით (პუნქტი 21).

დაცვის გარანტიები თავისუფლებააღკვეთილი პირების მიმართ არასათანადო მოპყრობის წინააღმდეგ

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაატაროს ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ დაკავებულ პირებს აცნობონ, მიაწოდეს თუ არა მათი დაკავების შესახებ ინფორმაცია მათ ახლო ნათესავსა ან სხვა პირს (პუნქტი 26);

- უნდა გატარდეს სათანადო ზომები, რათა ადვოკატის ნახვის უფლება სრულად უზრუნველყონ ყველა დაკავებულისათვის თავისუფლების აღკვეთის მომენტიდან (პუნქტი 27);
- უნდა გადაიდგას სათანადო ნაბიჯები, რათა ფსიქიკური აშლილობის მქონე ან ნარკოტიკებისა და ალკოჰოლის დიდი ხნის მომხმარებელი პირების დაკავების შემთხვევაში უზრუნველყონ საჭირო სამედიცინო ჩარევა, მათ შორის სპეციალისტის მიერ მკურნალობა (პუნქტი 28);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გადადგას შემდგომი ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პოლიციის მიერ დაკავებული ყველა პირი სრულად იყოს ინფორმირებული თავისი უფლებების შესახებ. ეს გულისხმობს გასაგები სიტყვიერი ინფორმაციის მიწოდებას თავისუფლების აღკვეთის მომენტში (ანუ როდესაც ეს პირები ვალდებულნი ხდებიან, პოლიციასთან დარჩნენ), რასაც პირველი შესაძლებლობისთანავე (პოლიციის შენობაში პირველად შესვლისთანავე) უნდა დაემატოს წერილობითი ინფორმაცია. წერილობითი ინფორმაცია უფლებების შესახებ ხელმისაწვდომი უნდა იყოს რამდენიმე გაგრძელებულ ენაზე (პუნქტი 29);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა შემოიღოს დაკავების შესახებ ჩანაწერების წარმოება თბილისის აეროპორტის სასაზღვრო პოლიციაში (პუნქტი 32).

შენიშვნები

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შემოიღოს არასრულწლოვანთა უფლებების შესახებ სპეციალური, გასაგები ენით ჩამოყალიბებული საინფორმაციო ფორმა, რომელშიც მითითებული იქნება დაკითხვის დროს ადვოკატის და კანონიერი წარმომადგენლის სავალდებულო დასწრების შესახებ. საგანგებო ყურადღება უნდა დაეთმოს ინფორმაციის დეტალურ განმარტებას, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს მისი სრულფასოვანი გაგება (პუნქტი 30).

დაკავების პირობები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააგრძელოს დროებითი მოთავსების იზოლატორების შეკეთება და განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს თბილისის №2, აგრეთვე ქუთაისისა და ზესტაფონის იზოლატორების მოდერნიზაციას (პუნქტი 40);
- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა დროებითი მოთავსების ყველა იზოლატორში:
 - ისეთ საკნებში, სადაც ბევრი პატიმარია, თითოეულ პატიმარზე უნდა მოდიოდეს სულ მცირე 4 მ² საცხოვრებელი ფართობი;

- საკნებში სათანადო (სასურველია, ბუნებრივი) განათება იყოს;
- საკნები კარგად თბებოდეს;
- ყველასთვის, ვინც 24 საათზე მეტი ხნით არის დაკავებული, უზრუნველყონ შესაბამისი სარგებლობის შესაძლებლობა;
- დაკავებული პირები უზრუნველყონ პირადი ჰიგიენის ნივთებით (პუნქტი 40).
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა შეასწოროს წესები, რათა უზრუნველყოს ნებისმიერი პირისთვის, რომელიც 24 საათზე მეტი დროის განმავლობაში უნდა იყოს დროებითი მოთავსების იზოლატორში, სუფთა ჰაერზე გასეირნების შესაძლებლობა. დროებითი მოთავსების ყველა იზოლატორს უნდა ჰქონდეს სუფთა ჰაერზე სასეირნო მოედნები (პუნქტი 40).
- ადმინისტრაციული წესით დაკავებულ პირებს საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა შესთავაზოს რაიმე ტიპის აქტივობა (მაგ. წიგნები, გაზეთები და მაგიდის თამაშები), ხოლო მათი ოჯახის წევრებს ვიზიტების ნება დართოს (პუნქტი 40).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- კომენტარი საქართველოს ხელისუფლებისგან თბილისის №1 დროებითი მოთავსების იზოლატორში განთავსებული დაკავებული პირებისთვის ადრე ხელმისაწვდომი ზოგიერთი ნივთის ამოღებასთან დაკავშირებით (პუნქტი 34).

სასჯელადსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

წინასწარი შენიშვნები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააორმაგოს საპატიმროების გადატვირთულობის წინააღმდეგ მიმართული ძალისხმევა ისეთი პოლიტიკის გატარებით, რომელიც მიმართული იქნება საპატიმროში მოსათავსებელი პირების რიცხვის შემცირების ან რეგულირებისკენ. ამისთვის საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა იხელმძღვანელოს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის მიერ მიღებული რეკომენდაციებით, კერძოდ, Rec(99)22 რეკომენდაციით ციხის გადატვირთულობისა და პატიმართა რაოდენობის ზრდასთან დაკავშირებით; Rec(2000)22 რეკომენდაციით სათემო სანქციებისა და ზომების შესახებ ევროპული წესების შესრულების გაუმჯობესებასთან დაკავშირებით; დეც(2003)22 რეკომენდაციით პირობით (გადამდელ) განთავსისუფლებასთან

დაკავშირებით და Rec(2006)13 რეკომენდაციით წინასწარი პატიმრობის გამოყენებასთან დაკავშირებით (პუნქტი 47);

- საჭიროა პატიმრობის ალტერნატიული ზომების გამოყენების შესახებ მოსამართლეებისა და პროკურორებისთვის სასწავლო კურსების უფრო ინტენსიურად ჩატარება. ასევე, უფრო მეტად უნდა გამოიყენებოდეს პირობითი განთავისუფლება (პუნქტი 47);
- საქართველოს ხელისუფლებამ შეძლებისდაგვარად მალე უნდა გადახედოს კანონმდებლობის იმ ნორმებს, რომლებიც ადგენს პატიმრობისთვის გამოყოფილი ფართობის მოცულობას და უზრუნველყოს სულ მცირე 4მ² ფართობი თითოეულ პატიმარზე საერთო საკანში სასჯელაღსრულების სისტემის ნებისმიერ დაწესებულებაში (პუნქტი 47).

მთხოვნილი ინფორმაცია

- დეტალური ინფორმაცია ნარკოტიკებთან დაკავშირებული სისხლისსამართლებრივი ნორმების სავარაუდო ცვლილებაზე (პუნქტი 46).

არასათანადო მოპყრობა

რეკომენდაციები

- თბილისის (გლდანის) №8 საპყრობილის, ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებების შესაბამისმა ადმინისტრაციებმა უნდა განახორციელონ სათანადო ზომები იმისათვის, რომ ციხის თანამშრომლებმა ბოროტად არ გამოიყენონ თავიანთი უფლებამოსილება და არასათანადოდ არ მოეპყრონ პატიმრებს. სასწავლო-მოსამზადებელი კურსის გავლისას ციხის თანამშრომლებს ნათლად უნდა გააგებინონ, რომ პატიმრების მიმართ არასათანადო მოპყრობა მიუღებელია და რომ ამისთვის თანამშრომლები მკაცრად დაისჯებიან. ამას გარდა, უნდა გამოიძიონ პატიმრების საჩივრები არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით, მათ შორის ის საჩივრები, რომლებშიც პატიმრები ამტკიცებენ, რომ გეგუთის №8 დაწესებულებასა და გლდანის №8 საპყრობილეში პატიმრების საცემად კეტებს იყენებდნენ (ციხის თანამშრომლებს კეტებს ოფიციალურად არ ურიგებენ) (პუნქტი 50).

მთხოვნილი ინფორმაცია

- ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა ზომებს მიმართა მთავარმა პროკურატურამ გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში თანამშრომელთა და სწრაფი რეაგირების დანაყოფის წევრთა მხრიდან პატიმრების მიმართ არასათანადო მოპყრობასთან დაკავშირებით, რომელზეც 48-ე პუნქტშია საუბარი და 2010 წლის თებერვალში „კარცერში“ გარდაცვლილი პატიმრის საქმეზე ჩატარებული გამოძიების დასკვნა (პუნქტი 50);
- შემდეგი სახის ინფორმაცია 2008 და 2009 წლებისათვის საქართველოს ყველა ციხესთან დაკავშირებით:

- წამებისა და სხვა სახის არასათანადო მოპყრობის გამო ციხის პერსონალის წინააღმდეგ შეტანილი საჩივრების რაოდენობის შესახებ;
- ამ საჩივრების შედეგად აღძრული სისხლის სამართლის ან დისციპლინარულ საქმეთა რაოდენობისა და დაკისრებულ სანქციათა შესახებ (პუნქტი 50);
- კომენტარი საქართველოს ხელისუფლებისგან 51-ე პუნქტში მოხსენიებულ, არასათანადოდ მოპყრობის შესახებ განცხადებებთან დაკავშირებით (პუნქტი 51);
- ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა ზომები გაატარა საქართველოს ხელისუფლებამ 52-ე პუნქტში მოხსენიებული პატიმრების პირადი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით (პუნქტი 52).

დაკავების პირობები

რეკომენდაციები

- უნდა გატარდეს ზომები თბილისის №7 საპყრობილეში, რათა:
 - შემცირდეს საკნებში პატიმართა რაოდენობა და საერთო საკნებში თითოეულ პატიმარზე მოლიოდეს სულ მცირე 4 მ² საცხოვრებელი ფართობი;
 - 1-ლი და მე-2 დონის საკნებში შევიდეს დღის სინათლე;
 - გარემონტდეს საკნებში არსებული ტუალეტები;
 - ყველა საკანში დაიდგას კარაღები და დასაჯდომი საშუალებები;
 - გადაიხედოს დაკავების პირობები მსჯავრდებული პატიმრებისთვის, რომლებიც იქ მუშაობენ. 6 მ²-ზე ნაკლები ფართობის საკნები გადიდდეს ან საერთოდ აღარ გამოიყენებოდეს (პუნქტი 57);
- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, რათა თბილისის (გლდანის) №8 საპყრობილეში:
 - შემცირდეს პატიმართა რაოდენობა საკნებში და საერთო საკნებში თითოეული პატიმრისთვის უზრუნველყონ სულ მცირე 4 მ² ფართობი;
 - ყველა ბლოკში გამართულად მუშაობდეს გამოსაძახებელი ზარები;
 - ხელმოკლე პატიმრები უზრუნველყონ პირადი ჰიგიენის საგნებისა და საშუალებების უფრო ფართო არჩევანით და გამოსწორდეს პატიმრების ტანსაცმლის რეცხვის საქმე (პუნქტი 64);

- ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების საპრობილის შენობის ექსპლუატაციაში დატოვების შემთხვევაში უნდა გატარდეს გადაუდებელი ზომები საკნების საფუძვლიანად გასარემონტებლად და დღის სინათლის პრობლემის მოსაგვარებლად, ასევე, განათებისა და სავენტილაციო სისტემების გასამართავად (პუნქტი 71);
- გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში უნდა გატარდეს ზომები, რათა:
 - თითოეულ პატიმარს თავისი დასაძინებელი ადგილი ჰქონდეს;
 - შემცირდეს პატიმართა რაოდენობა საერთო საცხოვრებლებსა და საკნებში და თითოეული პატიმრისთვის უზრუნველყონ სულ მცირე 4 მ² ფართობი;
 - ყველა პატიმრისთვის უზრუნველყონ ლოგინის თეთრეული, რომელიც უნდა გაირეცხოს სათანადო ინტერვალებით, ანუ სულ მცირე თვეში ორჯერ; ამისათვის დაწესებულებაში უნდა მოეწეოს სამრეცხაო;
 - პატიმრებს მიეწოდოთ პირადი ჰიგიენის ნივთები სათანადო რაოდენობით;
 - გარემონტდეს სანიტარიული კვანძები მე-4 ბლოკში;
 - გადაიხედოს სასადილოში კვების წესები, რათა ისინი გავლენას არ ახდენდეს პატიმრების ჰაერზე ყოფნის ხანგრძლივობაზე (პუნქტი 77);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაააქტიუროს ძალისხმევა მსჯავრდებულებისა და ბრალდებულებისთვის აქტივობათა პროგრამების შესამუშავებლად. პროგრამების მიზანი უნდა იყოს იმის უზრუნველყოფა, რომ ორივე კატეგორიის პატიმრებმა დღის განმავლობაში გარკვეული გონივრული დრო (8 საათი ან მეტი) საკნებს გარეთ გაატარონ და დაკავდნენ სხვადასხვა სახის საქმიანობით. რაც შეეხება კონკრეტულად სამუშაოს, პატიმართა დასაქმების საკითხის მოგვარებას ამ პრობლემისადმი მიდგომაში ძირეული ცვლილება დასჭირდება. პატიმართა დასაქმება მიმართული უნდა იყოს უფრო მეტად მათი შემდგომი რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციისკენ და არა ფინანსური სარგებლის მიღებისკენ (პუნქტი 82);
- უნდა გადაიდგას ნაბიჯები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ თბილისის №7 და №8 საპრობილებებში ნებისმიერ პატიმარს შეეძლოს ჰაერზე გასვლა სულ მცირე ერთი საათით ყოველდღიურად, შაბათ-კვირის ჩათვლით, და ისეთ პირობებში, რომ ისინი ფიზიკურად დაიხარჯონ. №8 საპრობილის დიდი ტერიტორია უფრო ფართო სასეირნო და სპორტული მოედნების მოწყობის საშუალებას იძლევა (პუნქტი 82);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა განიხილოს ახლად აშენებულ ან გარემონტებულ საპრობილებებში სასეირნო მოედნების სხვაგვარად მოწყობის საკითხი. ჰაერზე სასეირნო ადგილები შეძლებისდაგვარად მიწის დონეზე უნდა მოეწყოს და საკმარისად დიდი და ფართო უნდა იყოს

იმისათვის, რომ პატიმრებმა მაქსიმალური ენერჯია დახარჯონ (ჩაკეტილ სივრცეში ნაბიჯით სიარულის განსხვავებით).
(პუნქტი 82).

შენიშვნები

- უნდა განიხილონ თბილისის №7 და №8 საპრობილევში პატიმრების მიერ შხაპის მიღების სიხშირის გაზრდის საკითხი, „ციხის ევროპული წესების“ ახალი რედაქციის 19.4 წესის გათვალისწინებით (პუნქტები 57 და 64);
- პატარა ოთახები თბილისის №8 (გლდანი) საპრობილის მისაღები განყოფილების ზონაში, მათი სივიწროვის გამო, პატიმრების მოსათავსებლად საერთოდ არ უნდა გამოიყენებოდეს, იმის მიუხედავად, თუ რა დროით ათავსებენ ადამიანებს ამ კაბინებში (პუნქტი 61);
- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეაკეთოს გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებისკენ მიმავალი გზა (პუნქტი 77);
- უნდა შეისწავლონ, არის თუ არა იმის შესაძლებლობა, რომ გეგუთის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში ამოქმედდეს უფრო მცირე ფართობის საცხოვრებლები (პუნქტი 77);
- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ნება დართოს თბილისის №8 საპრობილის პატიმრებს, საკნებში ჰქონდეთ ტელევიზორები (პუნქტი 82).

მთხონილი ინფორმაცია

- დამატებითი ინფორმაცია 2010 წლის 6 მარტს ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მომხდარ ხანძართან დაკავშირებით აღძრული სისხლის სამართლის გამოძიების შესახებ (პუნქტი 71);
- დეტალური ინფორმაცია ქსანში ციხის ახალი შენობის ფუნქციონირების შესახებ (პატიმრების განთავსება საკნებში, საცხოვრებელი პირობები, აქტივობათა პროგრამები, მომსახურე პერსონალი და ა.შ.) (პუნქტი 71);
- დამატებითი ინფორმაცია ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების საპრობილის შენობის სამომავლო გამოყენების შესახებ (პუნქტი 71);
- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი თბილისის №7 საპრობილეში დასვენებისა და გართობის აქტივობათა შეზღუდვასთან დაკავშირებით (პუნქტი 79);
- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი კომიტეტის მიერ მიღებულ ინფორმაციასთან დაკავშირებით, რომ თბილისის №7 საპრობილეში ერთი პატიმარი 2009 წლის სექტემბრიდან არ გაუყვანიათ ჰაერზე (პუნქტი 80).

ჯანმრთელობის დაცვა

რეკომენდაციები

- უნდა გატარდეს ზომები, რათა:
 - სათანადოდ გაძლიერდეს ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებების ექიმებისა და ექთნების შემადგენლობა. უპირველეს ყოვლისა, უნდა შეივსოს ვაკანტური ადგილები, რისთვისაც აუცილებელია პერსონალის ასაყვანად და შესანარჩუნებლად მიმზიდველი სამუშაო პირობების შექმნა. გარდა ამისა, უნდა შეიქმნას ექიმების და ექთნების დამატებითი შტატები;
 - გაიზარდოს თბილისის (გლდანის) №8 საპყრობილეში მომუშავე ექთნების რაოდენობა;
 - კიდევ უფრო გაუმჯობესდეს პატიმრების სტომატოლოგიური დახმარება, რაც უნდა მოიცავდეს კონსერვატიულ მკურნალობას; ამისათვის საჭიროა სტომატოლოგების სამუშაო საათების რაოდენობის გაზრდა;
 - შესაძლებელი გახდეს მონახულეულ სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში მედიცინის სხვადასხვა სფეროს სპეციალისტების რეგულარული ვიზიტების ორგანიზება;
 - უნდა უზრუნველყონ შესაბამის სამედიცინო დაწესებულებებში იმ პატიმრების დაუყოვნებელი გადაყვანა, რომლებიც საჭიროებენ სადიაგნოსტიკო გამოკვლევას და/ან სტაციონარულ მკურნალობას. (პუნქტი 88);
- უნდა გადაიხედოს ჯანდაცვის მომსახურებაში ჩართული პატიმრების ფუნქციები ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში (და ასევე სხვა დაწესებულებებში, სადაც შეიძლება იგივე ხდებოდეს) (პუნქტი 88);
- დათვალიერებულ დაწესებულებებში სტომატოლოგიური იარაღების სტერილიზაციისთვის განკუთვნილი აღჭურვილობა უნდა მოიყვანონ თანამედროვე სტანდარტებთან შესაბამისობაში (პუნქტი 89);
- უნდა გატარდეს ზომები სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებებისთვის საკმარისი რაოდენობის მედიკამენტების მიწოდების უზრუნველყოფის მიზნით (პუნქტი 90);
- უნდა გატარდეს გადაუდებელი ზომები, რათა უზრუნველყონ ქსნის №7 და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში შემოსული ყოველი ახალი პატიმრის შემოწმება სამედიცინო სამსახურის პერსონალის მიერ 24 საათის განმავლობაში მათი შემოსვლიდან. სამედიცინო შემოწმება სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში შემოსვლისას უნდა იყოს ყოვლისმომცველი, მათ შორის უნდა ტარდებოდეს შესაბამისი შემოწმება

ინფექციურ დაავადებათა და სხეულის დაზიანებათა აღმოჩენის მიზნით (პუნქტი 91);

- 92-ე პუნქტში გამოთქმული შენიშვნების გათვალისწინებით უნდა გატარდეს ზომები სამედიცინო ჩანაწერების წარმოების გაუმჯობესების მიზნით (პუნქტი 92);
- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეასრულოს კომიტეტისგან დიდი ხნის წინათ მიღებული რეკომენდაცია, რომ ყველა სამედიცინო შემოწმება ისე ჩატარდეს, რომ არასამედიცინო პერსონალი არ ესწრებოდეს და არ ისმენდეს მას, თუ ამას ექიმი არ მოითხოვს რომელიმე კონკრეტულ შემთხვევაში (პუნქტი 93);
- საქართველოს ხელისუფლებამ, ტუბერკულოზის კონტროლის DOTS მეთოდის შესაბამისად პატიმრების სისტემატური სკრინინგისა და მკურნალობის გზით, უნდა გააგრძელოს ტუბერკულოზის წინააღმდეგ ბრძოლა სასჯელაღსრულების სისტემაში. ამ კონტექსტში კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას, გატარდეს ზომები იმისათვის, რომ ტუბერკულოზის ჩხირების მატარებელი პატიმრები დაუყოვნებლივ გადაიყვანონ სამკურნალო დაწესებულებაში და მოხდეს იმ პატიმრების ასევე დაუყოვნებელი სკრინინგი, რომლებიც კონტაქტში იმყოფებოდნენ ზემოხსენებულ პატიმრებთან (პუნქტი 95);
- საქართველოს ხელისუფლებამ სასწრაფოდ უნდა გაატაროს ზომები პატიმრებისთვის ფსიქიატრიული დახმარების უზრუნველყოფის მიზნით, კერძოდ:
 - ორგანიზება გაუწიოს ციხეში ახლად შემოსული პატიმრების შემოწმებას მათი ფსიქიკური აშლილობების გამოვლენისა და ფსიქიატრების მიერ რეგულარული კონტროლის მიზნით;
 - უზრუნველყოს ფსიქოტროპული მედიკამენტების ხელმისაწვდომობა საკმარისი რაოდენობით;
 - ფსიქიკური აშლილობის მქონე პატიმრები, რომლებიც საჭიროებენ სტაციონარულ ფსიქიატრიულ მკურნალობას, დაუყოვნებლივ გადაიყვანონ სათანადო აღჭურვილობის მქონე საავადმყოფოში შესაბამისი გამოცდილების პერსონალით;
 - შემოიღოს ციხის ფსიქოლოგის პროფესია. (პუნქტი 97);
- უნდა შემუშავდეს და დაინერგოს ყოველსომცველი სტრატეგია ნარკოტიკებზე დამოკიდებული პატიმრებისთვის მკურნალობის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით (პუნქტი 98);
- უნდა გატარდეს ზომები მსჯავრდებულთა და პატიმართა სამკურნალო დაწესებულებაში ფსიქიატრიული პაციენტებისთვის მთელი რიგი თერაპევტული და საერაბილიტაციო აქტივობების, მათ შორის შრომითი თერაპიის, ჯგუფური და ინდივიდუალური ფსიქოთერაპიის

უზრუნველყოფის მიზნით. ამისათვის საჭირო იქნება სპეციალური საშუალებების უზრუნველყოფა და დამატებითი კვალიფიციური პერსონალის დაქირავება. რამდენადაც ეს შესაძლებელია, შესაბამისი აქტივობები და სარეაბილიტაციო საშუალებები ასევე ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს სხვა პაციენტებისთვისაც, განსაკუთრებით იმათთვის, ვისაც ხანგრძლივად უწევს საავადმყოფოში ყოფნა (პუნქტი 104);

- თბილისში მსჯავრდებულთა და პატიმართა სამკურნალო დაწესებულების ფსიქიატრიულ განყოფილებაში უნდა შეიქმნას სპეციალური ჟურნალი, რომელშიც ჩაიწერება პაციენტთა შეზღუდვის (როგორც ფიზიკური, ასევე ქიმიური) თითოეული შემთხვევა (პუნქტი 104).

შენიშვნები

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, განიხილოს თბილისში მსჯავრდებულთა და პატიმართა სამკურნალო დაწესებულებაში ფსიქიატრიული განყოფილების ზოგიერთი ოთახის სომატური პაციენტებისთვის გამოყენების საკითხი (პუნქტი 104).

მთხონილი ინფორმაცია

- ინფორმაცია პატიმართა შორის C ჰეპატიტის გავრცელების საწინააღმდეგოდ შემუშავებული ახალი სტრატეგიის თაობაზე (პუნქტი 96);
- კონკრეტული გეგმები პატიმართა ჯანდაცვის მომსახურების საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროსთვის გადაცემის საკითხთან დაკავშირებით, მათ შორის ამ გეგმების განხორციელების განრიგი (პუნქტი 105).

წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მანდატთან დაკავშირებული სხვა საკითხები

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა განახორციელოს ზომები პერსონალის რაოდენობის გაზრდისთვის და შეცვალოს თანამშრომელთა სამსახურში დასწრების სისტემა 107-ე პუნქტში გამოთქმული შენიშვნების გათვალისწინებით (პუნქტი 107);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა შეცვალოს კანონმდებლობა მსჯავრდებულთათვის პაემნების ნების დართვასთან დაკავშირებით 109-ე პუნქტში გამოთქმული შენიშვნებისა და „ციხის ევროპული წესების“ 24.1 წესის გათვალისწინებით. თვეში ერთი პაემნის უფლება არ არის საკმარისი პატიმრისთვის თავის ოჯახთან კარგი ურთიერთობის შესანარჩუნებლად. ამგვარი შეხვედრების რაოდენობა საგრძნობლად უნდა გაიზარდოს (მაგალითად, სულ მცირე, ერთი პაემანი კვირაში) (პუნქტი 109);

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გააუმჯობესოს პაემნებისთვის განკუთვნილი ოთახები თბილისის №7 საპრობილემში, გლდანის №8 საპრობილესა და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში, რათა პატიმრებმა შეძლონ შეხვედრა ახლობლებთან ღია პირობებში. ღია პაემნის მოწყობა წესად უნდა დამკვიდრდეს, ხოლო დახურული შეხვედრებისა – გამონაკლისად, რაც დაეფუძნება კარგად დასაბუთებულ გადაწყვეტილებას მას შემდეგ, რაც შეფასდება კონკრეტული პატიმრის ან სტუმრის მიერ გამოწვეული პოტენციური რისკი. ამ კონტექსტში გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულების პაემნებისთვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურა უნდა გაფართოვდეს, რათა დააკმაყოფილოს პატიმართა მოთხოვნები (პუნქტი 110);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაატაროს ზომები მსჯავრდებული პატიმრებისთვის კანონმდებლობის ფარგლებში ტელეფონის ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესების მიზნით და შესაძლებელი გახადოს მათთვის საერთაშორისო ზარების განხორციელება (პუნქტი 111);
- უნდა გადაიხედოს გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში დისციპლინარული საკნის გამოყენების პრაქტიკა (პუნქტი 114);
- თბილისის №7 საპრობილემში და გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში უნდა გატარდეს ზომები 114-ე პუნქტში აღწერილ დისციპლინარულ სასჯელთან დაკავშირებული პრინციპების შესრულების უზრუნველსაყოფად (პუნქტი 114);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაატაროს ზომები იმისათვის, რომ პატიმრის დისციპლინარულ საკანში მოთავსება არ ნიშნავდეს მისთვის ოჯახთან კონტაქტის დაკარგვას. ოჯახთან კონტაქტის ნებისმიერი აკრძალვა, როგორც სასჯელის ფორმა, დაშვებული უნდა იყოს მხოლოდ მაშინ, როცა ამგვარ კონტაქტებთან დანაშაულია დაკავშირებული (პუნქტი 115);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა შეასრულოს დისციპლინარულ საკითხებთან დაკავშირებით ციხის ექიმების როლის შესახებ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მიერ დიდი ხნის წინათ გაცემული რეკომენდაცია და ამ პროცესში გაითვალისწინოს „ციხის ევროპული წესები“ (კერძოდ, 43.2 წესი) და კომიტეტის მე-15 ზოგად ანგარიშში ჩამოყალიბებული შენიშვნები (პუნქტი 116);
- უნდა გატარდეს ზომები, რათა:
 - დათვალიერებულ დაწესებულებათა დისციპლინარულ საკნებში უზრუნველყონ სულ მცირე 4 მ² საცხოვრებელი ფართობი თითოეულ პატიმარზე; 7 მ² ფართობის საკნებში არ უნდა მოათავსონ ერთ პატიმარზე მეტი;
 - გარემონტდეს ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების დისციპლინარული საკნები (პუნქტი 117);

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაატაროს ზომები 118-ე პუნქტში მითითებული, დისციპლინარული სასჯელისთვის განკუთვნილ საკნებში მოთავსებული პატიმრებისთვის სუფთა ჰაერზე გასვლასთან დაკავშირებული ნაკლოვანებების გამოსასწორებლად (პუნქტი 118);
- მკაცრ რეჟიმში მყოფი პატიმარი ან რომლის ყოფნა ამგვარ რეჟიმში გახანგრძლივდება, წერილობით ინფორმირებული უნდა იყოს ასეთი ზომების გამომწვევი მიზეზების შესახებ (გასაგებია, რომ წარდგენილი მიზეზები შეიძლება არ მოიცავდეს ისეთ ინფორმაციას, რომელსაც უსაფრთხოების მიზნით არ ატყობინებენ პატიმარს), ასევე - ადვოკატის მომსახურებით სარგებლობის შესაძლებლობის შესახებ, თუ იგი გადაწყვეტს მის მიმართ განხორციელებული ზომის გასაჩივრებას (პუნქტი 121);
- პატიმარს, რომლის მკაცრ რეჟიმში მოთავსებაც გათვალისწინებულია, უნდა მიეცეს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით თავისი აზრის გამოხატვის საშუალება (პუნქტი 121);
- პატიმარი მკაცრ რეჟიმში უნდა თავსდებოდეს რაც შეიძლება მოკლე ვადით და მისი საკითხი უნდა განიხილებოდეს სულ მცირე სამ თვეში ერთხელ (პუნქტი 121).

შენიშვნები

- პაემნის, სატელეფონო ზარების ან კორესპონდენციის მიღების აკრძალვა კონკრეტულად უნდა იყოს დასაბუთებული გამოძიების საჭიროებებით, ეს აკრძალვა უნდა დაამტკიცოს ორგანომ, რომელიც არ არის დაკავშირებული მოცემულ საქმესთან და იგი უნდა მოქმედებდეს განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში; აუცილებელია მიზეზების მითითება. გარდა ამისა, პატიმარსა და მის ადვოკატს უნდა შეეძლოთ აკრძალვასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების გაცნობა. საჭიროების შემთხვევაში უნდა შეიცვალოს შესაბამისი კანონმდებლობა და წესები (პუნქტი 108).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- ინფორმაცია პაემნებისთვის განკუთვნილი ოთახების შესახებ ქსნის №7 სასჯელაღსრულების დაწესებულების ახალ შენობაში (პუნქტი 110);
- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი იმასთან დაკავშირებულ განცხადებებზე, რომ გეგუთის №8 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში პატიმრებს სტრასბურგის ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში წერილის გასაგზავნად 84 ლარს ახდევინებდნენ (პუნქტი 112);
- ახსნა-განმარტება იმ წესებთან დაკავშირებით, რომლებიც ეხება პატიმრების საჩივრების გახსნას და მათ წაკითხვას (პუნქტი 119);
- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარები პატიმრების მკაცრ რეჟიმში ხანგრძლივად დაკავების პრაქტიკასთან დაკავშირებით (პუნქტი 121).

შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებული დაწესებულებები

ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტი

რეკომენდაციები

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა აღმოფხვრას 125-128 პუნქტებში მითითებული პაციენტების საცხოვრებელ პირობებთან დაკავშირებული ნაკლოვანებები. პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს:
- №7 განყოფილებაში აუცილებელი სარემონტო სამუშაოების ჩატარებას;
- მთელ საავადმყოფოში (მათ შორის სანიტარიულ კვანძებში) გათბობის გაუმჯობესებას და გამათბობელი დანადგარების უსაფრთხოების უზრუნველყოფას;
- სანიტარიული კვანძების აღდგენას დამაკმაყოფილებელ მდგომარეობამდე (პუნქტი 129);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაატაროს ზომები იმისათვის, რომ:
- გაიზარდოს თერაპიული შესაძლებლობების არჩევანი და ხანგრძლივი ვადით მოთავსებული უფრო მეტი პაციენტი ჩაერთოს სარეაბილიტაციო ფსიქოსოციალურ აქტივობაში დამოუკიდებელი ცხოვრებისთვის მათი მომზადებისა და ოჯახებში დაბრუნების მიზნით; შრომითი თერაპია უნდა წარმოადგენდეს სარეაბილიტაციო პროგრამის განუყოფელ ნაწილს, რომელიც უზრუნველყოფს მოტივაციას, სწავლის გაგრძელების სურვილს და ურთიერთობის უნარების ჩამოყალიბებას, სპეციფიკური ცოდნის შექმნასა და საკუთარი თვითრწმენის გაუმჯობესებას;
- უნდა დაიქირავონ უფრო მეტი კვალიფიციური პერსონალი, რომლებიც უზრუნველყოფენ სარეაბილიტაციო ფსიქოსოციალურ აქტივობას (შრომითი თერაპევტები, კლინიკური ფსიქოლოგები, სოციალური მუშაკები), რათა ხელი შეეწყოს მრავალდარგობრივი მიდგომის დანერგვას;
- თითოეული პაციენტისთვის მომზადდეს მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმა (მწვავე, ხანგრძლივი ვადით დაკავებული და სისხლის სამართლის დამნაშავე პაციენტების სპეციალური საჭიროებების გათვალისწინებით), რომელშიც უნდა მიეთითოს მკურნალობის მიზნები, თერაპიული საშუალებები და პასუხისმგებელი თანამშრომლები. პაციენტები მონაწილეობას უნდა იღებდნენ თავიანთი მკურნალობის ინდივიდუალური გეგმების შედგენაში და შესრულების მიმდინარეობის შეფასებაში;
- პაციენტებს უნდა შესთავაზონ სარეკრეაციო საქმიანობების უფრო ფართო სპექტრი, კერძოდ, უზრუნველყონ ყველა მათგანი წიგნებითა და გაზეთებით (პუნქტი 133);

- უნდა გატარდეს დამატებითი ზომები, რათა ყოველდღიურად გაიყვანონ შენობის გარეთ ის პაციენტები, რომელთა ჯანმრთელობაც იძლევა ამის საშუალებას (პუნქტი 134);
- ინსტიტუტში უნდა წარმოებდეს ჩანაწერები პაციენტების გარდაცვალების კლინიკური მიზეზების შესახებ, ხოლო ექსპერტიზის ჩატარების შემთხვევაში დასკვნები სისტემატურად უნდა მიეწოდებოდეს ინსტიტუტს (პუნქტი 136);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა შეიმუშაოს სპეციალიზებული ტრენინგის – როგორც საწყისი, ისე მიმდინარე – პროგრამა სხვადასხვა კატეგორიის თანამშრომლებისთვის ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში, ასევე ქვეყანაში მოქმედ სხვა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში (პუნქტი 137);
- პაციენტის მიმართ შეზღუდვის მეთოდებს არასოდეს არ უნდა იყენებდნენ სხვა პაციენტების თვალწინ (პუნქტი 138);
- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაატაროს ზომები, რათა უზრუნველყოს დაწესებულებაში არანებაყოფლობით მოთავსების გადახედვის პროცესთან დაკავშირებული სამართლებრივი პროცედურების სათანადოდ შესრულება და სამართლებრივი დაცვის არსებული საშუალებების რეალურად მოქმედება (პუნქტი 139);
- უნდა გამოიცეს ბროშურა პაციენტთა უფლებების შესახებ (რომელშიც იქნება ინფორმაცია საჩივრების მიმღები ორგანოების, პროცედურებისა და იურიდიული დახმარების შესახებ) და სისტემატურად ურიგდებოდეს პაციენტებსა და მათი ოჯახების წევრებს ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში მიღებისას (პუნქტი 143);
- უნდა გატარდეს ზომები, რათა ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში გამოიყოს სათანადო ადგილები, სადაც პაციენტები შეძლებენ თავიანთ ნათესავებთან შეხვედრას (პუნქტი 144).

შენიშვნები

- კომიტეტი იმედოვნებს, რომ გაგრძელდება ჰიგიენის აუცილებელი საშუალებების რეგულარულად მიწოდება პაციენტებისთვის (პუნქტი 129);
- ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტში მომუშავე ფსიქიატრთა რაოდენობის გათვალისწინებით, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მიიჩნევს, რომ ისინი უფრო აქტიურად უნდა ჩაერთონ პაციენტებისთვის ფსიქოსოციალური სარეაბილიტაციო აქტივობების შემუშავებაში (პუნქტი 133);
- ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის თანამშრომლებს უნდა მოეწოდოთ, რომ მათ განაგრძონ ყველა პაციენტისთვის (ხოლო თუ პაციენტი ქმედუნაროა, მისი იურიდიული წარმომადგენლისთვის) ინფორმაციის მიწოდება მათი მდგომარეობისა და მათთვის დანიშნული მკურნალობის შესახებ. მკურნალობაზე თანხმობის

სპეციალური ფორმა სისტემატურად უნდა იყოს ხელმოწერილი პაციენტის ან, თუ იგი ქმედუუნაროა, მისი იურიდიული წარმომადგენლის მიერ (პუნქტი 142).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- დეტალური ინფორმაცია 123-ე პუნქტში მითითებული პროექტების განხორციელების გრაფიკის შესახებ და ასევე ინფორმაცია, იგეგმება თუ არა ასათიანის სახელობის სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტთან არსებული საავადმყოფოს დახურვა (პუნქტი 123);
- ინფორმაცია ქრონიკული სომატური დაავადებებით დაავადებული ფსიქიატრიული პაციენტების მკურნალობის პროცედურასთან დაკავშირებით (პუნქტი 135);
- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი სასამართლოს მიერ ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესახებ პაციენტების განცხადებებთან დაკავშირებით (პუნქტი 140);
- ინფორმაცია იმის შესახებ, ითვალისწინებს თუ არა ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში არანებაყოფლობითი მოთავსების არსებული პროცედურები შესაძლებლობას, რომ გარეშე ფსიქიატრს ეთხოვოს დამოუკიდებელი აზრის გამოხატვა და არის თუ არა მიღებული პრაქტიკაში, რომ მოსამართლემ მოითხოვოს ასეთი რამ (პუნქტი 141);
- საქართველოს ხელისუფლების კომენტარი 142-ე პუნქტში მოხსენიებული მკურნალობაზე თანხმობის საკითხთან დაკავშირებით (პუნქტი 142).

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა პანსიონატი, ძვერი

რეკომენდაციები

- სისტემატურად და რეგულარულად უნდა ტარდებოდეს ბინადართა ჯანმრთელობის მდგომარეობის შეფასება მათი საჭიროებების შესაბამისად მათთვის ფსიქოსოციალური სარეაბილიტაციო აქტივობების შეთავაზების მიზნით. თითოეული ბინადრისათვის უნდა შედგეს ინდივიდუალური მკურნალობისა და რეაბილიტაციის გეგმა, რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს მკურნალობის მიზნებს, ფსიქოლოგიურ დახმარებას და აუცილებელ სოციალურ აქტივობას. ამ თვალსაზრისით გათვალისწინებული უნდა იყოს სპეციალურად მომზადებული პერსონალის (მაგალითად, პედაგოგების, სოციალური მუშაკების) დაქირავება (პუნქტი 155);
- ძვერის დაწესებულებაში უნდა გატარდეს ზომები, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ფიზიკური და/ან ქიმიური შეზღუდვის ზომების ყველა შემთხვევის დაფიქსირება სპეციალურად ამ მიზნით შექმნილ ჟურნალში (ექთნის ჟურნალზე და პაციენტის ისტორიაზე დამატებით). ჩანაწერში მითითებული უნდა იყოს გატარებული ზომის დაწყებისა და

დასრულების დრო, საქმის გარემოებები, მოცემული მეთოდის გამოყენების მიზეზები, იმ ექიმის ვინაობა, რომელმაც გასცა ბრძანება ან დაადასტურა პროცედურა, ასევე - ანგარიში რაიმე სახის დაზიანებების შესახებ, რაც განიცადა პაციენტმა ან პერსონალმა (პუნქტი 158);

- საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა გაატაროს ზომები, რათა უზრუნველყოს სპეციალიზებულ დაწესებულებებში მოთავსებული პირებისთვის წერილობითი შეტყობინების მიწოდება სოციალური დახმარების დაწესებულებაში არანებაყოფლობითი მოთავსების გადაწყვეტილების შესახებ და მათი ინფორმირება გადაწყვეტილების მიზეზებისა და საჩივრის შეტანის საშუალებებისა და ვადების შესახებ (პუნქტი 160);
- რეგულარულად უნდა გადაიხედებოდეს დაწესებულებაში მოთავსების აუცილებლობა, რა დროსაც დაცული უნდა იყოს იგივე გარანტიები, რომლებიც გათვალისწინებულია მოთავსების პროცედურის დროს (პუნქტი 160);
- უნდა გატარდეს ზომები ბინადრების ქმედუნარიანობის სტატუსის საკითხის გადასახედად (პუნქტი 161);
- უნდა მომზადდეს საინფორმაციო ბროშურა და სისტემატურად დაურიგდეს ბინადრებს, მათ ოჯახებსა და მეურვეებს (პუნქტი 162).

შენიშვნები

- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, აღმოფხვრას 151-ე პუნქტში მითითებული ნაკლოვანებები (პუნქტი 151);
- ბინადრების რაოდენობის გათვალისწინებით უნდა განიხილონ დამის ცვლაში მომუშავე სანიტრების რაოდენობის გაზრდის საკითხი (პუნქტი 152);
- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეიმუშაოს კომპლექსური პოლიტიკა ბინადართა სქესობრივი ურთიერთობის საკითხთან დაკავშირებით, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება 156-ე პუნქტში მითითებული შენიშვნები. ამ პოლიტიკის ნაწილს უნდა წარმოადგენდეს შეზღუდული ფსიქიკური და ფიზიკური შესაძლებლობის მქონე ბინადრებისთვის კონსულტაციების გაწევა სქესობრივ ურთიერთობებსა და მშობლის მოვალეობებთან დაკავშირებულ საკითხებში (პუნქტი 156);
- წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გააძლიეროს ძალისხმევა, რათა ბინადრებმა შეინარჩუნონ კონტაქტი გარე სამყაროსთან (მაგალითად, მოხალისე მნახველების, არასამთავრობო ორგანიზაციები და ა.შ.) (პუნქტი 163).

მოთხოვნილი ინფორმაცია

- ინფორმაცია ფსიქიკური პრობლემების მქონე პირებისთვის განკუთვნილი დაწესებულებების სისტემის რეორგანიზაციის გეგმის შესახებ, განსაკუთრებით კი ისეთი ობიექტების შექმნის შესახებ, რომლებიც უზრუნველყოფს ასეთი პირების დეინსტიტუციონალიზაციას, ასევე ინფორმაცია შეზღუდული ფსიქიკური და ფიზიკური შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის ახალი დაწესებულების მშენებლობის გეგმის შესახებ (პუნქტი 148);
 - უფრო დეტალური ინფორმაცია სოციალური ზრუნვის დაწესებულებების დაფინანსების ახალი სისტემის შესახებ (პუნქტი 148);
 - 150-ე პუნქტში მოხსენიებული დაგეგმილი სარემონტო სამუშაოების გრაფიკი, მათ შორის სასადილო ოთახში გათბობის სისტემის დამონტაჟების ვადები (პუნქტი 150);
 - ინფორმაცია, არის თუ არა გარანტირებული სამედიცინო, ფსიქოსოციალური და პედაგოგიური ცოდნის მქონე სპეციალისტების გამოყენება სოციალური ზრუნვის დაწესებულებებში *ex officio* მოთავსების პროცედურის ფარგლებში (პუნქტი 160).
-

დანართი II.

საქართველოს სამთავრობო ორგანოები და არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომლებთანაც წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დელეგაციამ ვიზიტის განმავლობაში კონსულტაცია გაიარა

ა. ხელისუფლების ორგანოები

სასჯელაღსრულების, პრობაციისა და იურიდიული დახმარების საკითხთა სამინისტრო

ქ-ნი ხათუნა კალმახელიძე	მინისტრი
ბ-ნი გიორგი ხოჯევანიშვილი	თანამშრომლობის დირექტორატის უფროსი
ბ-ნი დავით ასათიანი	სამედიცინო დეპარტამენტის უფროსი
ბ-ნი ირაკლი კობიძე	იურიდიული დახმარების სამსახურის უფროსი
ბ-ნი თეიმურაზ იობიძე	არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს უფროსი
ბ-ნი გიორგი თვაური	გენერალური ინსპექციის ადამიანის უფლებათა განყოფილების უფროსი
ქ-ნი ნატო გუგავა	სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრის ხელმძღვანელი
ბ-ნი ანტონ ქელბაქიანი	სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარის თანაშემწე, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტთან თანამშრომლობის კოორდინატორი

იუსტიციის სამინისტრო

ქ-ნი თინათინ ბურჯალიანი	მინისტრის პირველი მოადგილე
ქ-ნი თამარ თომაშვილი	საერთაშორისო საჯარო სამართლის დეპარტამენტის უფროსი

შინაგან საქმეთა სამინისტრო

ქ-ნი ეკატერინე ზღულაძე	მინისტრის პირველი მოადგილე
ბ-ნი შოთა ხიზანიშვილი	ადმინისტრაციის უფროსი
გიორგი კიკნაძე	ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მონიტორინგის განყოფილების უფროსი
ბ-ნი შალვა კვინიხიძე	საერთაშორისო ურთიერთობათა მთავარი სამმართველოს უფროსი
ქ-ნი ნინო გახარია	საერთაშორისო სამართლებრივი თანამშრომლობის განყოფილების უფროსი, საერთაშორისო ურთიერთობათა მთავარი სამმართველო
ბ-ნი ლაშა დარახველიძე	გენერალური ინსპექციის დისციპლინარული დევნის განყოფილების უფროსის მოადგილე

შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტრო

ბ-ნი ირაკლი გიორგობიანი
ქ-ნი ეკა ადამია

მინისტრის პირველი მოადგილე
ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური
პროგრამების განყოფილების მთავარი
სპეციალისტი

სახალხო დამცველის სამსახური

ქ-ნი ტატა ხუნწარია
ქ-ნი ნათია იმნაძე

სახალხო დამცველის მოადგილე
პრევენციისა და მონიტორინგის
დეპარტამენტის უფროსი
სახალხო დამცველის თანაშემწე

ბ. საერთაშორისო ორგანიზაციები

წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის დელეგაცია თბილისში
ევროკავშირის წარმომადგენლობა საქართველოში

გ. არასამთავრობო ორგანიზაციები

„ემპათია“ - წამების მსხვერპლთა სარეაბილიტაციო ცენტრი
„ყოფილი პოლიტპატიმრები ადამიანის უფლებებისათვის“
საქართველოს ფსიქიკური ჯანმრთელობის ასოციაცია
საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია
გლობალური ინიციატივა ფსიქიატრიაში
ადამიანის უფლებათა საინფორმაციო და სადოკუმენტაციო ცენტრი
„ციხის საერთაშორისო რეფორმა“